

Quo Vadis, presa scrisă?

A venit din nou primăvara, restricțiile severe ale ultimilor doi ani au dispărut parcă în neant, fiind date uitării. Dacă „resetarea” impusă de flagelul căruia nu ar merita nici să îi pronunțăm numele, părea justificată, fiind o soluție de avarie sau de forță majoră, constatăm că lumea se îndreaptă din ce în ce mai mult către un univers virtual, în care realitățile concrete sunt prezentate într-o formă total diferită de modul în care percepția umană ne obișnuise.

De o bună perioadă de timp, presa a trebuit să se adapteze noilor evoluții ale tehnologiei informațiilor, fără de care ar pierde contactul cu consumatorul de știri, în detrimentul noilor forme de transmitere și recepționare cu viteza luminii a literelor, imaginilor și sunetelor.

(continuare la p.2)

Cuprins:

Redacția: *Quo Vadis, presa scrisă?*, p.1

Dan Toma Dulciu: *Două veacuri de diplomatie românească la Viena*, p.3

Laurențiu-Ștefan Szemkovics: *Constituția României din 1923 validată cu sigiliul regelui Ferdinand I*, p.14

Dr.Ist. Ion Constantin: *140 de ani de la nașterea marelui pedagog și luptător pentru unitatea națională Onisifor Ghibu*, p.18

Ionel Novac: *Pe urmele unui autograf...*, p.21

Conf. univ. dr. Nicolae Grigorie Lăcrița: *Trocul, de la cel din comuna primitivă, la cel din zilele noastre*, p.25

Dr. Marian Nencescu: *Urmuz văzut de graficienii lumii*, p.26

Dr. Marian Nencescu: *Urmuz și muzeele*, p.27

Prof. dr. Anca Sîrghie: *Perioada cea mai prolifică din istoria "Telegrafului Român"*, p.29

Prof. dr. Anca Sîrghie: *De ce Nicolae Cristea, memorandistul?*, p.32

Mihai Maxim: *Doi români acasă la Tolstoi*, p.35

Tanța Tănăsescu: *Un muzeu unicat. Istoria tiparului și a cărții vechi într-un oraș fostă capitală a Țării Românești*, p.36

Elena Mitru: *11 iunie, ziua internațională a porumbului*, p.42

Dumitru-Tudor Tănăsescu: *Pe urmele cavalerilor teutoni*, p.44

Constanța Abălașei-Donosă: *Eminescu pictural sau în linii grafice*, p.47

Octavian Hârșeu: *Traduceri din lirica arabă*, p.51

Ioan Gatea: *Guvernarea prin inteligență artificială*, p.53

Daniel Ernestina: *Fragment din romanul "Un pian iubea în taină o vioară"*, p.55

Tanța Tănăsescu: *În cartierul presei românești – un muzeu cu exponate tipografice sui generis*, p.56

Redacția: *Sărbători consacrate Presei și slujitorilor săi*, p.58

Redacția: *Publiciste în presa românească*, p.61

La p.3

DAN TOMA DULCIU

Două veacuri de diplomatie românească la Viena

Împlinindu-se recent două veacuri de când un reprezentant din Principatele Române a fost acreditat în poziția de agent diplomatic la Viena, este de datoria noastră să îi dedicăm aceste rânduri restitutive, nu pentru a adăuga câteva file la această istorie plină de evenimente a relațiilor bilaterale, româno-austriece, ci pentru a lămuri câteva nedumeriri.

Studiind cu atenție unele capitole din istoria diplomatiei țării noastre, constatăm existența unor hiatusuri sau intersticii obscure, despre care, din lipsă de documente, se tace cu eleganță, ca și când nu ar fi existat. Unul dintre acestea se referă la misiunea întâiului agent diplomatic trimis de români la Viena, acreditat în anul 1822.

Majoritatea dicționarilor, mai vechi sau mai noi, rezumă un întreg capitol biografic în puține cuvinte: „G. Asachi a fost agent diplomatic în capitala Imperiului Habsburgic în perioada 1822-1827”.

La p.18

Dr.Ist. ION CONSTANTIN

140 de ani de la nașterea marelui pedagog și luptător pentru unitatea națională Onisifor Ghibu

Figură exemplară și charismatică, totodată, Onisifor Ghibu rămâne peste timp un model de onestitate și verticalitate morală. Mărturisirile lui Onisifor Ghibu despre credința sa într-un destin demn al neamului sunt la fel de actuale la începutul secolului XXI: „Am luptat timp de 4 decenii pe diferite fronturi grele, dar mărețe ale neamului meu și ale umanității, am fost condus de cele mai frumoase și nobile idealuri ca dreptatea, libertatea, cultura, iubirea, frăția, am crezut în Dumnezeu și în puterea Lui făcătoare de minuni...”. Lupta sa pentru realizarea unirii, pentru consolidarea statului român unitar și pentru apărarea integrității sale teritoriale a dobândit valoare de model pentru comportamentul patriotic al tuturor generațiilor.

Quo Vadis, presa scrisă?

(continuare de la p.1)

Primii care și-au dat seama de revoluția produsă, care a trimis tiparul, acea colosală invenție a lui Guttenberg, în paginile de istorie ale culturii, scrisului, ziaristicii, au fost managerii marilor trusturi de presă, atenți la situația din piață. Aceștia au constatat din ce în ce mai mult că presa scrisă este o rara avis, că doar împătimiții neconvertibili la universul digital sunt cititorii fideli ai petecului de hârtie mirosind a cerneală tipografică, că tinerii sunt dependenți de telefoanele inteligente, care însumează infinite posibilități de recepție, transmitere sau creare de conținut informațional.

Noua generație de tineri, născuți în epoca Internetului, dornici să plonjeze în universul Metaverse, să beneficieze de facilitățile oferite de platformele de AI (inteligență artificială), cum este recentul Chat GPT, nu vor mai putea fi conectați la formele clasice de existență ale presei (ziar de hârtie, redacție cu sediu fizic, jurnaliști de investigație, prezenți pe teren, în punctele fierbinți, acolo unde se petrec evenimente de interes public), astfel încât dacă nu vine Mahomed la munte trebuie ca muntele să vină la Mahomed. Adică jurnalismul trebuie să se reformeze sau își va semna singur sentința de dispariție din societatea de azi dar mai ales cea de mâine.

Întrebarea pe care ne-o punem este una singură. Presa online este o sfidare, o provocare sau o himeră trecătoare, un curent reversibil, o modă efemeră?

Confuzia și degringolada unora dintre adepții clasicului ziar cumpărat la chioșcurile de presă este rezultatul unui nefericit hiatus de cunoaștere, de refuz al înțelegerii acestei revoluții ce i-a luat parcă pe nepregătite.

Vreau să ne uităm în jurul nostru și să vedem că nimic nu mai este cum a fost odinioară.

Bibliotecile îți facilitează accesul la rafturile lor, la milioane de pagini de carte scanată, fără să te mai deplasezi dis de dimineața să prinzi un loc în sala de studiu, unde sa îți iei notițe cu creionul pe hârtie; biletele de avion, de tren, de tramvai sau autobuz sunt virtuale, putând să le procuri online, să le vizualizezi pe ecranul unui telefon inteligent; la ghișeele administrației publice nu mai trebuie să te prezinți cu un maldăr de hârtii, de copii legalizate etc; cutia de scrisori de la parterul blocurilor va deveni din ce în ce mai goală, fiindcă avem o casuță de mesaje digitale, plină de trimiteri virtuale, rapide, sigure și ieftine. Și acestea sunt doar câteva exemple de domenii unde suportul informației scrise nu mai este unul palpabil: hârtia!

De ce ar fi presa din ziua de azi deconectată de la această manieră modernă de a vehicula sute de pagini de informație scrisă, fără să mai distrugem milioane de hectare de păduri pentru a procesa hârtia, fără a mai fabrica cerneluri chimice, ca apoi să ne chinuim a le recicla !

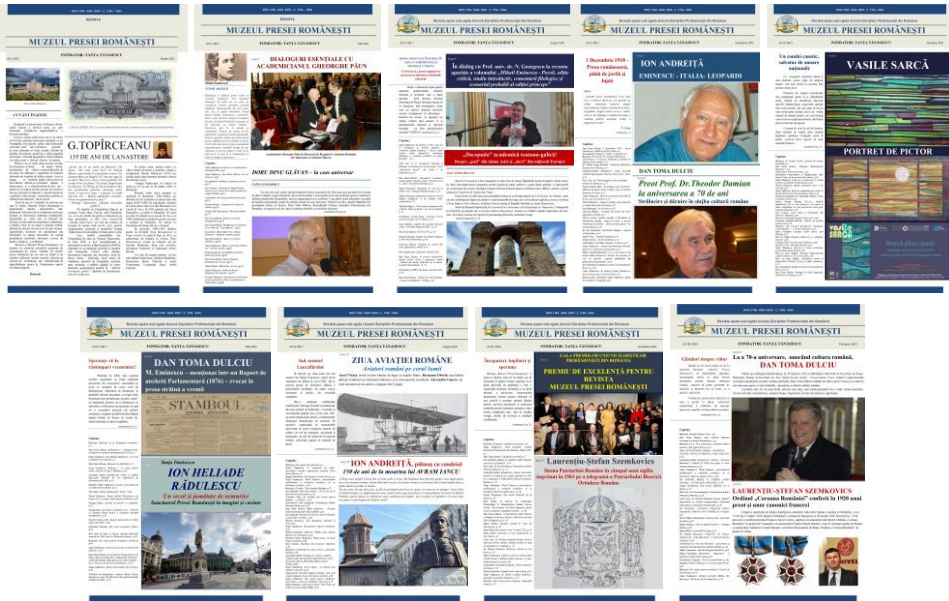
Sigur, merită respectul nostru toți aceia care se scoală de dimineață pentru a cumpăra ziare sau reviste de la chioșcurile care mai funcționează, dar nu putem să nu oferim o șansă și acelor care, dornici de aflarea unor noutăți sau informații de interes general, în timp ce se află în metrou sau autobuz, vor să lectureze paginile virtuale ale presei favorite.

Ar fi absurd ca tocmai jurnaliștii, oameni cu o inteligență superioară, dar și cititorii lor, la fel de inteligenți, unii chiar cu un IQ foarte înalt, să refuze această schimbare de paradigmă, nu în ceea ce privește conținutul unui ziar, ci mai ales privind modul în care ajunge acesta sub ochii cititorilor fideli.

De aceea, în încheiere, reamintim înțelesul expresiei Quo Vadis (în latină aceasta se traduce prin Unde mergi ?) O legendă a Creștinismului spune că în timpul domniei lui Nero, cel ce persecuta pe credincioși, Sfântul Petru care fusese arestat și se temea să nu își piardă viața, încerca să scape. În timpul evadării sale, Apostolul îl întâlnește pe Isus, care purta o cruce pe Calea Appiană. Petru îl întreabă pe Domnul său: „Quo vadis, Domine?” Atunci Iisus i-a răspuns: „Romam vado iterum crucifigi („Mă duc la Roma pentru a fi răstignit din nou”). Mutatis mutandis, la întrebarea: Quo Vadis presa scrisă?, răspunsul este acesta: „Abeo ad lectorem et non crucifigar!” („Merg la cititor și nu voi fi răstignit!”).

Cu alte cuvinte, suntem martorii unui Prolog și nu al unui Epilog al presei scrise. Revista „Muzeul Presei Românești” este o punte de legătură între presa scrisă de odinioară și forma modernă de acces într-un asemenea univers virtual al noii prese contemporane.

Tanța Tănăsescu
Redactor-șef

REDACȚIA
Revistei Muzeul Presei Românești

Revistă trimestrială de istorie a presei și cultură

ISSN 2784 - 0204 ISSN - L 2784 - 0204

Director editorial: DAN TOMA DULCIU
Redactor-șef: TANȚA TĂNĂSESCU
e-mail: tanta_tanasescu@yahoo.com
https://tantatanasescu.blogspot.com/
București

IDEALURILE REVISTEI

Revista Muzeul Presei Românești este o publicație de cultură, educație și atitudine jurnalistică, fructificând bogata tradiție a ziaristicii românești, al cărei patron spiritual a fost Mihai Eminescu.

Revista este o inițiativă aflată sub semnul recuperării valorilor etice și morale ale presei angajante, aflate în slujba societății contemporane.

Paginile revistei sunt deschise contribuțiilor jurnalistice ale confrăților de breaslă, un jurnal digital al actualității celor implicați cu responsabilitate în promovarea valorilor perene ale scrisului gazetăresc.

Salutăm colaborările ce analizează realitățile și imaginea societății românești actuale, cu instrumente jurnalistice, într-un spirit obiectiv și echidistant.

Textele vor fi depuse în format electronic, editate cu diacritice, cu caractere „Times New Roman”, mărimea 12, la Redacția Revistei Muzeul Presei Românești, sau trimise prin e-mail pe adresa: tanta_tanasescu@yahoo.com

Revista va promova dialogul cu cititorii, publicând toate contribuțiile inedite, texte de referință ale unor mari jurnaliști, documente de arhivă, fotografii etc.

De asemenea, vom prezenta un calendar al evenimentelor la care participă jurnaliști sau membrii unor asociații de profil, în primul rând evenimentele Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România.

Disclaimer: conținutul articolelor colaboratorilor noștri nu reprezintă în mod oficial opinia redacției revistei Muzeul Presei Românești, aceasta asumându-și doar rolul de a fi o tribună necenzurată a opiniilor.

Răspunderea juridică privind corectitudinea și veridicitatea informațiilor prezentate, precum și eventualele consecințe revin autorilor, conform prevederilor legale.

DAN TOMA DULCIU

Două veacuri de
diplomație românească la Viena

Împlinindu-se recent două veacuri de când un reprezentant din Principatele Române a fost acreditat în poziția de agent diplomatic la Viena, este de datoria noastră să îi dedicăm aceste rânduri restitutive, nu pentru a adăuga câteva file la această istorie plină de evenimente a relațiilor bilaterale, româno-austriece, ci pentru a lămuri câteva nedumeriri.

Studiind cu atenție unele capitole din istoria diplomației țării noastre, constatăm existența unor hiatusuri sau interstiții obscure, despre care, din lipsă de documente, se tace cu eleganță, ca și când nu ar fi existat¹. Unul dintre acestea se referă la misiunea întâiului agent diplomatic trimis de români la Viena, acreditat în anul 1822².

Majoritatea dicționarilor, mai vechi sau mai noi, rezumă un întreg capitol biografic în puține cuvinte: „*G. Asachi a fost agent diplomatic în capitala Imperiului Habsburgic în perioada 1822-1827*”.

Deși activitatea sa diplomatică reprezintă un fapt istoric incontestabil³, biografia lui G. Asachi lipsește din păcate din tabloul sinoptic dedicat începuturilor legăturilor diplomatice bilaterale, româno-austriece⁴.

Care să fie motivația? În opinia noastră, există câteva împrejurări care, probabil, stau la baza acestei opacități de ordin biografic. Una dintre ele ar putea fi ambiguitatea de nume. Știm că tatăl lui Gheorghe Asachi se numea Asakiewicz⁵, de altfel, cu numele Georgius Asakiewicz figurând și în matricola *Universității din Lwow*, în anul școlar 1803/1804.⁶ Prin urmare, sub ce nume trebuie să-l căutăm în arhive? Asachi, Asaki, Asaky, Assaky, Asakiewicz, Assakiewytz, Asakiewitz, Assakievici? De asemenea, amintim că acesta nu a semnat niciodată cu prenumele Gheorghe, ci Georgius, Giorgio, Giorgie și nici nu a abreviat acest prenume sub forma Gh.

Se știe și câteva pseudonime ale sale, cum ar fi *Alviro Corintio – Dacico G.*, *Giorgio Asaki Moldavo*, dar acestea nu ne sunt utile.

O a doua cauză este lipsa evidentă de documente provenind de la agentul diplomatic G. Asachi⁷, referitoare la perioada misiunii acestuia în capitala Imperiului Habsburgic. Incendiul⁸ produs în vara anului 1827 a distrus o treime din Iași, făcând scrum Curtea Domnească, mistuind din păcate și arhiva aflată în clădirea Visteriei și a Divanului, inclusiv locuința de la Iași a lui G. Asachi⁹, ocazie cu care au pierit multe cărți din biblioteca acestuia, acte și documente, însemnări, scrisori¹⁰ etc.

În condițiile amintite mai sus, încercăm să căutăm în jurnalele timpului, din străinătate, numele acestui diplomat român:

Astfel, în ziarul „*Brünner Zeitung*”¹¹ din data de 4 decembrie 1822, p.98, la rubrica „*Sosiri în orașul Brunn*” (Brno, cel de-al doilea oraș ca mărime din Cehia de azi), este postat acest anunț: „*24 nov. Hr. v. Assakievitsch, moldauischer edelmann, von Jassy*”. (trad.: *24 noiembrie Dl. Assakievitsch, nobil moldovean, din Iași*). La rubrica „*plecări*” aflăm că, în aceeași zi, persoana amintită a părăsit orașul: „*24 noiembrie Dl. Assakievitsch, nobil moldovean, (a plecat) spre Viena*”.

Într-adevăr, aceasta este prima confirmare a faptului că

G. Asachi, Sursa: Wikipedia

agentul diplomatic al Moldovei, *Assakievitsch*, se afla la Viena, la sfârșitul lunii noiembrie 1822. Așadar, acesta este numele sub care este cunoscut ambasadorul nostru în țara de acreditare, nicidecum Asachi!

De asemenea, precizăm faptul că după revenirea la Iași a agentului diplomatic, ziarele vieneze îl menționează frecvent sub forma *Aga Assaki*¹², numele cu care obișnuia acesta să își semneze majoritatea operelor sale¹³.

Pentru a întregi tabloul istoriei relațiilor diplomatice dintre Viena și Țările Române, trebuie să evocăm anul 1848, când Guvernul și Locotenența Domnească au trimis reprezentanți diplomați itineranți în principalele capitale europene, inclusiv la Viena. Aici este acreditat temporar Dimitrie Brătianu, fiind urmat, în iulie 1848, de A. C. Golescu-Negru, care în această calitate oficială ajunge în Transilvania, apoi la Viena și în cele din urmă la Paris.

Acești ambasadori vor alege exilul după înfrângerea revoluției, dar vor pregăti *Unirea Principatelor*, continuând să întrețină contacte politice, să inițieze campanii de presă, cu alte cuvinte să desfășoare în mod neoficial o activitate diplomatică „*pro bono*”.

Totuși, după 24 ianuarie 1859, câțiva dintre ei vor fi trimiși în misiuni speciale pentru a sprijini acțiunea de recunoaștere a dublei alegeri a lui Al. I. Cuza

Cât privește atitudinea Vienei, aceasta a respins cererea domnitorului Unirii de a deschide o agenție diplomatică în această importantă capitală a Europei, în ciuda faptului că, la nivel guvernamental, s-au purtat negocieri în diverse domenii, chiar s-au semnat o serie de tratate, convenții și înțelegeri¹⁴.

Ulterior, în contextul urcării pe tronul de la București a unui prinț de limbă germană, s-a reușit în sfârșit înființarea unei agenții diplomatice românești la Viena. Mai mult, Austro-Ungaria a fost prima putere europeană care a recunoscut de drept *Independența de stat a României*, fiind prima țară care a admis ridicarea agenției diplomatice românești la rang de legăție (11/23 septembrie 1878)¹⁵.

Iată cum s-au derulat evenimentele care au precedat deschiderea agenției diplomatice din capitala Imperiului Austro-Ungar. La data de 10 februarie 1867, prințul Gheorghe Știrbey este însărcinat de Carol I să plece la Viena pentru a obține (pe lângă încheierea unor convenții consulare, comerciale, de extrădare și de cale ferată) înființarea unei agenții diplomatice a „*României*”.

Cancelarul, contele Beust¹⁶, îi răspunde favorabil, amintind însă că țara sa, atentă la relațiile cu Turcia, nu va accepta numele „*România*” ci doar „*Principatele Unite ale Moldo-Valahiei*”. Spre a evita complicații diplomatice, primul nostru agent la Viena, Ludovic Steege, va purta titlul oficial de „*Agent al Măriei Sale Principelui Carol*” (19 ianuarie 1869), fără a se menționa numele țării, *Ballplatz*¹⁷ recunoscându-l doar ca „*Agent al Principatelor Unite ale Moldo-Valahiei*”¹⁸.

În anul 1872, cu prilejul ratificării convenției poștale încheiate între cele două guverne, de la Viena și București, partea austriacă acceptă folosirea denumirii *România* în acest document internațional, dar se opune energic ca Prințul Carol să se numească „*Domn al Românilor*” (în Transilvania locuind și români!).

După obținerea Independenței de Stat, în 1877, aceste chestiuni vor deveni de domeniul trecutului.

Ajungând în secolul XX, noile realități geo-politice, de după prăbușirea Imperiului Austro-Ungar, în 1918, determină pe istorici să considere data de 27 august 1920 ca bornă de început a relațiilor diplomatice cu Austria, la nivel de legatie¹⁹, dar acest fapt nu înseamnă că trebuie să ignorăm activitatea lui G. Asachi, desfășurată cu un veac mai devreme.

În evoluția relațiilor dintre România și Austria, data evocată mai sus reprezintă, în opinia noastră, nu un început ci mai degrabă un „*update*” al stadiului relațiilor diplomatice bilaterale, de fapt o *resetare*, așa cum vom se va întâmpla și în 1947, 1959, 1963²⁰, o succesiune de momente, având însă ca reper temporal luna noiembrie 1822, data sosirii primului agent diplomatic de factură modernă la Viena.

Prin urmare, relațiile diplomatice bilaterale nu s-au născut din neant. Încă de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, pe teritoriul țării noastre au funcționat câteva consulate străine, au fost acceptați agenți diplomatici străini, consuli și ambasadori, s-au primit și trimis mesageri purtători de știri, s-au transmis rapoarte prin curieri, în sfârșit, la București și Iași, existau departamente pentru *treburile străine* etc.

Aceste evoluții erau urmare a prevederilor *Tratatului de la Kuciuk-Kainargi* (21 iulie 1774), încheiat după războiul ruso-turc (1768-1774), care permitea marilor puteri să acrediteze reprezentanți diplomatici sau consuli în capitalele și orașele importante ale celor două Principate de la Dunăre.

Astfel, din dispoziția țarinei Ecaterinei a II-a, și în conformitate cu prevederile articolului XI al *Tratatului de la Kuciuk – Kainargi*, se înființează prima reprezentanță diplomatică având caracter permanent pe teritoriul *Principatelor Române*, purtând denumirea de *Consulatul General al Rusiei* la București (2 decembrie 1779).

Rusia a fost, deci, întâia mare putere care avea o reprezentanță diplomatică în spațiul românesc, exemplul fiind urmat de Austria (1783), Prusia (1785), Franța (1796 și 1797, la București și Iași) și Anglia (1800).

Acest fapt a marcat începutul declinului puterii *Imperiului Otoman*, în partea de est a continentului, tratat despre care ambasadorul Austriei la Constantinopol²¹ spunea: „*de azi, Imperiul Otoman va deveni o provincie rusească*”.

La debutul secolului al XIX-lea, în contextul unor evenimente semnificative petrecute pe continentul European (conflictele dintre imperii, războaiele napoleoniene), culminând cu *Congresul de la Viena*, domnitorii Principatele Române înființează forme incipiente de

instituții destinate rezolvării „*treburilor din afară*”, dar și pentru a menține legătura cu emisarii diplomatici sau consulari acreditați în Principate, care corespundeau formal cu funcțiile unui minister de externe din zilele noastre.

În componența *Sfatului Domnesc* exista o certă divizare a competențelor funcționale, astfel încât unul dintre sfetnicii sau dregătorii de rang înalt îndeplinea rolul de șef al acestui minister de externe (*in nuce*). Dregătorul amintit se îndeletnicea cu contactele cu emisarii străini (portofoliul era ocupat fie de Marele logofăt, acesta având și funcția de șef al cancelariei sau de Vel Postelnicul²², cel care introducea soliile în fața domnului sau pe cei veniți în audiență²³).

Ulterior, în baza *Regulamentului Organic*²⁴, considerat o veritabilă Constituție (N. Iorga), în ambele Principate se înființează *Secretariatul Statului*, cu rolul unui minister de externe din ziua de azi. Acesta prelua funcțiile fostului *departament pentru treburile din afară*.

Aceeași evoluție se producea și la Iași, unde se constată o prezență din ce în ce mai numeroasă a consulatelor străine. În anul 1813 s-au amenajat câteva imobile ce urmau să devină sediile agențiilor străine din capitala Moldovei. În acest fel, sediul Consulatului austriac de la Iași s-a mutat pe *Ulița Albă* (1814), în casa destul de spațioasă, construită trainic, a boierului Vasile Anastasiu, imobil situat însă pe terenul închiriat de la *Epitropia Sf. Spiridon*.

În decursul vremii, sediul agenției diplomatice austriece s-a schimbat adesea, fie că imobilele urmau să fie reparate, fie pentru că în cartierele respective aveau loc incendii²⁵, care afectau siguranța clădirii consulatului. Ca urmare, la 1833, s-a închiriat casa deținută de boierii Balș și urmașii lor. Documentele vremii menționează faptul că, uneori, între proprietar și chiriaș se produceau unele neînțelegeri privind plata chiriei²⁶.

Agenția austriacă din capitala Moldovei avea în subordine „*stărostiile*” (consulatele) Austriei de la Focșani, Huși, Bârlad și Bacău. La Galați exista însă un Consulat General austriac, independent de acela de la Iași. Supușii austrieци, în număr foarte mare, având chiar probleme penale, erau deținuți în arest într-o încăpere a Tribunalului Criminalicesc din Iași, deoarece nu exista un asemenea spațiu în clădirea consulatului (1842).

La data de 2 octombrie 1849, agențiile consulare din capitalele Moldovei și Țării Românești sunt transformate în Consulate Generale.

În aceste circumstanțe, considerăm că existența lui G. Asachi ca agent diplomatic la Viena, apoi tentativele de acreditare a unor diplomați în timpul Revoluțiilor de la 1848, culminând cu numirea lui Ludovic Steege²⁷, la data de 24 decembrie 1868, în calitate de agent diplomatic oficial la Viena, se înscriu în firescul acelei epoci istorice de înnoire și nu trebuie considerat neapărat un fapt ieșit din comun ori o excepție nesemnificativă.

Punctând semnificația acestui gest curajos (acreditarea unui agent diplomatic - un ambasador *sui generis* - la Viena, indiscutabil centru de putere europeană, diferit de Constantinopol), dorim a scoate în evidență faptul că, după 1821, suntem martorii unei resetări de paradigmă, în sensul reorientării politicii externe a „*hospodarilor*”²⁸ de la Iași către alte azimuturi, această reorientare radicală a politicii românești intrând în disonanță cu prohibițiile rezultate din situația de vasalitate avută de *Principatele Române* față de Imperiul Otoman (vestitele *Capitulații*).

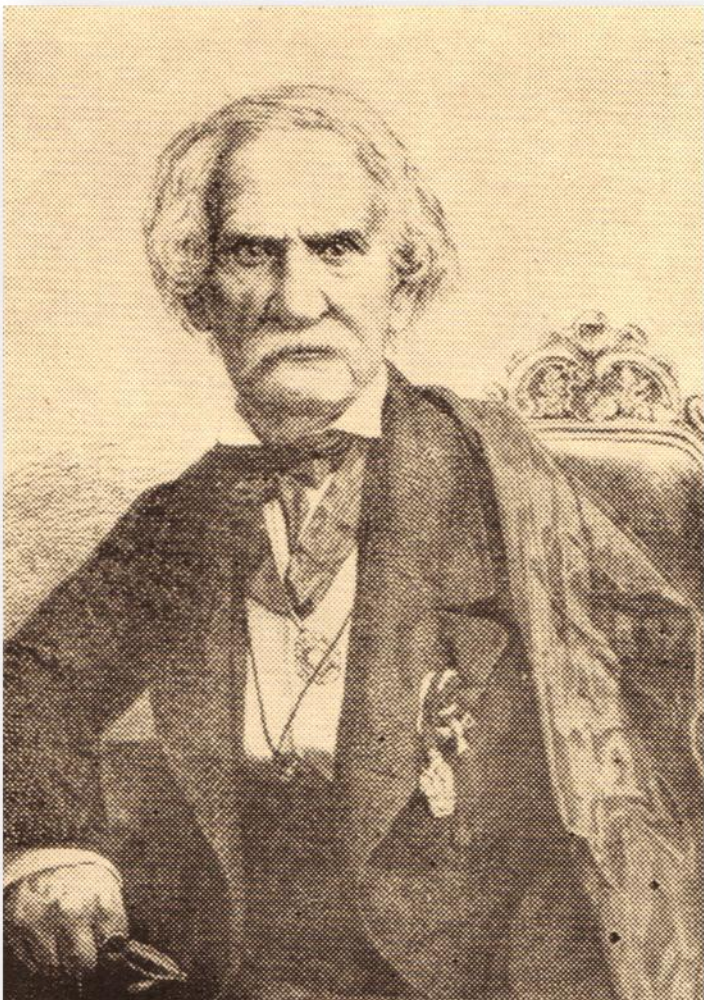
Acest statut impunea domnitorilor de la București sau Iași interdicția formală de a avea o politică externă independentă²⁹.

În pofida acestor limitări sau opreliști, domnitorii români au menținut totuși contacte cu țările vecine, în primul rând, dar nu numai, în funcție de conjunctură sau de interese proprii, acestea căpătând fie un aspect tacit, neoficial, fie discret sau secret. Pentru acest motiv, unii dintre ei au fost acuzați de „*înaltă trădare*”, plătind cel mai adesea cu scaunul domniei sau cu viața.

Trebuie amintit faptul că, anterior anului 1821, au existat astfel de contacte sau acțiuni de ordin diplomatic, însă acestea aveau un caracter sporadic, fără să putem vorbi de o instituție specifică, având rolul unei ambasade permanente, asemenea celor din zilele noastre, și nici de profesia de ambasador, definită în termeni științifici („*reprezentant diplomatic cu rangul cel mai înalt*”).

Totuși, vorbind despre G. Asachi, personalitate cunoscută îndeosebi ca întemeietor al presei din Moldova, misiunile îndeplinite în cei cinci ani de prezență la Viena, ne îndreptătesc să îl considerăm pe acesta un ambasador „*avant la lettre*”.

Îndeplinind misiuni concrete, conforme cu noile evoluții geopolitice, integrate într-o politică de o anumită coerență, fapt dovedit și de acreditarea la Constantinopol, în 1824, a unui alt agent diplomatic, pe nume Ionică Tăutu, pe un post similar celui ocupat la Viena de G. Asachi în 1822, activitatea acestuia trebuie măcar menționată ca atare. De remarcat faptul că în Capitala Imperiului Otoman exista deja instituția *capuchehaiei*³⁰, funcție care nu era deținută de un diplomat profesionist ci, de obicei, de o rudă apropiată a domnitorului.

G. Asachi, Sursa: Wikipedia

Ioniță Tăutu, personalitate reprezentativă a generației sale, remarcat prin evidente calități profesionale și capacități intelectuale, urcă spectaculos în ierarhia administrativă, ajungând în poziția de sfătuitor al domnitorului, am spune azi de consilier personal. În importanta poziție avută, acesta compune discursurile principelui, scrie mesaje, citește rapoarte, ba chiar este autorul textului primei *Constituții* românești (*Constituția Cărvunarilor*).

Deși tânăr, Ionică Tăutu ține în mână toate treburile cancelariei domnești, în final primind rangul de *comis*.

Cunoscător al limbilor franceză și greacă, diplomatul trimis de către Vodă Sturza la Constantinopol, în noiembrie 1824, ca secretar al *capuchehaiei*³¹, reușește aici să învețe și să vorbească limba turcă.

În zilele noastre, Ionică Tăutu este considerat creatorul științei politice moderne românești, fiind autorul unui *Tratat de științe politice* (1827), redactat în trei variante succesive.

În perioada ce a urmat momentului de răscruce 1821, cu toate că

acești reprezentanți diplomatici nu purtau în mod oficial titlul de *ambasador*, ei îndeplineau în mod efectiv funcția unui diplomat din zilele noastre (atât în cazul lui G. Asachi cât și a lui Ionică Tăutu, constatăm că misiunea lor principală a fost aceea de a intra în contact cu diplomații străini de la Viena și Constantinopol, mai mult, chiar, trebuind să cunoască limba țării gazde, germana, respectiv limba turcă, pentru a facilita parcurgerea unor documente, comunicate sau texte oficiale sau pentru discuții cu reprezentanții țării unde erau acreditați).

Se știe că, după turbulențele anului 1821, primii domnitori pământeni numiți de turci, cu misiunea de a restabili ordinea și liniștea în Principate, nu aveau însă sprijinul Rusiei, fiind confrunțați în același timp cu o puternică opoziție a boierilor, mulți aflați în exil, în țările vecine, în majoritatea lor partizani ai țarului.

Iată de ce domnitorul Ioniță Sandu Sturza, aflat între ciocan și nicovală, înțelege necesitatea de a apela la sprijinul diplomatic al Vienei, continuând strategia de politică externă promovată de predecesorii săi, fie de la Iași, fie de la București.

Aceasta se va realiza prin intermediul lui Friedrich von Gentz, omul de încredere al cancelarului Metternich, despre care vom vorbi mai jos.

Pe plan intern, Ioniță Sandu Sturza, preferatul Porții, „*domn patriarhal, care știa doar moldovenește și ceva grecească*” (N. Iorga), încearcă fără succes să imite luxul foștilor domnitori fanarioți (pentru a lua ochii mulțimii, ieșea întotdeauna la plimbare în oraș, având înhamăți la caretă minim 6 roibi, iar după asfințitul soarelui trimitea în fruntea alaiului 6 masalagii, care să lumineze drumul escortei sale). Cu toate acestea, „*mănuind sabia și topuzul*” dar dând dovadă și de abilitate politică, domnitorul putu să cumițească nemulțumirea boierilor opoziționiști (Manolache Drăghici, „*Istoria Moldovei pe timp de 500 de ani până în zilele noastre*”³², Vol II, Iași, 1857).

Răsfoind lucrarea citată mai sus, Manolache Drăghici fiind unul dintre cei din urmă cronicari moldoveni, găsim acest pasaj, ce prezintă date importante de ordin istoric, ce merită a fi analizate cu atenție: „*Moldova, care din vechime păstra drit de a avea agenți diplomatici nu numai la Constantinople ce și în Polonia și în Ungaria, era în epoca din urmă reprezentată la Poartă de un Kapu-Kihaie grec și de asemenea de un agent la Viena. Cu restatornicirea domniilor pământene, se restatorniciră și agenți Moldoveni; precum s-au dzis la Konstantinople fu trimes fiul lui Ioan Sturdza, Beizade Nikolaki, ear Gheorghii Asachi fu acreditat pre lângă cabinetul de Viena, care post se făcu mai important în astă epocă în care, de la revoluția grecilor, Moldova întrerupsă-se deadreptul relațiile cu guvernul Rosiei. Istu post fu ocupat de acel compatriot în tot cursul domniei lui Ioan Sturza VVD*”(cf. Manolache Drăghici, op. cit. vol. II, p. 163-164).

Așadar, spre deosebire de opinia cercetătorilor contemporani, Manolache Drăghici afirmă că Țările Române aveau în vechime dreptul de a avea agenți diplomatici în Polonia și Ungaria. Totodată, în epoca fanariotă, Moldova era reprezentată la Constantinopol și la Viena de agenți diplomatici greci!!!

Această aserțiune, venită din partea unui cronicar de secol XIX, cunoscător al epocii fanariote, ne obligă să aprofundăm acest subiect, care pare tentant în perspectiva discuțiilor pe tema istoriei diplomației românești.

Într-adevăr, ipoteza cronicarului Manolache Drăghici este confirmată și de istoricul N. Iorga: „*Pentru dobândirea mai răpede de știri sigure din străinătate, care pe urmă călătoreau în geanta Călărașilor*”³³ *de Țarigrad către capitala turcească, pentru cumpărarea de „delicatese” europene, și de cărți franțuzești, pentru negocierea afacerilor de granițe, cu care erau mai darnici vecinii vechilor Moldoveni decât aceștia, Domnii noștri din epoca fanariotă aveau informatori și agenți în străinătate*”³⁴. Desigur, informatorii

erau sub acoperire, pe când agenții diplomatici erau cunoscuți și acceptați în mod oficial ca emisari, sau ambasadori ai domnitorilor noștri.

Reprezentanții domnitorilor români erau aleși dintre localnicii având rude sau anumite interese la Iași, București, Constantinopol, Camenița sau Lemberg. Ei nu aveau o leafă statornică, mulțumindu-se fie să facă un troc de informații, fie să primească, cum s-ar spune, daruri în natură: „*cai, blănuri, miresme, lemnuri*”³⁵.

Correspondența trimisă de ei era destinată secretarului afacerilor străine al voievodului, de obicei un francez sau câteodată un italian, iar în al doilea rând, într-o formă mai prudentă și mai oficială grecului care îmbrăca caftanul de mare Postelnic al Principatului.

N. Iorga spune că, printr-o fericită întâmplare, s-a păstrat într-o bibliotecă din Polonia, aparținând *Muzeului Czartoryski* din Cracovia, întreaga corespondență a unui astfel de agent diplomatic al Moldovei, care a funcționat până la moartea lui, în 1764, sub patru domnitori, dintre care Ioan Callimachi, Grigore Callimachi și Grigore Alexandru Ghica. Acesta se numea Francesco Crescento Giuliani și încă din 1740 îi scria de la Varșovia domnitorului Constantin Mavrocordat, dar și unor boieri moldoveni, precum Antioh Caragea, Teodor și Constantin Paladi, care îi cereau noutăți, păreri, trimițându-i în schimb daruri.

Acest Giuliani ținea legătura cu Pierre de La Roche, „*venit în țară încă de la 1756 și ales de Ioan-Vodă Callimachi, în locul lui Stahl, care îngrijise de scrisorile pentru străinătate supt Domnul precedent și supt alții, încă de la 1744.*”³⁶

Un alt document, datat 5 februarie 1755, ne arată că în serviciul Domnului Moldovei era angajat un levantin, Leonard³⁷, cumnat cu un cunoscut grec de la Constantinopol, pe nume Pangali, care îi trimite din Camenița știri despre turci.

Confirmând această ipoteză, diplomații francezi comunicau la Paris faptul că Vodă Constantin Racoviță voia să numească la Varșovia „*une espèce de Ministre qui se mettra au courant des affaires*”, această acțiune fiind conformă cu natura relațiilor și drepturilor Moldovei³⁸, precum și cu practica predecesorilor săi, care trimiseseră „*pareils agents à Varşovie*” (1751).

De asemenea, în anul 1763, domnitorul moldovean Grigore Callimachi reușește să medieze cu succes, prin reprezentantul său la Varșovia, I. Millo, conflictul dintre Polonia și hanatul tătar din Crimeea, soldată cu încheierea păcii³⁹.

Credem că aceste dovezi sunt suficiente pentru a privi cu mai multă atenție începuturile meseriei de ambasador al Principatelor Române, de aceea nu vom mai insista cu alte exemple.

Dar să revenim la epoca domniei lui Ioniță Sandu Sturza.

G. Asachi este trimis la Viena ca ambasador al domnitorului Ioniță Sandu Sturza într-un context geopolitic tulbure: Alexandru Ipsilanti⁴⁰, ofițer în armata rusă și aghiotant al țarului, intră în Iași, venind din Basarabia unde, cu voia domnitorului Mihai Suțu, taie în Piața Beilicului capetele slujbașilor turci, lăsând impresia că are sprijinul Rusiei⁴¹.

Deși, în principiu, Țarul Rusiei nutrea o mare adversitate față de Turcia, implicit o simpatie față de popoarele ortodoxe, care luptau în contra otomanilor, în virtutea statutului său de *jandarm al Europei*, adică de fondator al *Sfintei Alianțe*, nu va accepta sub nici un motiv existența unor mișcări revoluționare sau de independență națională. Din acest motiv, el va blama acțiunea domnitorului de la Iași, Mihai Suțu, chiar îl va alunga din Basarabia, unde se retrăsese de frica turcilor. În acest context, Rusia va stopa și tentativele de democratizare sau liberalizare a vieții din Principate, prin reforme de ordin constituțional.

Însă, jocul de interese al marilor puteri ale Europei, conflictele de decenii care au zguduit continentul, mașinațiunile de culise pe seama unor popoare sau țări mai mici au fost motivele pentru care

Principatele Române intenționau să aibă un reprezentant diplomatic la Viena.

Congresul de la Viena (1815) părea a restabili liniștea și pacea continentului⁴², dar tulburările intervenite în Valahia (mișcarea pandurilor de sub conducerea lui Tudor Vladimirescu), inclusiv Zavera eteriștilor greci, au determinat intervenția Turciei în Principate, această decizie având totuși și un efect politic pozitiv asupra acestora, și anume înlocuirea fanarioților cu domnitori pământeni: la București Gr. Ghica-Vodă iar la Iași Ioniță Sandu Sturza (1822).

Ei aveau misiunea expresă să pacifice țara unde fuseseră trimiși și să șteargă din memoria locuitorilor amintirea tragică a unor finaluri de domnie sângeroase, cărora în decurs de câteva decenii le-au căzut victime domnitorii ce nu mai erau pe placul celor mari: Al. Ghica este masacrat de turci în reședința de la Iași (1777); Mavrogheni este decapitat într-o tabără turcească (1789); Hangerli este spânzurat în propriul palat de la București (1799); Al. Ipsilanti și Al. Moruzzi sunt destituiți de turci dar reintegrați la ordinul Țarului Alexandru al Rusiei (1806); Caragea este obligat să fugă, pentru a-și salva viața (1815); Al. Sutzu este otrăvit (1821).

Portretul lui Ioan Sandu Sturza Voevod
Autor: Ludovic Stawski (1853)
B.A.R.

Inițiativa trimiterii unui ambasador la Viena convenea și Imperiului Habsburgic. În cursul unei întrevederi cu Johann Lippa, consulul austriac de la Iași, domnitorului Ioniță Sandu Sturza i se sugerează ideea numirii unui diplomat la Viena, ca o acțiune binevenită, agreată de Împărat.

Pentru această „*slujbă delicată*”⁴³, cel mai nimerit era G. Asachi.

Acesta studiasse la Viena, era un om instruit, cunoștea limba germană, iar prin familia soției sale avea uși larg deschise în mediile nobiliare ale Palatului. În același timp, Imperiul Habsburgic, oricât de prieten ar fi fost cu Țarul, dorea cu orice preț ca *Principatele Române* să nu intre în sfera de interese ale Rusiei, și nici ca Imperiul Țarist să obtureze evidentele interese politice, militare, economice și comerciale ale Vienei la gurile Dunării și Marea Neagră.

La rândul lui, domnitorul ieșean cunoștea faptul că G. Asachi avea legături cu marii dregători moldoveni, trăind în exil la Cernăuți, cu care domnul spera să se împace. În acest context, arătat aici pe scurt, G. Asachi își va prezenta la 30 noiembrie 1822 scrisorile de acreditare, ca agent diplomatic la Viena. În consecință, putem spune, fără a greși, că Viena este prima capitală europeană gazdă de misiune diplomatică românească, *avant la lettre*.

Ce se știe despre acest emisar al Iașului pe lângă autoritățile de la *Palatul Hofburg*?

În tratatele de *Istorie a Literaturii Române* G. Asachi a fost menționat mai ales în calitatea sa de poet, prozator, dramaturg⁴⁴, traducător, conducător de reviste literare, organizator al primelor reprezentații teatrale în limba română, și abia în ultimul rând ca reprezentant diplomatic, ambasador, în timp ce *Dicționarele Enciclopedice*, lărgind tabloul descriptiv, îl numesc îndrumător cultural, jurnalist, profesor, fondator al *Academiei Mihăilene*⁴⁵.

Așadar, G. Asachi este evocat ca inginer, arhitect, profesor, poet, prozator, dramaturg, istoric, gazetar, grafician, pictor, tipograf, ctitor de școli, traducător din limbile polonă, latină, rusă, germană, franceză, italiană, dedicându-i-se ample studii, monografii.

Din păcate, nu există nici un studiu dedicat calității sale diplomatice.

Reticența cercetătorilor este de neînțeles, chiar în lipsa unor documente doveditoare. Această manieră de abordare a subiectului *Asachi diplomat* ignoră câteva repere importante: prima îndeletnicire oficială, îndeplinită de G. Asachi în tinerețe, a fost aceea de funcționar⁴⁶ în cadrul *Departamentului Treburilor din Afară*. Adăugăm la aceasta și funcția de agent diplomatic, cu o durată de 5 ani, la Viena, inclusiv o scurtă perioadă când Asachi a suplinat și funcția de ministru de externe, spre sfârșitul carierei.

În primul rând, ar trebui să dăm răspuns următoarei întrebări: ce funcție a îndeplinit și mai ales care au fost atribuțiile lui G. Asachi?

Apoi, care dintre următoarele ipostaze caracterizează funcția sa diplomatică: agent diplomatic; trimis personal al domnitorului pe lângă Împăratul Francisc; emisar aflat la Viena într-o misiune specială pe lângă autoritățile acestui stat; ambasador?

În mod oficial, acesta este acreditat în calitate de „*diplomatischen vertreter der Moldau*” (reprezentant diplomatic al Moldovei) pe lângă prințul Metternich.

Pe de altă parte, este evident că nu a fost vorba de o misiune specială, așa cum nici nu avem motive temeinice să catalogăm pe acesta drept un simplu emisar personal al domnitorului, cunoscându-se faptul că aceste misiuni puteau fi îndeplinite de diverși dregători, sfetnici, fără o pregătire anume, majoritatea celor trimiși în componența unor solii sau misiuni de reprezentare fiind ori rude ale domnitorului, ori apropiați de nădejde, a căror singură calitate era loialitatea.

În plus, astfel de misiuni aveau un caracter pasager, de mică întindere temporală. Or, G. Asachi a funcționat la Viena timp de 5 ani, comportându-se ca un veritabil ambasador, iar dacă nu s-ar fi produs anumite evenimente neprielnice, cum ar fi căderea în dizgrație a domnitorului Ioniță Sandu Sturza, urmată de alungarea acestuia de către ruși, precum și incendiul care i-a distrus locuința de la Iași, la data de 27 iulie 1827, el ar fi avut șanse să continue a ocupa postul de ambasador⁴⁷.

Se știe, de asemenea faptul că, pe când se afla în postul de agent diplomatic la Viena, G. Asachi primise titlul nobiliar de *Vel (mare) comis*.

Aceasta recompensă binemeritată semnifică o răsplată pentru rezultate notabile în domeniul diplomatic, dar și o ridicare a sa pe o treaptă nobiliară superioară, pentru a putea discuta, de la egal la egal, cu persoane de rang înalt, cu titluri de noblețe corespunzătoare.

Argumentul hotărâtor, însă, care justifică calitatea de diplomat, care poate să-i fie atribuită, fără riscul de a greși, este actul (pitacul) domnitorului Ioniță Sandu Sturza, prin care G. Asachi este ridicat la rangul de *vel agă*, „*pentru serviciile aduse statului moldovean ca agent diplomatic*” (20 septembrie 1827)⁴⁸.

Ce merite îl îndreptățeau oare să aspire la acest post diplomatic? În primul rând studiile sale în centre de învățământ din străinătate, Lemberg (Lvov), mai ales Viena și Roma, apoi stăpânirea unor limbi străine de largă circulație⁴⁹, cultura generală de o remarcabilă întindere, cunoașterea regulilor de etichetă și protocol, ca persoană care a trăit ani de zile în societatea europeană, în marile capitale culturale ale continentului, nu în ultimul rând modul în care a știut să cultive relații cu personalități importante ale vremii⁵⁰ și abilitatea de a ajunge în apropierea unor autorități ale țării unde era acreditat (socrul său se afla în anturajul apropiat al Împăratului Habsburgic, ca muzician de curte).

G. Asachi - școlit în tinerețe la Lemberg (Lvov), Viena și Roma, cunoscător a nu mai puțin de opt limbi străine (poloneza, rusa, germana, italiana, franceza, engleza, greaca, latina), a fost un adevărat polihistor, interesat de inginerie, matematică, pictură, istorie, literatură, traduceri, diplomație ș.a.

Acesta s-a căsătorit în anul 1817⁵¹ cu Eleonora (Elena) Teyber, artistă vieneză, care însoțea piesele, imnurile și creațiile diverse ale soțului ei cu compoziții muzicale, organizând serate muzicale în Iași timpului său. Eleonora Teyber s-a născut la data de 30 oct. 1789, primind o educație aleasă, la Dresda și apoi la Viena, din partea tatălui ei⁵². A fost angajată la Iași în postura de guvernantă a copiilor vornicului Mihail Surza, devenit mai târziu Domn al Moldovei. Cu acest prilej îl cunoaște pe G. Asachi, trece la Ortodoxie și își schimbă numele în Elena Asachi. Ea era fiica unui celebru *Kapellmeister* al curții vieneze: Anton Teyber. Fusese căsătorită cu Kiriako Melirato, negustor, căruia i-a dăruit trei copii, printre care Ermiona, măritată mai târziu cu Edgar Quinet, un mare prieten al României. Copiii au fost adoptați de G. Asachi. Ulterior, Eleonora Teyber (Elena Asachi) a devenit profesor la *Conservatorul din Iași*.

Familia de muzicieni Teyber ajunsese la o maximă notorietate în rândul aristocrației vieneze.

Bunicul Eleonorei, Matthäus Teyber (1711–1785), a fost violonist la *kk Hofkapelle* din Viena, iar fiul acestuia, Anton Teyber, a urmat studii muzicale, timp de nouă ani până în 1775 la Bologna. A cunoscut viața muzicală de la Roma, Napoli, Genova, Florența, Madrid și Lisabona. În 1783 a participat la serile muzicale organizate la Viena de baronul van Swieten. Familiile Teyber și Mozart erau prieteni.

La 15 mai 1784, Anton Teyber (1756 – 1822), tatăl Eleonorei, a devenit membru al Societății *Tonkünstler* din Viena. Începând cu 1787 a fost numit prim-organist la orchestra Curții din Dresda. S-a întâlnit cu Wolfgang Amadeus Mozart la Berlin în aprilie 1789.

La ordinul împăratului Leopold al II-lea, Anton Teyber a demisionat și a venit la Viena (1 decembrie 1791), devenind asistentul lui Salieri (maestru al Capelei Imperiale din Viena, rival al lui Mozart și îndrumător al lui Beethoven, Schubert și Liszt).

La 1 martie 1793 a fost numit compozitor al curții, în locul rămas vacant în urma morții lui Mozart, căruia i-a devenit succesor.

În această postură a predat lecții de pian copiilor familiei imperiale, printre elevii săi numărându-se Arhiducele Rudolf.

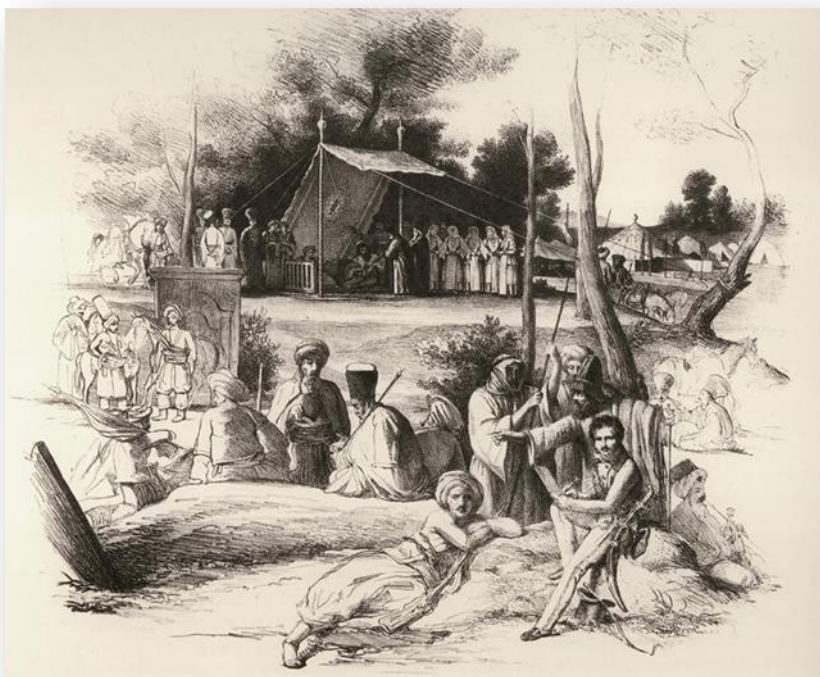
Inițiativele și realizările lui G. Asachi sunt atât de numeroase încât ar trebui să întocmim o lungă listă: în anul 1817 acesta organiza un teatru de diletanți în casele hatmanului Costachi, acesta fiind primul teatru românesc în Moldova. În anul 1820 ridică nivelul școlii ieșene, adică a *Seminarului de la Socola*, fondat de mitropolitul Veniamin Costache, angajând profesori competenți din

Ardeal. Tot el este fondatorul primei instituții de învățământ superior din Moldova.

Revenit în țară, după misiunea îndeplinită la Viena, participă la redactarea *Regulamentului Organic*, apoi este numit „referendar” (director)⁵³ al *Eforiei Școalelor* din Moldova (până în 1849). În cinstea domnitorului, Mihail Sturza, fondează *Academia Mihaileană* (1835). În sfârșit, în anul 1856 devine ministru de externe al Moldovei.

În 1869, G. Asachi face o călătorie în Galiția, la Lemberg (actualmente Lvov)⁵⁴, de unde achiziționează manuscrisul *Țiganiadei* lui Ion Budai-Deleanu, aflat în posesia fiicei autorului, Suzana Budai-Deleanu, căsătorită cu Ludovic Lewandowski.

Prin urmare, G. Asachi îndeplinește perfect cerințele specifice fișei postului unui diplomat veritabil.

Tabăra domnitorului Moldovei, litografie de Louis Dupré – 1827

Având temeinice cunoștințe în domeniul relațiilor internaționale, dar și diplomatice, în special în sfera negocierilor, și având o bună practică în conducerea unor tratative, G. Asachi este însărcinat de către noul domnitor, M. Sturza, să plece la Sankt-Petersburg pentru a pune la punct prevederile și textul *Regulamentului Organic*⁵⁵.

Revenit în patrie, profitând de contactele avute în perioada 1822-1827 cu diverși factori de decizie din Capitala Imperiului Habsburgic, G. Asachi este primul oficial din țara noastră care realizează un plan de colaborare cu *Universitatea din Viena*, aceasta urmând să accepte bursieri români la studii.

La 10 mai 1834 următorii tineri sunt trimiși la Viena: T. Stamate, Anton Velini, A. Costinescu, C. Zefirescu, A. Fătu și Leon Filipescu, fiind puși sub privegherea lui C. Popp.

Considerăm de asemenea că G. Asachi este cel care a făcut în așa fel ca textul în limba franceză al *Regulamentului Organic*, considerat prim act fundamental al viitoarei Români, să fie tipărit în America⁵⁶, probabil pentru a informa și pe această cale, în mod indirect, o mare putere în devenire, cu privire la conținutul acestui document cu valoare de Constituție. Or, această inițiativă curajoasă cu privire la noul statut al *Principatelor Române*, de a le face mai bine cunoscute peste Ocean, nu putea să o aibă decât un diplomat cu o largă viziune și putere de anticipare, cunoscător al limbii franceze, care contribuia astfel la sporirea vizibilității acestor state dunărene în lumea largă.

G. Asachi a întreținut contacte frecvente cu cancelarul von Metternich, mai ales cu consilierul său de taină, jurnalistul Friedrich Gentz. una dintre atribuțiile acestuia fiind aceea de a mentine legătura

permanentă cu domnitorii Principatelor.

Probabil că lui G. Asachi i-a folosit într-o oarecare măsură și calitatea de membru al unei confrerii masonice, prin care avea deschise ușile unor personalități importante aparținând lojelor amice.⁵⁷ Aceeași calitate a avut-o și Ionică Tăutu, care este fondatorul celei dintâi loji masonice românești, „*Moldova*”.

Pe lângă activitățile de ordin diplomatic, G. Asachi cercetează cu asiduitate arhivele din Roma⁵⁸ și din Viena, fapt pentru care va fi numit, la revenirea la Iași, în funcția de șef al *Departamentului arhivelor*, fiind considerat întemeietorul Arhivelor Statului din Moldova.

Cu un an înainte de venirea în țară (urmare a intrării rușilor în Iași și a alungării din scaunul domniei a ocrotitorului său, Ioniță A. Sturza), G. Asachi a procurat un document din vremea lui Gheorghe Ștefan–Vodă, cel ce urmasa lui Vasile Lupu, unde se menționau daniile cu care domnitorul înzestraseră *Școala de la Trei Ierarhi*.

S-a amintit adesea faptul că, deși domnitorul Ioan Alexandru Sturza a fost mai mereu în dezacord cu puterea protectoare, adică Rusia, totuși ambasadorul său a fost considerat de către istorici un rusofil⁵⁹.

Așa cum bine a observat E. Lovinescu, „*Asachi a văzut în Rusia o putere tutelară; toată activitatea lui culturală este dominată de Regulamentul Organic, la întocmirea căruia a contribuit și dânsul*”⁶⁰.

Astfel, pe când se afla la Viena, G. Asachi a pictat portretul Împăratului Alexandru al Rusiei, litografiat la 1825. Aceste detalii reies din scrisoarea datată 5|17 Aprilie 1826, adresată bancherului Pop⁶¹, cel care se îngrijea de tinerii trimiși la studii la Viena. Nu se mai știe unde se află acest tablou, probabil a ars în tragicul incendiu din Iași, din anul 1827, sau poate a fost trimis la Sankt-Petersburg ori Moscova, după moartea Țarului Alexandru, în 1825.

După anul 1848, misiunea pozitivă a lui G. Asachi ia sfârșit, fiind chiar potrivnic spiritului nou al vremii, „*activitatea lui e profund regretabilă*”⁶².

Totuși, după cum vom vedea mai jos, G. Asachi, în calitatea sa de agent diplomatic al domnitorului Ioniță Sturza va juca un rol important, mai ales în timpul vizitei și întâlnirii de la Cernăuți a celor doi autocrați ai Imperiilor Rus și Habsburgic, din toamna anului 1823.

Iată contextul geo-politic, ce ne permite să înțelegem mai bine rolul diplomatului G. Asachi. La *Congresul de la Viena* (1815), fiecare participant și-a susținut propriile interese, dar cel mai mare câștigător se pare că a fost Țarul. Rusia obține o mare victorie politico-diplomatică, deoarece Țarul Alexandru I forțează voința delegațiilor prezente pentru formarea unei așa zise *Sfinte Alianțe*⁶³, grupare cu caracter antirepublican și împotriva secularizării vieții sociale. La acest bloc politico-militar au aderat toate puterile Europei, cu excepția Sfântului Scaun, Imperiului Otoman și Regatului Marii Britanii.

„*Sfânta Alianță*” a prevestit de fapt apariția, spre sfârșitul secolului al XIX-lea, a unei înțelegeri regionale, din care a făcut parte și România (*Tripla Alianță*), iar la mijlocul secolului XX, nașterea unui sistem bipolar: NATO și Tratatul de la Varșovia.

O primă formă de reacție a „*Sfintei Alianțe*” a fost înăbușirea mișcărilor revoluționare, cum ar fi, de pildă, aceea a luptei de independență a Greciei, tentativă eșuată, fiindcă Franța și Regatul Unit s-au opus, chiar au sprijinit această mișcare⁶⁴.

Cu toate acestea, Rusia, țară ortodoxă, nu intenționa să pedepsească pe revoluționarii greci, chiar a sprijinit în mod tacit *Eteria*, aflată în conflict cu Imperiul Otoman.

Aceeași *Sfântă Alianță* a intervenit însă pentru înfrângerea Revoluțiilor de la 1848. Totuși, cu timpul, această înțelegere ideologică a devenit caducă, fiindcă interesele economice sau politice conjuncturale au făcut ca între partenerii de alianță să intervină

adeseori conflicte grave, chiar războaie⁶⁵.

În harta prezentată mai jos se poate observa dimensiunea impresionantă a *Imperiului Habsburgic*, configurația teritoriilor și națiunilor componente, după *Tratatul de la Viena* (1815):

Imperiul Habsburgic și părțile sale componente în perioada 1816-1867. Dintre toate cele 20 de provincii, singura care avea statutul special de *Kronland* a fost Bucovina, în timp ce Banatul și Voivodina formau singura *Markă* (adică un comitat de frontieră).

Sursa: Wikipedia

Se știe că, aflate la confiniile unor mari imperii ale continentului, *Principatele Române* au fost adesea teatru de război, pricină de ceartă, ispită de cuceriri, când dintr-o parte, când din cealaltă.

Date istorice atestă existența unor planuri și manevre de împărțire a teritoriilor românești, având ca protagoniste diverse entități statale vecine.

Astfel, unul dintre aceste planuri rezultă din schimbul de scrisori dintre Împăratul Austriei, Iosif al II-lea și Împărăteasa Rusiei, Ecaterina, ținând loc de tratat secret (Viena 21 Mai 1781 – Țarskoe Selo 24 mai 1781), prin care Austria se obliga a da asistență militară în cazul în care Rusia va fi atacată în posesiunile ei din Europa, Viena garantând de asemenea integritatea Poloniei.

La rândul ei, Rusia se leagă să dea Austriei asistență militară în aceleași condiții. Promite între altele că va garanta învoiala din 7 Mai 1775 asupra cesiunii Bucovinei și înțelegerea ministerială din 12 Mai 1776 asupra diferendelor întâlnite în demarcarea Bucovinei⁶⁶.

O altă putere europeană, reprezentată de Karl August von Hardenberg, una dintre figurile cele mai importante din istoria Germaniei, cancelar al Prusiei în vremea Regelui Frederic Wilhelm III, un politician remarcant prin buna cunoaștere a relațiile internaționale din acea vreme, intenționa de asemenea să împartă hartă Europei, după propriile interese. Acesta a susținut la *Congresul de la Viena* (1815) teza conform căreia Prusia trebuie tratată ca una dintre marile puteri ale Europei.

În consecință, el a propus Țarului Alexandru I un plan de dezmembrare a *Imperiului Otoman*, prin care Rusia obține Moldova, Valahia, Bulgaria, Rumelia, cu Constantinopol și împrejurimi; Franța obține Grecia și Insulele Arhipelagului; Austria ar fi obținut Bosnia și Serbia; Polonia ar fi fost reconstituită și atașată Saxoniei iar Saxonia ar fi fost anexată Prusiei⁶⁷.

Așadar, Pactul Ribbentrop-Molotov are antecedente în secolul al XIX-lea!

Deși nefinalizat prin acțiuni concrete, un plan similar încolțea și în mintea Împăratului Napoleon al Franței, care îl însărcinează pe ambasadorul Parisului la Sankt-Petersburg să negocieze alt proiect de destructurare a hărții continentului: Rusia urma să anexeze Moldova, Valahia și Bulgaria, Franța lua Bosnia, Albania și Grecia, Austria era

îndestulată cu Serbia, până la Salonic, statutul orașului Constantinopol nefiind însă reglementat⁶⁹.

Lăcomia marilor puteri nu se oprește însă aici: Împăratul Napoleon și Țarul Rusiei semnu la Erfurt (12 Oct. 1808) un tratat secret, prin care rușii obțineau Finlanda, Moldova și Valahia, oferind în schimb securitate și liniște Germaniei și Austriei, Franța având mână liberă să intervină pentru restabilirea ordinii în Spania⁶⁹.

Pierderea de către Moldova a Bucovinei, vândută de turci Imperiului Habsburgic (1775) și a Basarabiei în favoarea Rusiei⁷⁰, în urma războiului dintre Rusia și Turcia, încheiat prin *Pacea de la București* (28 mai 1812), făceau totuși parte din acest troc negociat de marile puteri, în urma căruia un principat român devenea victimă colaterală în timpul și după conflictele dintre marile puteri.

Anterior, la începutul veacului al XVIII-lea, Țara Românească fusese și ea scoasă la mezat, pierzând Oltenia în favoarea *Imperiului Habsburgic*, în urma *Păcii de la Passarowitz* (21 iulie 1718), provincia fiind reintegrată Valahiei prin *Pacea de la Belgrad* (18 septembrie 1739).

Cine sunt actorii care au jucat un rol important în timpul primei misiuni diplomatice românești pe continentul european?

Klemens Wenzel Lothar von Metternich. „*Congresul de la Viena*” a fost opera principelui von Metternich⁷¹, Împăratul Francisc I al Austriei⁷² jucând doar un rol decorativ. De altfel, timp de multe decenii, geniul lui Metternich va ghida politica externă a Vienei, indiferent de cine ocupa tronul de la Hofburg⁷³, încât istoricii au numit perioada 1815-1848 drept „*Epoca lui Metternich*”⁷⁴.

Acest personaj care a marcat istoria de o jumătate de veac a continentului a fost diplomat de carieră (cu misiuni la Dresda și apoi Berlin, Paris). Grație meritelor sale incontestabile, în anul 1808 este desemnat ministru de externe, iar apoi, pentru o lungă perioadă, a ocupat funcția de cancelar al Austriei (1821 – 1848).

A fost omul forte al Imperiului Habsburgic și artizanul multor evenimente importante, cum ar fi de pildă, într-o primă fază, cimentarea unei alianțe între Viena și Paris, prin căsătoria fiicei Împăratului Francisc I, arhiducesa Marie Louise, cu rivalul său, Napoleon Bonaparte (1809), apoi desenarea geografiei politico-diplomatice a Europei, după „*Congresul de la Viena*” (1815).

Acesta a lansat conceptul de „*concert al marilor puteri*”, totodată este fondator al „*Realpolitik*”, care plasează echilibrul intereselor și stabilitatea puterii mai presus de morală.

În palatul de la Viena al lui Metternich funcționează în prezent sediul Ambasadei Italiei!

Friedrich von Gentz. Domnitorul Țării Românești, I. Caragea, intuind consecințele înfrângerii suferite de Napoleon în Rusia, solicită lui Metternich permisiunea ca Bucureștiul să mențină relații strânse cu Viena. În virtutea acestei cereri făcute de domnitor, Metternich îl desemnează pe Freidrich von Gentz să dea curs cererii principelui din Valahia. Existând acest canal de legătură, Vodă Caragea solicită în mod curajos lui Gentz să îl determine pe cancelarul habsburgic să pună în discuție la „*Congresul de la Viena*” chestiunea Basarabiei, făcând presiuni pe lângă Țarul Rusiei să accepte restituirea acestei provincii, anexată de ruși, la 1812. Răspunsul a fost unul negativ!⁷⁵

Spre șansa sa, prințul Metternich a avut în persoana lui Friedrich von Gentz un genial consilier personal, care a contribuit de asemenea la succesul „*Congresului de la Viena*”, din anul 1815, fiind numit „*Secretarul Europei*”. El este fondatorul primului ziar politic din Austria, „*Wiener Beobachter*” (*Observatorul vienez*).

Acest abil diplomat prusac, stabilit la Viena, a fost în contact direct cu domnitorii Țărilor Române⁷⁶, cu trei dintre aceștia, fiindu-le sfătuitor în domeniul politicii externe.

„Între 1812 și 1828 Friedrich von Gentz a acționat în calitate

de corespondent politic pentru trei prinți succesivi ai Țării Românești. Acest capitol dezvăluie relația complexă dintre diplomatul independent și clienții săi generoși, în care Gentz a acționat ca agent diplomatic neoficial, confident și tutore, angajându-se astfel într-un proces de „predare”⁷⁷.

După cum se vede, Friedrich von Gentz este considerat de unii autori drept „agent diplomatic neoficial” al domnitorilor Țării Românești, pe când numele lui G. Asachi, ambasador al Domnitorului Moldovei este complet ignorat.

Friedrich von Gentz a purtat în numele Vienei o consistentă corespondență cu domnitorii I. Caragea (februarie 1813 - iulie 1818), Al. Sutz (martie 1819 - ianuarie 1821) și Gr. Ghica (iulie 1822 – mai 1828)⁷⁸.

La moartea acestuia (9 iunie 1832), scrisorile lui Gentz au fost transferate Arhivelor de la Viena, cu excepția corespondenței purtate cu „hospodarii” amintiți mai sus, aceasta urmând să fie tipărită ulterior.

Țarul Alexandru I, considerat de Napoleon drept un „bizantin schimbător”, iar de Metternich „un nebun”, ridiculizat adesea, este învins de Napoleon la Austerlitz (1805).

Autocratul rus, devenit ulterior un țar mistic, deși învins, nu a suferit consecințe dureroase, precum aliatul său austriac, Împăratul Francisc, umilit și nevoit să facă dureroase concesii.

Ca urmare a acestei rușinoase înfrângeri, creionată de Lev Tolstoi în celebrul roman „Război și Pace”, Napoleon intră în Viena ca un erou, Împăratul habsburgic este obligat să plătească învingătorului o sumă uriașă, de 40 milioane de franci, după câteva luni dispărând pentru totdeauna *Sfântul Imperiu Roman de neam germanic*, francezii impunând formarea unei *Confederații a Rinului*, un fel de tampon între Franța și inamicii săi din Est.

Doi ani mai târziu, o nouă confruntare între Napoleon și Alexandru I, aduce o strălucită victorie Împăratului francez și, în mod paradoxal, nu o pace umilitoare pentru Țar, ci un parteneriat în vederea împărțirii Europei între aceste două mari puteri ale vremii.

Napoleon acceptă plasarea *Principatelor Române* în sfera de influență a Rusiei țariste, doritoare să ajungă cu orice preț la Dunăre și mările calde. Aceasta profită și, la 1812, anexează partea de est a Moldovei, dintre Prut și Nistru, ceea ce se va numi apoi Basarabia, având și mână liberă în privința Finlandei.

În anul 1809 se înregistrează ultima alianță între cei doi autocrați ai Europei, Împăratul Napoleon și Țarul Alexandru, fiindcă de acum înainte se observă apariția unei stări de nemulțumire de ambele părți, culminând în 1812 cu campania napoleoniană împotriva Rusiei.

Invazia teritoriului rusesc, anticipând parcă un viitor *blitz krieg*, a durat aproape 6 luni, soldații francezi ajungând la Moscova, care ardea din temelii⁷⁹, astfel încât marea armată a lui Napoleon este lipsită de necesarul cvartir.

Acestei uriașe și colorate „armade” terestre europene, cu un evident aspect multinațional, de sub comanda lui Napoleon (francezi, polonezi, germani - bavarezi, saxoni, prusaci, westfalieni, confederați de pe Rin -, italieni, spanioli, portughezi, elvețieni, croați) i se alăturase și un corp de oștire austriac, de sub comanda faimosului comandant, contele Schwarzenberg.

În pericol să dispară, răpuse de un ger năprasnic, decimate dramatic, suferind mari pierderi, armatele impresionantei coaliții se retrag, astfel încheindu-se campania din 1812.

Acesta este însă începutul sfârșitului lui Napoleon, fiindcă în anul următor se formează o puternică alianță anti franceză (Rusia, Marea Britanie, Suedia, Austria, Prusia, Spania, Portugalia), care va obține la Leipzig o mare victorie în așa numita *Bătălie a Națiunilor* (*Völkerschlacht*). Aici, armata învingătoare a profitat din plin de geniul strategic al unui comandant militar născut la Sibiu (Ignác

Gyulay). După lupte intense, inamicii lui Napoleon ajung la porțile Parisului, forțând abdicarea Împăratului și exilul acestuia pe Insula Elba.

O nouă ordine stabilită de *Congresul de la Viena*⁸⁰ se năștea în Europa, desfășurată sub deviza „restaurație” și „legitimism”, în care puterile învingătoare urmau să stabilească noile granițe statale, dorind să asigure o pace durabilă, pentru zeci de ani⁸¹.

După luni de discuții (noiembrie 1814 – iunie 1815), ambasadorii țărilor europene semnează actul final al *Congresului de la Viena*, cu doar nouă zile înainte de decisiva *Bătălie de la Waterloo* (18 iunie 1815). Din acel moment, Franța pierde supremația pe care i-o asigurase cuceririle Împăratului Bonaparte.

Prusia, Imperiul habsburgic și Rusia, care câștigaseră noi teritorii, intenționează să își securizeze noile cuceriri (de exemplu, Viena, care la 1775 capătă nordul Bucovinei, iar Rusia o parte din Polonia și estul Moldovei, la 1812, primește acum Veneția și nordul Italiei).

Prin aceasta, după 1815, Austria devine cea mai importantă putere în blocul puternicei *Confederații Germane*, deși această poziție îi va fi mereu pusă în discuție de Prusia. După cum se vede și din harta prezentată mai sus, Imperiul Austriac cuprindea 20 de provincii, cu statut divers (regate, principate, ducate, marchizate etc), dar cu poziții egale, din punct de vedere administrativ. O mini UE, cum s-ar spune!

La 1866, va izbucni războiul dintre Austria și Prusia, în urma căruia Viena pierde întâietatea și tot acum, pe ruina *Confederației Germane*, se naște Austro-Ungaria (1867), în est, și *Confederația Germaniei de Nord*, de fapt Prusia, în vest, aceasta fiind cea mai importantă componentă (devenită mai târziu Imperiul German).

Pierderea posesiunilor italiene avute de austrieci (Regatul Lombardo-Venețian), cu importante centre comerciale de la Milano și Veneția, va fi contrabalansată de „compromisul” de la 1867, unire mai ales dorită de unguri.

Să revenim la *Ioniță (Ioan) Sandu (Alexandru) Sturdza* (1762-1842). Dintre cei cinci candidați de obârșie română pentru tronul Moldovei, Poarta îl preferă pe I.S. Sturdza, acesta preluând funcția de „gospodar”, la data de 21 iunie 1822.

Acesta este, după alungarea fanarioților, cel dintâi domn pământean al Moldovei (1722-1728). Alungat de ruși din domnie, a ajuns prinț al Samos-ului în perioada 1829-1833. Ruda sa, Scarlat Sturdza, a condus Basarabia.

„Avea frică în Dumnezeu, era drept, bun, blajin și îngăduitor cu toată lumea. Și, apoi, era simplu, fără mofturi, foarte dintr-o bucată, la faptă și ca vorbă“..... acesta e „atât de român, încât după neagra epocă fanariotă a fost pentru moldovenii lui ca un balsam pe o rană...” (C. Gane, „Trecute vieți de doamne și domnițe“.)

În cei șase ani de domnie, deși și-a propus să reformeze societatea vremii sale, Ioan Sandu Sturdza Voevod n-a putut duce la îndeplinire proiectul de reforme⁸², lovindu-se în permanență de mari obstacole: contestarea boierilor opoziționiști, recalcitranți și puși pe reclamații, fie la Înalta Poartă, fie la Viena sau la ruși, precum și adversitatea rusească, la care se adăuga cea turcească.

Dregătorii cei mari fugiseră la Cernăuți sau în Basarabia, de teama turcilor, a răzmerițelor, ei reclamându-l pe domn că i-a pus la plata unor mari sume de bani, pentru a-i determina pe turci să părăsească teritoriul Moldovei.

În mod paradoxal, cel mai acerb vrăjmaș al lui Ioniță, care a uneltit împotriva sa, a fost vărul său, Mihail Sturdza (1794 –1884).

Acesta a domnit în perioada 1834 – 1849, având sprijin extern, primit din partea rușilor, totuși, imprimând cu personalitatea sa dezvoltarea societății, fapt pentru care Radu Rosetti îl va caracteriza drept „bărbatul de stat cel mai capabil ce l-a produs

Moldova de două veacuri încoace“.

Din acest motiv, dar poate și din alte rațiuni ascunse, eventual pentru a afla ce pun la cale adversarii săi, Ioniță Sandu Sturza -Vodă își trimite la Viena, spre sfârșitul anului 1822, la doar puține luni de la urcarea noului domnitor în scaunul de la Iași, un ambasador capabil, pe deasupra un personaj cu carismă, pentru a avea un sprijin din partea Împăratului Francisc, în condițiile unei presiuni tot mai accentuate a Rusiei țariste.

Această acțiune nu a fost însă suficientă și nici eficientă, cum și-ar fi dorit domnitorul. Spre sfârșitul misiunii la Viena, intuind că jocurile erau deja făcute, că mazilirea lui I.A. Sturza Vodă este implacabilă, G. Asachi nu mai avea nici o speranță în a ocupa acest post.

Într-adevăr, poziția lui Ioniță Sandu Sturdza da semne de nesiguranță, dușmanii săi profitând, chiar se reîntorc în țară pentru a-și recupera pagubele suferite în urma birurilor impuse de primul domn pământean.

Situația se agravează fiindcă urmașul lui Alexandru I, Țarul Nicolae I, îi obligă pe otomani să accepte reinstaurarea protectoratului rusesc asupra celor două Principate (Moldova și Valahia), conform convenției semnate la *Cetatea Albă*⁸³, în octombrie 1826.

Realizând pericolul în care se afla, Imperiul Otoman denunță *Convenția de la Cetatea Albă*, provocând reacția promptă a Țarului, care declară război, în aprilie 1828, ocupând ceea ce mai rămăsese din Moldova, după anul 1812.

În aceste condiții, domnitorul moldovean Ioan Alexandru Sturza este înlăturat de la domnie de către țar, la data de 7 mai 1828, însă este recompensat de Sultanul Mahmoud al II-lea, pentru serviciile aduse, ridicând *Insula Samos* la rangul de *Principat* autonom, I.S. Sturdza devenind „bey” (prinț) de Samos, deci conducătorul ei.

Nu a fost însă singurul bey de Samos, alți doi înalți dregători din Principate: Ștefan Vgoride (1833-1849) și Ion Ghica (1854-1859) ocupând funcția de conducători ai insulei.

Fiica lui Ioniță Sandu Sturza, Elena Sturdza, va deveni soția domnitorului Moldovei Grigore V Ghica (1849-1853; 1854 -1856).

În acest context al relațiilor dintre Viena și Sankt-Petersburg trebuie să analizăm activitatea agentului diplomatic G. Asachi, raportând-o la momentul întâlnirii de la Cernăuți dintre Țarul Alexandru I al Rusiei cu Împăratul Francisc I al Imperiului Habsburgic.

G. Asachi, născut în ținutul Herța, aflat în Ucraina de azi, a avut fără îndoială un anumit rol în cursul discuțiilor dintre cei doi împărați, care s-au întâlnit în Bucovina în toamna anului 1823, justificând astfel trimiterea sa la Viena.

Sursele istorice sunt din păcate destul de sărace, astfel încât vom recurge la textul mesajelor trimise de Cavalerul de Gentz domnitorului de la București, în toamna anului 1823.

Viena întreținea relații excelente cu Constantinopolul, Țarul Alexandru mizând pe influența Împăratului Francisc I asupra Sultanului turc.

De aceea, la Cernăuți, tema principală a discuțiilor dintre cei doi împărați a fost evacuarea trupelor turcești aflate pe teritorii Principatelor, ca o condiție pusă de ruși pentru reluarea relațiilor cu Turcia. Alte subiecte erau liberalizarea comerțului și a navigației.

Analizând publicațiile apărute în Imperiul habsburgic, observăm lipsa de interes a redacțiilor pentru acest subiect, ziarele vieneze amintind fugitiv date privind vizita la Cernăuți a Împăratului Francisc I, însoțit de omul forte al Imperiului Habsburgic, Cancelarul Metternich.

Acestea subliniază doar faptul că urma a avea loc acolo o întâlnire importantă cu Țarul Rusiei, Alexandru I, ținând cont că, doar cu câteva luni în urmă se produsese o răzmeriță în țările din regiune, care tulburase liniștea imperiilor, afectând mai ales situația din Moldova, Basarabia, Valahia și Grecia.

Iată succesiunea evenimentelor:

La data de 13 septembrie 1822, presa vieneză anunța sosirea la Cernăuți a prințului moștenitor al tronului, Rudolf, pentru a pregăti vizita Împăratului habsburgic la Cernăuți.

În ziua de 18 septembrie a ajuns la Cernăuți însuși Împăratul Francisc, venind din Lemberg, „*spre bucuria localnicilor*”. Scopul acestei vizite a fost acela de a se întâlni cu Țarul Rusiei, Alexandru, în calitate de „*prieten și aliat*”. Cu o zi înainte sosise în acest oraș și cancelarul Metternich⁸⁴, venind de la Lemberg (Lvov).

Țarul a fost primit la graniță de către suveranul de la Viena. Au călătorit împreună, în aceeași trăsură, tot astfel s-au arătat locuitorilor din Cernăuți, unde au fost primiți în mod solemn, cu salve de tun. În seara sosirii, întregul oraș era luminat ca de sărbătoare.

În timpul șederii la Cernăuți, monarhul habsburgic a primit o delegație formată din trei boieri moldoveni, mandatați de către domnitorul Moldovei să înfățișeze poziția Moldovei, în consens cu punctul de vedere al Sultanului Turciei, cât și pentru a-i saluta pe cei doi Împărați. Considerăm că această solie trimisă de la Iași avea menirea să aducă la cunoștința celor doi împărați poziția Moldovei vis a vis de retragerea trupelor de ocupație, probabil susținând mai ales punctele de vedere ale Sultanului.

Ziarul „*Gazetta di Milano*”, nr. 325, din data de vineri 21 noiembrie 1823, p.1, dezvăluie componența delegației boierilor moldoveni, din care făceau parte logofătul Dumitrache, Alexandru Sturza, precum și marele vornic Rallet, șeful departamentului de externe. Ambasadorul G. Asachi a fost implicat în aceste acțiuni, atât în calitate de agent diplomatic, ci mai ales ținând cont de relațiile apropiate avute cu Metternich, omul forte al Vienei.

În timpul șederii la Cernăuți, Împăratul Francisc a primit în audiență pe mulți dintre locuitorii orașului, a făcut de asemenea scurte plimbări în zonă.

De asemenea, cu ocazia vizitei amintite, tineri îmbrăcați în frumoase costume naționale, reprezentând pe lipovenii ce trăiesc în Bucovina, dar și lângă Suceava, au prezentat înalților oaspeți câteva dintre dansurile lor specifice precum și diverse obiceiuri populare.

Împăratul Rusiei a plecat spre Moscova iar cel al Austriei spre Lemberg, unde s-a întâlnit cu Împărăteasa, care ajunsese acolo cu ceva zile în urmă.

După un concediu binevenit, timp în care perechea imperială s-a plimbat prin Ungaria și Moravia, aceasta a plecat spre Viena, unde a ajuns spre sfârșitul lunii octombrie.

În final, dorim să subliniem faptul că aceste contribuții la portretul bine-cunoscut al lui G. Asachi sunt de fapt menite să pună și mai mult în valoare locul ocupat de Viena în spațiul geografic european dar și în albumul dedicat istoriei ambasadelor românești.

Viena este așadar orașul de reședință al celei mai vechi ambasade românești din Europa, tot aici a fost sediul celui dintâi institut cultural, deschis pe continentul nostru, imediat după terminarea Primului Război Mondial, de asemenea Viena a fost primul sediu al serviciului de informații externe al țării noastre, găzduind prima agenție turistică, deschisă de studenții membri ai Asociației *România Jună*, cu prilejul Expoziției Mondiale de la Viena.

Viena, 18 Aprilie 2023

Dan Toma DULCIU

Note

Dintre episoadele trecute sub tăcere amintim *Tratatul de alianță*, semnat la Viena între Franța, Austria și Marea Britanie, la data de 2 decembrie 1854, scrisorile de ratificare fiind schimbate la 14 decembrie același an, prin care Austria se leagă să apere teritoriul *Principatelor Române* împotriva unei agresiuni din partea Rusiei (Art.2).

2 „*Cinci ani stătu Asachi la Viena, și pentru biografia lui sunt cinci ani de întunerice. Ce-a făcut la Viena? Unde sunt urmele activității lui? Știm prea puține lucruri. Nici chiar el, atât de darnic fie în notițe biografice fie în însemnări personale pe caefele, nu ne-a lăsat nimic asupra acestei epoce. În ce stă activitatea lui de agent diplomatic? De ce nu ne-a rămas măcar corespondența oficială? Pentru ce și-a întrerupt activitatea lui culturală așa de frumos începută, — tocmai când era în măsură să-i dea un avânt mai puternic? În răstimpul șederii la Viena cade probabil și căsătoria lui, învăluită, de altminteri, de multă umbră.*”

(E. Lovinescu, „*Gheorghe Asachi, Încercare biografică, II*, în „*Convorbiri Literare*”, 1912, nr. 5, p. 565)

3 Un caz similar este cel al lui Nicolae Milescu Spătarul (1636-1708), considerat mai degrabă un mare cărturar, și mai puțin un diplomat de prim rang, ce este drept în slujba unei alte țări. Acesta a condus un timp îndelungat, la Moscova, „*Departamentul soliilor*” (*Posolskii Prikaz, Cancelaria Diplomatică a Rusiei*). În această calitate, Milescu a pregătit generații întregi de tineri diplomați ruși și a beneficiat de încrederea totală a nu mai puțin de trei țări: Alexei Mihailovici (1645-1676), Feodor I (1676-1682) și Petru I „*cel Mare*” (1682-1725).

4 Căutând informații privitoare la acest subiect, am intrat în dialog cu o aplicație de inteligență artificială, recent disponibilă. Iată dialogul avut cu „*Chat GPT*”, la data de 17.03.2023:„, Eu: *Ce știți despre G. Asachi, în calitate de ambasador la Viena ?* IA răspunde: *Îmi pare rău, dar nu pot găsi nicio informație despre un ambasador al României pe nume G. Asachi în serviciu la Viena. Este posibil ca numele să fie scris greșit sau ca această persoană să nu fi deținut o poziție diplomatică la Viena. Dacă aveți orice informații suplimentare, vă rog să-mi spuneți și voi face tot posibilul pentru a oferi un răspuns corect*”.

5 Tatăl său, ajuns arhimandrit, se numea Lazarus Assakiewytz (Lazăr Asachievici) dar uneori semna sub forma L. Assaky.

6 Ștefan Bîrsănescu, „*Gheorghe Asachi și studiile sale la Universitatea din Lwow*”, în „*Iașul Literar*”, 01.07.1957, p. 107-111

7 O sursă istorică mai consistentă asupra perioadei domniei lui I. A. Sturza Voevod este culegerea de documente Hurmuzaki, „*Documente privitoare la Istoria Românilor, Supl. I, Vol. IV, 1802-1849*”, București, 1891; Hurmuzaki – Nistor, „*Documente privitoare la istoria românilor XX, Corespondență diplomatică și rapoarte consulare austriece (1812–1822)*”, Cernăuți, 1940, p. 753-755, nr. DCCXCV (18/30 septembrie; consulul austriac Johann Lippha către Metternich); Din nefericire, un număr apreciabil de documente străne de Eudoxiu Hurmuzaki sau N. Iorga, din colecții străine, nu aduc informații privitoare la activitatea lui G. Asachi. Vezi și Gh. Ungureanu, „*Documente relative la începutul domniei lui Ioan Sandu Sturza Voevod*”, în RA , VI/1, 1944, p. 57, nr. IV.

8 Detalii privitoare la acest sinistru sunt prezente în lucrarea Manolache Drăghici, „*Istoria Moldovei pe timp de 500 de ani până în zilele noastre*”, Iași, 1857, Vol II. p.170.

9 După incendiu și până la venirea rușilor, Ioniță Sandu Sturza Vodă s-a mutat în casele Spătarului Petraki Cazimir (devenite *Academia Mihăileană*). G. Asachi și-a ridicat apoi o locuință arătoasă, la marginea Copoului, având 12 camere (șapte odăi la etaj și cinci la parter), inclusiv o încăpere mare, unde a fost instalată tiparnița gazetei „*Albina românească*” (1829).

10Incendiu de la Mitropolia Iași, din 27 iulie 1827, „*a distrus câteva manuscrise și documente pe care le avea Asachi în locuință.*” (cf. Gh. Ungureanu, „*Figuri de arhiviști români G. Asachi, 1788-1869*”, București, 1969, p. 9).

11 https://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?aid=bru&datum=18221204&seite=6&zoom=40&query=%22Assaki%22&ref=anno-search

12 Agie: Organ administrativ din secolele XVIII-XIX în Țara Românească și în Moldova, însărcinat cu menținerea ordinii publice în capitală; totalitatea funcționarilor din această instituție. Aga este și un titlu de noblețe.

13 Ex: „*Poezii a lui Aga G. Asaki: mǎdulariu Akademiei de Roma*”, Tipografia „*Albinei*”, 1836;

14 V. Netea, „*Înființarea agenției diplomatice române de la Viena și recunoașterea Independenței României de către Austro-Ungaria*“, în „*Studii*” nr. 3/1967, recenzie în Analele Institutului de Studii Istorice, 1968 (Anul 14, nr. 1-6)1968 / nr. 2-3, p. 297.

15Până în anul 1881, România reușise să aibă relații la nivel de legatie cu Viena, Petersburg, Constantinopole, Sofia, Atena, Berlin, Belgrad, Londra, Paris, Roma, Bruxelles (pentru Belgia și Olanda), în rândul acestora fiind toate marile puteri europene, inclusiv Statele Unite ale Americii. Se aflau în misiune externă 27 de diplomați, dintre care 9 miniștri plenipotențieri, 12 secretari de legatie și 6 atașați.

16 Ulterior, contele Beust va deveni sprijinitorul poziției Bucureștilui, inclusiv în privința numelui *România*.

17 Sediul Ministerului de Externe al Austriei.

18 Din biografia acestuia aflăm că, în anul 1857, pe când se afla la Viena, ca participant la un congres internațional de statistică, dr. Ludovic Steege este trimis într-o misiune diplomatică la Berlin, pe lângă regele Prusiei.

19 Un pas înainte l-a constituit *Tratatul de Prietenie și Cooperare* semnat de cele două țări în anul 1926, care includea prevederi privind cooperarea economică și culturală.

20Aceste relații au cunoscut o suspendare, începând cu 1938, rezultat al *Anschluss*-ului, fiind restabilite la 8 octombrie 1947, mai întâi sub forma unor reprezentanțe politice, ridicate la 1 august 1959 la nivel de legatie, apoi la 26 septembrie 1963 la rang de ambasadă.

21 Johann Amadeus von Thugut, diplomat austriac, cu misiune în tinerețe la Constantinopol, al cărui nume este legat de mașinațiunile privind cedarea de către turci a Bucovinei către Imperiul Habsburgic (1775). Împăratul Iosif al II-lea l-a trimis la București (1790), în calitate de ambasador pe lângă „*hospodarul*” Țării Românești, dar în realitate având principala misiune de a deschide tratative de pace cu turcii.

22 Postelnicul era considerat ca fiind „*propriu-zis ministrul treburilor din afară al domnului*” (Dionisie Fotino, „*Istoria generală a Daciei*”, Vol.III, București, 1859, p.279

23 Dan Berindei, „*Din începuturile diplomației românești moderne*”, București, 1965, pp. 17-19.

24 *Regulamentul Organic*, București, 1832; Arhivele Naționale ale României, Biblioteca III, 3334 (Text în limba română, cu litere chirilice).

25 Sediul Agenției Austriece, aflat într-un imobil ce aparținea *Bisericii Talpalari*, a fost afectat de un incendiu produs la 25 iunie 1833. Totuși, clădirea a fost reparată pe cheltuiala Eforiei orașului Iași, pentru reconstrucție fiind angajat arhitectul austriac Johann Freywald, de numele căruia se leagă și construcția *Catedralei Mitropolitane*, inclusiv *Palatul Rosetti-Roznovanu*. Același arhitect a reamenajat casele pentru găzduirea *Academiei Mihăilene* și *Teatru cel Mare* de la Copou.

26 Un astfel de diferend a avut loc între Smaranda Balș, fiica mai mică a lui G. Balș, căsătorită cu Costin Catargiu, și Agenția Austriacă. Totuși, după anul 1880, în reședința acestuia de la Copou se va muta Agenția Austriacă.

27 Va fi înlocuit, în mai 1870, de P. P. Carp. Printre agenții diplomatici români de la Viena, amintim pe Ion Bălăceanu (1828-1914), fost ministru de externe, primul diplomat român căruia, la data de 11 septembrie 1878, i-a fost recunoscut statutul de ambasador (reprezentant al unui stat suveran), de către Austro-Ungaria. A funcționat la Viena în perioada 1876-1882. Ludovic Steege a fost medic și jurist, care a susținut *Unirea Principatelor*. A deținut numeroase funcții publice, inclusiv cea de ministru de finanțe, în timpul domniilor lui Cuza și Carol I.

28*Hospodari*, adică voievozii Țărilor Române.

29 În urma *Tratatului de la Kuciuc - Kainargi* (10 iulie 1774), prin care Turciei îi revine Basarabia, iar Moldova și Țara Românească sunt ocupate de trupele Țariste, *Principatele Române* capătă dreptul de a avea *însărcinați cu afaceri* la Constantinopol. Cea mai gravă prevedere era dreptul Rusiei țariste de a interveni în relațiile dintre Înalta Poartă și Țările Române, deschizând astfel drumul unui protectorat rusesc asupra provinciilor românești, în realitate dreptul fără margini de imixtiune în treburile interne ale celor două principate dunărene. Acest tratat a fost ratificat la 10 ianuarie 1775, acordând Rusiei câteva avantaje teritoriale: Azov, Kerci, însă proclama independența Crimei precum și dreptul la liberă navigație pe Marea Neagră și Dunăre în favoarea Rusiei. Austria, în compensație, ocupa Bucovina, pe care Sultanul o cedează Vienei, la 4 mai 1775.

30*Vlah-Sarai* era sediul capuchehaielor Țării Românești la Constantinopol, în Fanar, în cartierul *Tahtaminare*, în timp ce *Bogdan-Sarai*, sediul capuchehaiei Moldovei, se găsea în cartierul *Daraman*.

31 În mod oficial, Ionică Tăutu este acreditat în funcția de secretar și de sfătuitor (consilier) al beizadelei Nicolae Sturza, capuchehaia Moldovei la Constantinopol.

32 Lucrarea a fost retipărită anii trecuți: „Manolache Drăghici, „*Istoria Moldovei pe timp de 500 de ani până în zilele noastre*”, Editura Academiei Române, București, 2017, 327 pagini.

33 Călărașii erau de fapt curierii donitorului.

34 N. Iorga, „*Documentele familiei Calimachi*”, București, 1903. Vol. II, Introducere, p.XXX.

35 Idem, Introducere, p. XXX

36 N. Iorga, „*Documentele familiei....*”, p. XXXIII

37 N. Iorga, „*Călători, ambasadori și misionari în țerile noastre și asupra țărilor noastre*”, în Buletinul Societății Geografice, sem. II, 1898, p. 80 și urm.

38 France, Archives du Ministère des Affaires Entrangères, Corespondance politique, Pologne, vol. 253, filele 36—37. (cf V. Mihordea, „*Politica orientală franceză și Țările Române în secolul al XVIII-lea (1749—1760)*”, București, 1937, p. 29.)

39V. Mihordea, „*Participarea diplomatică a Moldovei la aplanarea neînțelegerilor polono-tătare în 1763*”, în „*Studii*“, 19 (1966), nr. 2, p. 321—339.

40 După eșuarea mișcării eteriste, Alexandru Ipsilanti va fi arestat la Viena, din ordinul lui Metternich.

41 A.D. Xenopol, „*Resboaiiele dintre ruși și turci și înrăurirea lor asupra Țărilor Române*”, Vol. II, Iași, 1880, p. 3-6

42 Ordinea europeană, instituită de *Congresul de la Viena*, a rezistat tuturor revoluțiilor și crizelor diplomatice. Cu excepția Belgiei, granițele Europei au rămas în linii generale aceleași, până la 1859.

43 cf. Eugen Lovinescu, „*Gh. Asachi. Viața și opera sa, ediție definitivă*”, București, 1927, p. 38-40.

44 Unul dintre întemeietorii nuvelei istorice.

45 A se vedea și „*Auto-biografia lui Gheorghe Asaki născut 1788 - mort 1869 (Cu un adaus: Document din 1819, relativ la Istoria Instrucțiunei publice în Moldova) cu ocasiunea inaugurarei statuei lui la 14 Octomvrie 1890*”, Iași, Frații Șaraga Libr.-Edit. (Tipo-Lit. H. Goldner), 1890. 23 p. cu portr. Gratis, *Biblioteca Academiei Române*.

46 G. Asachi este numit în funcția de impiegat-referendar (referent) la *Departamentul Treburilor din Afară* de către domnitorul Scarlat Callimachi (februarie 1813).

47 Paradoxal, deși a slujit cu devotament pe Domnitorul I.S. Sturza, el nu va cădea în dizgrația vărului acestuia Mihail Sturza. Explicația este simplă, fratele lui Asachi, colonelul Petru Asachi, a fost adjutantul noului domn, Mihail Sturza-Vodă, omul rușilor, iar soția sa a fost angajată în tinerețe ca guvernantă în casa lui Mihail Sturza.

48 A fost cinstit de domnitor cu rangul de *mare agă*, fiindcă l-a „*întrebuințat la prea înalta curte a Austriei, în interesurile statului, unde cu răvnă, credință și bunele sale purtări slujindu-ne, au câștigat a noastră doomească mulțămire și ale strălucitelor persoane pe lângă care să afla încredințat, și la orice împregiurări s-au sârguit de a să cinsti numele neamului*”. cf. Gh. Ungureanu, *Figuri de arhiviști români – Gheorghe Asachi* (1788 – 1869), București, 1969, p. 66, nr. 2 (20 septembrie 1827).

49 Germana, franceza, italiana, polona, rusa, engleza, latina

⁵⁰ A beneficiat desigur de poziția socială a familiei soției, cunoscuți muzicieni de curte, la Viena. La rândul său, el a avut legături de prietenie cu Vuk Stefanovici Karadjic, reprezentant de seamă al națiunii sârbe la Viena, cărturar, lingvist, căruia i-a oferit desigur date privitoare la limba română, la populația românească și originea sa.

⁵¹ Cf. Teodor T. Burada, „*Schiță biografică Elena Asaki*”, în „*Convorbiri Literare*”, nr.7, an XXI, 1 oct.1887, p.638-641.

⁵² Tatăl său era Teyber Anton (8 septembrie 1754 Viena - 18 noiembrie 1822) , compozitor de curte, pianist, violoncelist, organist. În 1784 a fost admis în *Societatea Tonkünstler*, în 1792 (după ce a lucrat la Dresda între 1787 și 1791) a devenit clavecinist la *Kärntnertortheater* și în 1793 profesor al copiilor imperiali (inclusiv arhiducele Rudolf).

⁵³ Aceeași funcție de conducere a ocupat-o și în anul 1813, sub domnia lui Scarlat Callimachi, în cadrul Departamentului Treburilor din Afară.

⁵⁴ În 1772, odată cu prima împărțire a Poloniei, Lembergul a intrat în posesia Imperiului Habsburgic, devenind capitala Regatului Galiciiei și Lodomeriei.

⁵⁵ Aici, G. Asachi face o impresie deosebită, fiind decorat de către Țar cu Ordinul „*Vladimir*”.

⁵⁶ *Règlement Organique de la Principauté de Moldavie*. (Regulamentul Organic al Principatului Modovei) New York, /1831/ Ediția franceză a primei constituții a Principatului Moldovei. Textul a fost redactat de o comisie formată din boieri moldoveni, sub președinția consulului Rusiei Minciaky și a intrat în vigoare în 1832, după aprobarea sa de către Sultan. Traducerea în limba franceză a fost făcută de Gheorghe Asachi.

⁵⁷ Se pare că a fost inițiat în masonerie în tinrețe, la Milano. În orice caz, în anul 1830 era venerabilul unei loje din Iași.

⁵⁸ Pe când se afla la studii la Roma, a descoperit în *Biblioteca Vaticanului* manuscrisul lui Dimitrie Cantemir, *Istoria imperiului Otoman*, în traducere engleză.

⁵⁹ În tinerețe scrisese o odă numită „*La împăratul Alexandru I, când după încheierea păcii prin Santa Aleanție a vizitat Bessarabia. La 1817*”, apoi a tradus în românește „*Istoria Imperii Rosiene, compusă de consilierul de Stat și cavalier Ioan Caidanov, tradusă de Aga Gheorghe Asachi, mădular Academiei de Roma, Partea I*”, Iași, 1832, Tipografia „*Albinei*”, 436 pagini; Partea a II-a a apărut în1833. Spre sfârșitul vieții, G. Asachi prezintă cititorilor textul piesei de teatru, cu titlul „*Petru I, Țarul Rusiei în Jassy, dramă istorică în 2 acte*”, tipărit în „*Almanac de învățătură și de petrecere pe anul 1868*”. Referitor la rusofilia lui Gh. Asachi, Bitay Arpad susține faptul că însași denumirea primului ziar din Moldova, „*Albina Românească*”, este inspirat după numele oficiosului rusesc „*SEJEVERNAJA PČERA*” (*Albina Nordică*); cf. Bitay Arpad, *Articole Mărunte*, în *Dacoromania*, Cluj, 1922, p. 682.

⁶⁰ E. Lovinscu, „*Gheorghe Asachi Viața și opera lui*”, București, Cartea Românească, 1921, p. 231. În anul 1927 va apărea ediția definitivă a acestei lucrări la Editura Casa Școalelor.

⁶¹ Scrisoarea a fost comentată de N. Iorga, în *Analele Academiei, Memoriile Secției literare, XXVIII*, p. 216.

⁶² Idem, p. 231.,

⁶³ Această alianță a fost semnată de cele trei imperii ale Europei: Țarist, Habsurgic și Prusac, la data de 26 septembrie 1815. Era o contra replică la proiectul european napoleonian, cu scopul de a oferi primordialitate celor 3 mari religii creștine: catolică, ortodoxă și protestantă, care se confruntau cu idei seculariste și liberaliste, având un potențial distructiv periculos la adresa religiei creștine.

⁶⁴ Lordul Byron s-a implicat activ în mișcarea grecească de independență. El a luptat împotriva Imperiului Otoman dar a murit, la vârsta de 36 de ani, în 1824, urmare a rănilor suferite în acel război (primul și al doilea asediu de la Missolonghi), motiv pentru care grecii îl venerază ca pe un erou al Eladei.

⁶⁵ Metternich o considera drept o frăție ideală de suverani creștini, nu de popoare, așa cum o vedea Țarul Rusiei.

⁶⁶ O învoială similară, perfectată tot prin schimb de scrisori între Ecaterina, Împărăteasa Rusiei și Iosef II, Împărat al Austriei, a avut loc la sfârșitul anului 1782 și începutul anului 1783, prin care suveranii celor două imperii se înțeleg asupra înființării unui *Imperiu al Daciei*, cuprinzând Moldova, Valahia și Basarabia, sub un principe ortodox. La schimb, Rusia garantează Imperiului Habsburgic deplină libertate de negoț pe Dunăre și Marea Neagră. În continuarea acestui acord secret, la data de 20/80 Mai 1789 are loc un nou schimb de scrisori între Iosif al II-lea, Împăratul Austriei și Ecaterina a II-a, Împărăteasa Rusiei, prin care se reînnoiesc legămintele secrete, perfectate prin scrisorile din 21 si 24 Mai 1781, pe un nou termen de opt ani.

⁶⁷ Frédéric Damé, „ *Histoire de la Roumanie.....*”, Paris, 1900, p. 3

⁶⁸ Idem, p. 3

⁶⁹ Prin art. 8 Napoleon recunoaște dreptul Rusiei de a anexa *Principatele Române*. Textul în: Garden, „*Histoire générale des Traités de Paix*”, vol. X, pag. 237 și vol. XI, pag. 287.

⁷⁰ Sub Alexandru I (1777-1825), Finlanda, Georgia și Basarabia sunt anexate de Rusia, țarul proclamându-se monarh constituțional al Poloniei (1815).

⁷¹ Pe numele său întreg, Klemens Wenzel Fürst von Metternich-Winneburg, acest abil politician a fost eminența cenușie a Imperiului Habsburgic.

⁷² Acesta renunțase la titlul de Francisc II al Imperiului Roman, devenind Francis I al Austriei.

⁷³ Ferdinand I, fiul lui Francisc I, și tatăl Împăratului Franz Iosif, a domnit în perioada 1835-1848. A fost epileptic și retardat mintal, dar Metternich a insistat să urce pe tronul habsburgilor, pentru a păstra legitimitatea tronului imperial. A rămas în istorie pentru singura sa frază coerentă pe care a rostit-o vreodată: când un slujitor a vrut să îl împiedice și să nu mănânce în exces găluște, având probleme digestive frecvente, acesta a rostit memorabilele cuvinte: „*Sunt Împărat și vreau găluște !*” (în germană: „*Ich bin der Kaiser und will Knödel*”).

⁷⁴ În anul 1832, s-a inventat de către un celebru patisier vienez, Sacher, un tort ce se va numi „*Sachertorte*”, în cinstea lui Metternich. Se pare că rețeta este oarecum secretă, fiindcă această prăjitură sau tort nu se pregătește decât la Viena si Salzburg.

⁷⁵ A.D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, vol X, p.12.

⁷⁶ Cf. „*Depêches inédites du chevalier de Gentz aux hospodare de Valachie par le comte de Prokesch-Osten fils*”, Paris 1877, II, p. 142.

⁷⁷ Constantin Ardeleanu, „*Friedrich von Gentz și corespondenții săi valahi*”, „*Preocupări de securitate într-o zonă de frontieră din sud-estul Europei (1812–28)*”, p. 251- 270, în „*Securizarea Europei după Napoleon*”, *Cambridge University Press*, 2019

⁷⁸ I. C. Filitti, „*Correspondența domnilor și boierilor români cu Metternich și cu Gentz între anii 1812—1828*”, în „*Analele Academiei Române*“, *Memoriile secției istorice*, seria a III-a, 36 (1913—1914), p. 973—1009.

⁷⁹ În timpul retragerii, armata rusă a folosit tactica *pământului pârjolit*, devenită temă de studiu în toate tratatele de tactică sau de istorie militară.

⁸⁰ Congresul de la Viena poate fi considerat un prototip de organizație care să asigure pacea și securitatea pe continentul nostru, sau ceea ce s-a dorit a fi *Acordurile de pace de la Helsinki*, de mai târziu.

⁸¹ De fapt, aranjamentele acestui prim congres pan-european au fost valabile pentru o sută de ani, ele fiind anulate de începerea Primului Război Mondial, care a pus capăt *statu – quo* ului anterior, prefigurat de *Congresul de la Viena*.

⁸² Câteva s-au realizat totuși: a deschis o școală la *Trei Ierarhi*, în Iași, și a decis ca numirea în funcții să fie condiționată de pregătire și nu de rang.

⁸³ Convenția de la *Akkerman* preconiza o nouă organizare internă a Principatelor. Alegerea domnilor urma să se facă de către cele două Divanuri, mandatul lor fiind stabilit la șapte ani, iar domnitorul nu putea fi schimbat de Poartă decât cu acordul Rusiei.

⁸⁴ Ziarele anunță însă faptul că Metternich nu a participat la întrevederea celor doi împărați, sub motiv că era suferind, și se retrăsese la Lemberg, pentru refacere. Bănuim că Metternich a evitat intenționat să dea ochii cu Țarul Alexandru, pe care îl ridiculiza ori de câte ori avea ocazia.

Statuia lui G. Asachi la Iași, Foto: Tanța Tănăsescu

LAURENȚIU-ȘTEFAN SZEMKOVICS

Constituția României din
1923 validată cu sigiliul
regelui Ferdinand I

În raportul nr. 164 din 21 ianuarie 1922, Ion I. C. Brătianu, președintele Consiliului de Miniștri, i-a relatat regelui Ferdinand I că după Unire „noua organizare a Statului să fie întemeiată pe o Constituție ieșită din voința întregii României Mari” și l-a rugat pe suveran să semneze proiectul de decret „prin care, pe de o parte, se dizolvă actualele Corpuri legiuitoare, iar pe de altă parte se convoacă Corpul electoral de pe întreg cuprinsul țării pentru a alege Adunările Naționale Constituante”. Urmare a raportului amintit mai sus, regele Ferdinand I a semnat în București, la 22 ianuarie 1922, decretul nr. 341². După aceea, Adunările Constituante au ales propriile Comisii Constituționale care, în acord cu guvernul României, au elaborat proiectul de Constituție care, ulterior, a fost supus deliberărilor lor. După deliberări, Adunarea Națională Constituantă a Deputaților în ședința de la 26 martie și Adunarea Națională Constituantă a Senatului în ședința de la 27 martie anul 1923 au adoptat Constituția României care, ulterior, a fost sancționată de rege³.

Constituția a avut 138 articole, cuprinse în opt titluri: 1.Despre teritoriul României; 2.Despre drepturile românilor; 3.Despre puterile statului; 4.Despre finanțe; 5.Despre puterea armată; 6.Dispoziții generale; 7.Despre revizuirea Constituției; 8. Dispoziții tranzitorii și suplimentare⁴.

Constituția României din 1923 a fost autenticată cu trei sigilii⁵ care au aparținut Adunării Deputaților, Senatului și regelui Ferdinand I. Ultimul sigiliu cuprindea în emblemă stema mare a României de la 1921, fără cromatică și care, potrivit *Legii pentru fixarea stemei Regatului României, întregit cu țările surori unite*⁶, a avut următoarea descriere:

„**Art. I.** – Stema Regatului României, întregit cu țările surori unite, se compune din trei scuturi puse unul peste altul: scutul mare, scutul mediu și scutul mic (peste totul).

I. Scutul mare: pe albastru, o acuilă de aur cu ciocul și ghearele roșii, cu coroana regală de aur pe cap, ținând în cioc o cruce pedată (pattée) de aur, ascuțită la extremitatea inferioară, în gheara dreaptă o spadă, în gheara stângă un sceptru de aur cu vârful în formă de crin, - acuila României, armele Regalității române.

II. Pe pieptul aculei, scutul mediu, incuartat (ecartelé), cu insițiune⁷ între cartierele de jos (enté en pointe), cuprinzând armele țărilor surori unite:

1. Sus în dreapta, armele vechiului Principat al Țării-Românești: pe albastru, o acuilă de aur cu ciocul și ghearele roșii, ținând în cioc o cruce pedată de aur, însoțită de un soare de aur la dreapta, de o lună-nouă de aur la stânga.

2. Sus în stânga, armele vechiului Principat al Moldovei (cu Basarabia și Bucovina): pe roșu, un cap de bour negru cu gura închisă, însoțit de o stea de aur (cu cinci raze) între coarne, de o roză de aur (cu cinci foi) la dreapta, de o semilună de aur la stânga.

3. Jos la dreapta, armele Banatului cu vechiul Banat românesc al Severinului (fixate acum): pe roșu, peste valuri naturale, un pod de aur cu două deschideri boltite, construit din piatră cioplită (podul lui Traian), din care iese un leu de aur.

4. Jos la stânga, armele vechiului Mare-Principat al Transilvaniei (cu părțile Crișanei și Maramureșului): albastru și aur, împărțit prin o fâșie îngustă roșie, din care iese o acuilă neagră cu ciocul de aur, însoțită de un soare de aur la dreapta, de o semilună de argint la stânga; jos, șapte turnuri roșii, câte patru și trei, cu câte două rânduri de crenele (sus trei, jos patru) și câte două ferestre, cu porțile închise.

5. În insițiune (enté), armele Dobrogei: pe albastru, doi delfini de aur afrontați, cu cozile ridicate în sus.

III. Peste totul, scutul mic, incuartat de argint și negru, armele Casei domnitoare de Hohenzollern.

Pe scutul mare, coroana de oțel a României⁸.

Scutul e ținut de doi lei de aur, stând pe arabescuri de aur.

Colanul ordinului „Regele Carol I”.

Pe eșarpă albastră cu marginile de aur, de forma cordonului ordinului, deviza Casei domnitoare de Hohenzollern, în litere latine de aur: „Nihil sine Deo”.

Pavilionul de purpură, cu marginile de aur, căptușit cu ermelin, timbrat cu o coroană regală de aur ornată cu nestemate.

Art. II. – Stema va fi întrebuințată în trei forme: 1-a, stema cea mare, cum e descrisă mai sus; a 2-a, stema cea medie, fără pavilion; a 3-a, stema cea mică, compusă din cele trei scuturi cu coroana de oțel.

Stema cea mare se va întrebuița în actele Statului emanate de la Rege și în actele oficiale internaționale, cum și din Înalt ordin al Regelui în cazuri speciale; stema cea medie, de armată și autoritățile Statului; stema cea mică, pe sigile și ștampile oficiale. Pentru alte cazuri se va prevedea în legile și regulamentele speciale”⁹.

Sigiliul regelui are formă rotundă, cu diametrul de 67 mm, este imprimat cu tuș purpuriu-închis și are în exergă, mărginită de un cerc liniar la exterior, legenda: † **FERDINAND I, DIN GRAȚIA LUI DUMNEZEU ȘI PRIN VOINȚA NAȚIONALĂ, REGE AL ROMÂNIEI.**

Sigiliul a fost imprimat pe document cu ajutorul matricei sigilare, confecționată din alamă și gravată în excizie¹⁰, ce avea „în câmp stema României de la 1921, cu înălțimea de 58 și lățimea de 49 mm: scutul mare, de tip occidental de secol XX, dreptunghiular, cu talpa în ogivă, încărcat cu o acvilă, redată din față, cu aripile deschise și orientate în jos, cu capul spre dextra¹¹, încoronată cu o coroană regală, terminată cu glob crucifer¹² și așezată în fascie¹³, ținând în cioc, în pal¹⁴, o cruce cu piciorul ascuțit, în gheara dreaptă spada, în stânga sceptrul terminat în floare de crin, având pe piept un scut asemănător cu cel de mai înainte, scartelat, cu insițiune, încărcat, în cartierul 1 cu stema heraldică a Țării Românești – o acvilă cruciată, flancată, în partea de sus, de soare la dreapta și de semilună la stânga, în 2 cu stema heraldică a Moldovei – capul de bour, cu stea între coarne, flancat, la mijloc, de o roză la dreapta și de semilună conturnată¹⁵ la stânga, în 3 cu armele Banatului, cu vechiul Banat românesc al Severinului – peste valuri, un pod, cu două deschideri boltite, din care iese un leu, în 4 cu armele vechiului Mare-Principat al Transilvaniei (cu părțile Crișanei și Maramureșului) – tăiat de un brâu îngust, roșu, din care iese o acvilă, însoțită de soare la dreapta și de semilună la stânga, iar jos sunt șapte turnuri de cetate, dispuse 4 : 3, în insițiune cu armele Dobrogei – doi delfini cu corpurile sinuoase, afrontați, cu cozile ridicate în sus. Peste tot, armele familiei de Hohenzollern: scut de tip francez medieval, triunghiular, cu marginile rotunjite, sfertuit¹⁶, având în cartierele 1 și 4 argint, în 2 și 3 negru. Sub scutul mare și pe flancurile acestuia, până în dreptul marginii superioare a scutului mijlociu de pe pieptul acvilei mari, este acolat colanul Ordinului „Regele Carol I”¹⁷: cruce treflată, având între brațe raze, peste care broșează o acvilă încoronată, cu aripile întinse în fascie, ținând în gheara dreaptă o spadă, în stânga un sceptru, având pe piept un medalion rotund, purtând efigia regelui Carol I; deasupra crucii este coroana regală, atârnată de un lanț, redat parțial, având, în stânga și în dreapta, 6 cartușe, alternând cu 8 cifre ale regelui Carol I (două litere „C” adosate și intercalate în care este înscrisă cifra romană „I”). Cartușele reprezintă stemele Țării Românești, Moldovei și Casei de Hohenzollern de câte două ori.

Dedesubt, spre colțurile inferioare ale scutului, sunt două arabescuri, redate sub forma a două vrejuri cu frunze de acant, pe ale căror extremități dinspre vârful scutului, care se recurbează în sus și în jos, se sprijină leii cu câte un picior posterior, precum și o porțiune din lanțul colanului Ordinului „Regele Carol I”, iar pe extremitățile dinspre exterior, orientate în sus, răsucite la interior în spirală, formând ochiuri rotunde, se sprijină leii cu celălalt picior posterior. De pe arabescuri atâră în jos, la stânga și la dreapta, atât cele două margini laterale, cât și capetele eșarfei, unde nu este scrisă deviza.

Scutul este timbrat de o coroană regală, formată dintr-un cerc frontal, împodobit, în față, cu 7 romburi culcate, surmontat de 8 fleuroane, dintre care 5 sunt vizibile, în formă de vârf de lance, cu primul, al treilea și al cincilea mai mari, intercalate de patru vârfuri ascuțite, terminate cu perle. Din vârfurile fleuroanelor, pleacă, spre mijlocul coroanei, 8 lame înguste, dintre care primele 5 din față sunt vizibile, de formă arcuită și ornate cu perle, care se reunesc și se termină la mijloc printr-un glob crucifer, cu crucea „Trecerea Dunării”.

Scutul exterior are ca suporti doi lei afrontați, limbați, cu

cozile ridicate la spate și cu vârfurile acestora recurbate în jos, stând cu picioarele posterioare pe arabescuri, ținând, cu câte o labă anterioară, scutul de colțurile superioare, iar cu celelalte, poziționate în bandă¹⁸ (la cel din dreapta) și în bară¹⁹ (la cel din stânga), flancurile scutului.

Sub colan, deviza „NIHIL SINE DEO” (NIMIC FĂRĂ DUMNEZEU), scrisă, cu litere majuscule, pe o eșarfă concavă, în formă de semicerc, ale cărei părți superioare, aflate în dreptul colțurilor inferioare ale scutului, se răsucesc, parțial, pe arabescuri și coboară, formând, la dreapta și la stânga, două falduri, care, din dreptul literei „N” din cuvântul „NIHIL” și, respectiv, din dreptul literei „O” din cuvântul „DEO”, se continuă spre exterior, în bandă la dreapta, în bară la stânga, cu extremitățile răsucite peste arabescuri, în jos, la interior, în spirală, formând două ochiuri mici.

Întreaga compoziție este inclusă într-un pavilion purpuriu²⁰, căptușit la interior cu hermină, redată aproximativ ca niște codițe în forma literei „V”, ornat pe margini cu franjuri, cu partea inferioară în arc de cerc, cu două cortine, cu câte două falduri inegale pe flancuri, cu umerii, așezați în bandă (cel din dreapta) și în bară (cel din stânga), formați din două proeminențe ondulate și bombate, legați la bază cu șnururi, din care ies, sus, câte trei ochiuri ovale, din care două mai mari care se intercalează și unul mai mic care broșează în partea de jos peste ele, orientate spre interior, iar jos, câte un ochi oval mai amplu, orientate spre exterior, în bară (cele de la umărul drept) și în bandă (cele de la umărul stâng). Extremitățile șnururilor, câte una, mai mică, ieșind din ochiul de jos, iar cealaltă, mai mare, broșează pe același ochi, dar are o formă convexă și mai alungită decât prima, se termină cu câte două canafuri, poziționate, cele din dreapta, în dreptul literelor „LĂ” din cuvântul „NAȚIONALĂ”, respectiv în dreptul literei „R” din cuvântul „REGE”, iar cele din stânga, în dreptul literelor „RA” din cuvântul „GRAȚIA”, respectiv în dreptul literelor „GR” din același cuvânt. În partea de sus, cortina din stânga broșează, parțial și oblic, peste cea din dreapta.

Pavilionul este prins, în partea de sus, sub o coroană regală, formată dintr-un cerc frontal, împodobit, în față, pe centru, cu un hexagon având în el un dreptunghi, cu 4 romburi culcate (două întregi și altele două de pe flancuri redate pe jumătate), încărcate cu cruci, intercalate de 8 de perle mici, dispuse în 4 grămezi de câte două, așezate în pal. De la marginea superioară a cercului, se înalță 8 cruci burdonate, dintre care 5 sunt vizibile, intercalate de patru vârfuri ascuțite, terminate în perle. Din vârfurile acestor cruci, pleacă, spre mijlocul coroanei, 8 lame înguste, dintre care primele 5 din față și două din spate, din lateral, sunt vizibile, de formă arcuită și împodobite, pe centrul lor, de 14:8:13:7:13:8:14 perle, care se reunesc și se termină la mijloc printr-un glob crucifer, cu cruce treflată, care intră în exergă ca invocație simbolică.

În exergă, mărginită de un cerc liniar la exterior, legenda scrisă cu litere majuscule: **FERDINAND I DIN GRAȚIA LUI DUMNEZEU ȘI PRIN VOINȚA NAȚIONALĂ REGE AL ROMÂNIEI**, cu cifra romană și literele înalte de 4 mm”²¹.

Sigiliul regelui Ferdinand I care a autentificat Constituția României din 1923

Constituția României din 1923 (coperta 1).
Sursa: Arhivele Naționale Istorice Centrale

Matricea sigilară cu ajutorul căreia a fost imprimat sigiliul regelui Ferdinand I pe Constituția României din 1923

Laurențiu-Ștefan SZEMKOVICS

Publicat în „Monitorul Oficial” nr. 239 din 23 ianuarie 1922, p. 10389.

² Ibidem.

³ Decretul regal nr. 1.360 din 28 martie 1923, publicat în „Monitorul Oficial” nr. 282 din 29 martie 1923 pp. 13314-13333.

⁴ Arhivele Naționale Istorice Centrale, *Casa Regală*, dosar 1/1923.

⁵ Sigiliu = amprenta rămasă pe suportul documentului (în ceară, hârtie, soluție de aur, tuș sau fum) în urma aplicării matricei sigilare ce poartă o emblemă și un text menit a individualiza posesorul; sigiliul este principalul mijloc de garantare a secretului și de asigurare a autenticității actului; *Dicționar al științelor speciale ale istoriei. Arhivistică, cronologie, diplomatică, genealogie, heraldică, paleografie, sigilografie*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1982, pp. 213-218.

⁶ Publicată în „Monitorul Oficial” nr. 92 din 29 iulie 1921, pp. 3569-3573.

⁷ Claude Wenzler, *Le guide de l'héraldique. Histoire, analyse et lecture des blasons*, Éditions Ouest-France, Édilarge SA, Rennes, 2002, p. 118.

⁸ Vezi: Constantin Moisil, *Însemnele regalității române*, în *Enciclopedia României*, vol. I, 1938, p. 83; Laurențiu-Ștefan Szemkovics, *Steme din emblemele unor matrice sigilare care au aparținut suveranilor României (1867-1947)*, Editura Istros a Muzeului Brăilei „Carol I”, Brăila, 2015, pp. 56-59.

⁹ Constantin Moisil, *Stema României*, în *Enciclopedia României*, vol. I, 1938, pp. 70-71; Dan Cernovodeanu, *Știința și arta heraldică în România*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1977, pp. 162-163; idem, *Evoluția armeriilor Țărilor Române de la apariția lor și până în zilele noastre (sec. XIII-XX)*, traducere din limba franceză Livia Sirbu, Muzeul Brăilei, Editura Istros, Brăila, 2005, pp. 413-416; Maria Dogaru, *Colecțiile de matrice sigilare ale Arhivelor Statului*, București, 1984, pp. 46-47; eadem, *Stemele României moderne. De la Cuza la Marea Unire*, în „Magazin Istoric”, serie nouă, anul XXVII, 1993, nr. 1 (310), pp. 3-5; eadem, *Din heraldica României. Album*, JIF, 1994, pp. 88, 95; Cristache Gheorghe, Maria Dogaru, *Simbolurile naționale ale României*, Editura Sylvi, București, 2003, pp. 130-131; Laurențiu-Ștefan Szemkovics, *Steme din emblemele matricelor sigilare care au aparținut unor unități de poliție (1831-1921)*, Editura Ministerului Afacerilor Interne, București, 2014, pp. 36-43; idem, *Steme din emblemele unor matrice sigilare care au aparținut suveranilor României (1867-1947)*, pp. 53-59; idem, *Documente privitoare la Compania de Pompieri Giurgiu (1943-1945)*, Editura Ministerului Afacerilor Interne, București, 2015, pp. 7-13; idem, *O sută de ani de la fixarea stemei Regatului României (1921)*, în *Dumitru Preda, la 70 de ani. De la istorie la diplomație, în serviciul Neamului Românesc*, volumul II, Profesioniștii noștri 31. Colecția Centenarul Marii Uniri (1918-2021) – 83, Centrul European de Studii Covasna – Harghita, ediție coordonată de dr. Ioan Lăcătușu și îngrijită de Vasile Stancu și Ciprian Hugianu, Editura Eurocarpatica, Sfântu Gheorghe, 2021, pp. 319-324; idem, *O sută de ani de la instituirea stemei Regatului României (1921-2021)*, în „Ziridava”. Studia Historica, XXVI, Complexul Muzeal Arad, Editura MEGA, Cluj-Napoca, 2021, pp. 297-308; idem, *Poliția Română în documente de arhivă (1831-1941)*, Editura Ministerului Afacerilor Interne, București, 2022, p. 87; idem, *Sigilii ale suveranilor României care au autentificat documente emise în perioada 1872-1931*, Editura MEGA, Cluj-Napoca, 2022, pp. 47-50; idem, *Documente privitoare la Constituția României din 1923*, Editura Ministerului Afacerilor Interne, București, 2023, pp. 35-36; Laurențiu-Ștefan Szemkovics, Augustin Mureșan, *Medalia comemorativă a Mausoleului de la Mărășești (1938)*, în „Crisia”, vol. LI, Supliment nr. 1, 2021, *Vocație și devotament profesional. Studii în onoarea lui Aurel Chiriac*, coordonatori: Gabriel Moisa, Ioan Goman, Sorin Șipoș, Editura Muzeului Țării Crișurilor, Oradea, 2021, pp. 292-297.

¹⁰ Arhivele Naționale Istorice Centrale, *Matrice sigilare*, nr. 5954.

¹¹ Dextra = termen prin care se indică poziția unei mobile în scut, la dreapta; în heraldică poziția dreapta-stânga este inversă decât în accepțiunea curentă; *Dicționar al științelor speciale*, p. 100.

¹² Glob crucifer = sferă suprapusă de o cruce care se găsește în vârful coroanelor închise, în mâna unor personaje sau deasupra unor scuturi; este însemn al puterii suverane, atribut al suveranității. În heraldica românească globul crucifer este întâlnit în stemele Țării Românești, în armele Moldovei și armeriile statului român. Sfera simbolizează pământul, iar crucea de pe sferă simbolizează dominația creștină asupra lumii; *Dicționar al științelor speciale*, p. 127; Paola Rapelli, *Simboluri ale puterii și mari dinastii*, Monitorul Oficial, 2009, pp. 40-41.

¹³ Fascia = piesa onorabilă a scutului obținut prin trasarea a două linii orizontale în centrul scutului; *Dicționar al științelor speciale*, p. 186.

¹⁴ Palul = piesa onorabilă a scutului obținut prin trasarea a două linii verticale în centrul scutului; *Dicționar al științelor speciale*, p. 186.

¹⁵ Conturnat = se spune: 1) despre animale sau despre capete de animale care privesc spre stânga scutului; 2) de chevron atunci când vârful este întors spre partea stângă a scutului; W. Maigne, *Abrégé méthodique de la science des armoiries suivi d'un glossaire des attributs héraldiques, d'un traité élémentaire des ordres des chevalerie et de notions sur les classes nobles, les anoblissements, l'origine des noms de famille, les preuves de noblesse, les titres, les usurpations et la législation nobiliaires*, Paris, Garnier frères, Libraires-Éditeurs, 1860, p. 229.

¹⁶ Sfertuit (scut sfertuit) = scut împărțit în patru părți egale, numite cartiere; *Dicționar al științelor speciale*, p. 212.

¹⁷ *Lege pentru instituirea Ordinului „Carol I”* nr. 1.776 din 9 mai 1906, aflată la Arhivele Naționale Istorice Centrale, *Ministerul Afacerilor Externe. Cancelaria Ordinului*, dosar nr. 226/1921-1922.

¹⁸ Banda = piesa onorabilă a scutului realizată prin trasarea a două diagonale din colțul drept superior spre colțul stâng inferior, formând o fâșie ce este reprezentată în alt smalt decât câmpul. Conform cerințelor artei heraldice, banda trebuie să ocupe circa 1/3 din lățimea scutului; *Dicționar al științelor speciale*, p. 52.

¹⁹ Bara = piesa onorabilă a scutului alcătuită prin trasarea a două diagonal ce unesc colțul stâng superior cu colțul drept inferior, obținându-se o fâșie ce este reprezentată în alt smalt decât câmpul. Conform normelor heraldice ea trebuie să ocupe 1/3 din suprafața scutului; *Dicționar al științelor speciale*, pp. 52-53.

²⁰ Purpuriu = culoare utilizată în alcătuirea stemelor și reprezentată convențional prin linii diagonale, pornind de la colțul stâng superior al scutului spre colțul drept inferior al acestuia. Semnifică suveranitate, putere; *Dicționar al științelor speciale*, p. 193.

²¹ Laurențiu-Ștefan Szemkovics, *Steme din emblemele unor matrice sigilare care au aparținut suveranilor României (1867-1947)*, pp. 101-105; idem, *Documente privitoare la Constituția României din 1923*, pp. 37-39.

Stema României de la 1921
Sursa: Arhivele Naționale Istorice Centrale

Dr.Ist. ION CONSTANTIN

140 de ani de la nașterea marelui pedagog și luptător pentru unitatea națională Onisifor Ghibu

Ion CONSTANTIN

Originar din Săliște – Sibiu, Onisifor Ghibu (31 mai 1883 - 31 octombrie 1972) a fost cel de-al optulea copil al unei familii de agricultori. Învățămantul primar și gimnazial l-a urmat în satul natal, apoi la Sibiu (liceul romano-catolic, cu limba de predare maghiară) și la Brașov (liceul românesc). Tradițiile de libertate națională, puternice în satul său natal - Săliștea Sibiului, care a dat țării șase academicieni, au exercitat o influență decisivă asupra formației sale de militant pentru unirea politică și culturală a tuturor românilor și pentru educarea națiunii în spirit patriotic. O. Ghibu a urmat cursurile Seminarului teologic din Sibiu, perioadă în care a debutat în „Telegraful Român”.

În 1905 a publicat „Limba nouălor cărți bisericești”, lucrare care s-a bucurat și de atenția lui Nicolae Iorga care i-a obținut o bursă la Universitatea din București. În anul 1906 a devenit bursier al Universității din Budapesta, ocazie cu care Ghibu și-a făcut debutul în gazetărie după ce a fost numit redactor la publicația „Lupta”, organul Partidului Național Român. Tot Iorga a fost cel care l-a sprijinit pe Ghibu să obțină o nouă bursă la Strasbourg, unde pe lângă studiile de istorie universală, filosofie și pedagogie s-a documentat și pe tema bilingvismului în școală. În 1908 s-a mutat la Universitatea din Jena unde și-a susținut în mod strălucit teza de doctorat, sub conducerea profesorului W. Rein. Doi ani mai târziu a fost numit inspector al școlilor arhiepiscopiei Ortodoxe a Transilvaniei (Sibiu), iar în 1912 secretar al secției școlare „Astra” și membru în comitetele redacționale ale revistelor „Luceafărul”, „Românul” și „Transilvania”. Nevoit să se refugieze la București împreună cu soția

sa în 1914, doi ani mai târziu, autoritățile austro-ungare l-au condamnat la moarte, în contumacie, pentru dezertare. Evenimentele din România precipitându-se, s-a retras ulterior cu armata română în Moldova, apoi în Basarabia unde alături de Pan Halippa a întemeiat Partidul Național Moldovenesc. În 1917, a editat „Școala Moldovenească” și „Ardealul”, ultimul preschimbându-se în cotidianul „România Nouă” (la 24 ianuarie 1918) - organ de propagandă pentru unirea politică a tuturor românilor. De altfel, Onisifor Ghibu a fost printre primii militanți pentru unirea tuturor românilor într-un singur stat. În Basarabia el s-a găsit în fruntea luptei care duce la unirea acestei provincii cu patria mamă România, în 1918.

După Unire a devenit secretar general al Resortului învățământului în cadrul Consiliului Dirigent al Transilvaniei, iar în această calitate realizează preluarea Universității din Cluj, propunând și înfăptuind organizarea ei pe baze românești (1919). Pentru ridicarea prestigiului noii instituții de învățământ superior, intervine și reușește să-l aducă în țară pe marele savant Emil Racoviță, ajutându-l să înființeze la Cluj primul institut de speologie din lume. În 1919, Onisifor Ghibu este numit ca profesor la noua universitate, fiind ales totodată membru corespondent al Academiei Române. Concomitent cu munca didactică din cadrul Universității, desfășoară și o intensă activitate publicistică (până în 1945 a publicat în jur de o sută lucrări în volum și broșuri și o mie cinci sute de articole și studii în periodice). Se implică, de asemenea, cu grupul de la „Societatea de mâine”, în mediarea divergențelor dintre oamenii politici ardeleni, în

combateră „statusului romano-catolic”, în care distingea acțiunea revizionismului maghiar, precum și în lupta pentru unitatea religioasă a românilor.

Pentru activitatea sa permanent naționalistă, antirevizionistă și antisovietică a avut de suferit tot restul vieții după instaurarea forțată a regimului comunist în România. La nici trei săptămâni de la instaurarea guvernului Petru Groza, în ziua de 22 martie 1945, Onisifor Ghibu a fost arestat și închis, fără a fi judecat, în lagărul de deținuți politici de la Caracal unde a rămas 222 zile.

Înlăturat complet din viața cultural-științifică a țării, - scos din Universitatea la fondarea căreia avusese un rol hotărâtor, scos din Academie și având toate scrierile înșirate în listele de publicații interzise – profesorul Onisifor Ghibu a fost unul din foarte puținii intelectuali de seamă ce n-au vrut să țină cont nici de condiția mizeră în care au fost aduși de regimul instaurat în primăvara aceluși an, nici de riscurile pe care le comportau confruntările cu autoritățile, considerând că singurul lucru pe care trebuie să-l facă un om adevărat într-o epocă de mari schimbări era acela de a-și face datoria față de țară.

În întreaga perioadă în care a mai trăit, el a fost marginalizat, iar lucrările și operele sale de o viață au fost cenzurate și scoase din circulație. Desconsiderat, deși într-o oarecare măsură temut de Putere și de cei ce se învârtteau în jurul ei, Onisifor Ghibu a rămas mai departe credincios datoriei față de poporul său și față de conștiința sa. În această perioadă de ostracizare, el nu a pregetat să facă o seamă de intervenții scrise, note, memorii, studii adresate unor autorități din țară sau de peste hotare, în legătură cu realitățile din ce în ce mai îngrijorătoare din țara noastră. Aceste lucrări nu se limitau la criticarea unor măsuri luate de autorități sau a unor stări de lucruri din toate domeniile vieții culturale și materiale, ci au fost însoțite de propuneri concrete de soluționare.

Deosebit de relevant în această privință este celebrul memoriu din 31 octombrie 1956 adresat conducătorilor sovietici Nikita.S. Hrușciov, secretar general al P.C.U.S., și Nikolai I. Bulganin, președinte al Consiliului de Miniștri al U.R.S.S., prin care solicita dreptul la autodeterminare al românilor din Basarabia și Nordul Bucovinei și retragerea trupelor sovietice din România. Trebuie menționat că doar cu o zi înainte, pe 30 octombrie 1956, Agenția TASS publicase comunicatul *Cu privire la bazele dezvoltării și întăririi prieteniei și colaborării între U.R.S.S. și celelalte țări socialiste*, în legătură cu evenimentele din Ungaria, prin care se afirma că U.R.S.S., urmând politica lui Lenin, nu vrea să se amestece în afacerile interne ale țărilor de democrație populară. Evocând principiile cuprinse în comunicatul Agenției Tass, Onisifor Ghibu solicita în memoriul adresat conducătorilor sovietici, ”în numele poporului român de pe întreg teritoriul locuit de el, în numele dreptății imanente și în numele prieteniei adevărate care trebuie să se creeze de acum încolo între poporul român și poporul rus... ca, în măsurile D-voastre referitoare la înlăturarea piedicilor ce stau în calea păcii dintre popoarele lumii înregi, să nu vă opriți la formula simplistă anunțată în comunicatul de astăzi, ci, ca adevărați marxiști-leniniști, să procedați, în teribilele clipe actuale, cauzate de fostul dictator Iosif Vissarionovici Stalin, la lichidarea radicală a tuturor contrastelor și anomaliilor monstruoase create de politica acestui temerar falsificator al marxism-leninismului și autor al imensei tragedii de astăzi a Rusiei și a omenirii“. În continuare, Ghibu aducea în discuție declarația lui Lenin, din 26 octombrie 1917, privind autodeterminarea popoarelor, arătând că „această declarație programatică, principială și fundamentală, a primului guvern sovietic angajează cu sfințenie toate guvernele comuniste care stau pe baza ideologiei autentice a lui Lenin. Și este tot atât de clar că, în baza acestei declarații, Rusia lui Lenin a anulat, «fără rezervă», anexarea de către țarismul rus a Basarabiei și că ocuparea de către Stalin a Bucovinei de Nord și a 40 de localități din însuși trupul României, în Moldova de Nord, este un act de cucerire și silnicie strigător la cer“².

În legătură cu această declarație, el reamintea că, „spre marea nenorocire a umanității, politica lui Lenin a fost torpilată, pas de pas, de către I.V. Stalin, ajungându-se la complicațiile din ultimul timp, care au dus apoi, în mod inevitabil, la ceea ce s-a petrecut în ultimele zile la Varșovia și la Budapesta – prefață sigură la ce va urma pretutindeni, unde urgia acestuia a pustiit și a presat de-a lungul anilor și deceniilor“³. După ce amintea de declarațiile făcute de Karl Marx, invocate mai târziu și de Lenin, potrivit cărora „Rusia este posesoarea unor enorme proprietăți furate (adică asuprite), pe care în ziua socotelilor ea va trebui să le restituie“⁴, Onisifor Ghibu întreba retoric în finalul scrisorii sale : „Ce-ar fi, oare, dacă Dvoastră, conducătorii de astăzi ai Rusiei silite să se retragă din țările cotate în mod barbar de falsul ucenic al lui Marx, Engels și Lenin, *ați ancora* în aceste vremuri de cumplită criză, așa cum a ancorat, la 1918, V.I. Lenin, *în Dumnezeu* sau cum a ancorat la 1871, K. Marx, *în Providența divină*“⁵. Și tot el răspundea : „Ar fi lucrul cel mai înțelept și mai binecuvântat. Ar însemna că v-ați întors de la barbaria lui Stalin la umanitate“⁵. Pe 1 noiembrie 1956, originalul memoriului lui Ghibu a fost expediat recomandat, de la Sibiu, pe adresa ambasadorului sovietic de la București, cu rugămintea de a-l înainta la Kremlin.

Într-o strânsă legătură cu memoriul pentru conducătorii sovietici, tot pe 1 noiembrie 1956, Onisifor Ghibu trimitea o scrisoare pe adresa președintelui Prezidiului Marii Adunări Naționale a R.P.R., dr. Petru Groza, prin care cerea să fie luate „imediat toate măsurile pe care împrejurările istorice de astăzi le reclamă pentru trecerea puterii de stat, fără vărsare de sânge, în mâinile curate ale unor patrioți neangajați față de nici o putere străină“. În acest sens, el solicita convocarea reprezentanților adevărați ai opiniei publice românești din toate straturile societății, creându-le posibilitatea de a proceda, de urgență, la „eliberarea completă a țării și la punerea ei în stare normală de funcționare, ca stat cu adevărat suveran și independent“. În finalul scrisorii, el nu ezita să-l avertizeze pe Petru Groza că, „în numele poporului român, vă fac răspunzător, în aceste momente hotărâtoare, de consecințele atitudinii D-voastre“⁶. De menționat că Onisifor Ghibu îl cunoștea bine pe dr. Petru Groza, încă de pe vremea studenției de la Budapesta; mai târziu avuseseră un prieten comun, pe Octavian Goga, în casa căruia s-au întâlnit uneori. Aceasta explică de ce scrisorile de acest gen, cu caracter oficial, alternau cu unele redactate pe un ton neconvențional, amical. Într-o astfel de scrisoare, purtând data de 1 noiembrie 1956, dar rămasă neterminată din cauza intervenției, la 4 noiembrie 1956, a trupelor sovietice în Ungaria, Ghibu i se adresează președintelui Prezidiului M.A.N. cu formula familială „Frate Petre“, făcând apoi o amplă analiză a declarației guvernului sovietic din 30 octombrie 1956, pe care o caracteriza ca fiind „plină de cele mai izbitoare contradicții“. Fruntașul ardelean constata că, deși are pretenția de a reprezenta punctul de vedere al tuturor statelor semnatare ale Tratatului de la Varșovia, în realitate declarația „susține exclusiv interesele U.R.S.S. care, oricât ar părea de justificate din punct de vedere sovietic, nu pot satisface interesele celorlalte țări, după cum s-a dovedit mai presus de orice îndoială prin cele petrecute de curând în Polonia și, mai ales, în Ungaria“⁷. În final, Ghibu aprecia că evenimentele din Ungaria constituie „un memento de un tragism unic, nu numai pentru cei ce dețin situații de răspundere în viața politică a popoarelor, ci pentru toate popoarele“. El considera că aceste evenimente „condamnă în mod deschis politica internațională greșită dusă de Uniunea Sovietică timp de peste 30 de ani de către I.V. Stalin, politică ce a creat, prin propagandă mincinoasă, prin forță și prin teroare, în țările de așa-zisă «democrație populară», situații cu desăvârșire anormale, care răbufnesc acum în formele cele mai violente și mai periculoase... “⁸. Era evident că autorul a avut intenția de a încerca să-l determine pe destinatar să inițieze el însuși măsurile în vederea schimbării regimului din țară și punerii pe alte baze a relațiilor dintre România și U.R.S.S.

Imediat după ce memoriul lui Ghibu, pentru Hrușciov și Bulganin, a ajuns la ambasada U.R.S.S. din București, în loc să fie expediat la Kremlin, unde era destinat, a fost trimis de reprezentanța

dipomatică sovietică lui Gh. Gheorghiu-Dej, care a dispus sancționarea drastică a autorului, fără însă ca memoriul să apară în dosar. Pe 10 decembrie 1956, O. Ghibu a fost arestat și depus la penitenciarul din Sibiu. Într-o adresă a organelor de securitate din regiunea Stalin, purtând data de 18 decembrie 1956, se arăta că „din cercetările efectuate în cazul lui Ghibu Onisifor am stabilit că acesta în timpul evenimentelor din Ungaria a întreprins acțiuni de instigare îndreptate împotriva formei de guvernământ democratic din R.P.R. Astfel, a discutat cu mai multe persoane din Institutul de Teologie din Sibiu despre posibilitatea scoaterii studenților din acest institut pe stradă în semn de solidaritate cu acțiunile contrarevoluționare din Ungaria, și în același timp a trimis o scrisoare Ambasadei Sovietice din București, în care cerea retragerea trupelor sovietice de pe teritoriul R.P.R.”⁹. Pe baza acestor învinuiri a fost întocmit dosarul de anchetă nr. 311, care a fost înaintat Procuraturii Militare Sibiu spre sesizarea instanței de judecată. A urmat procesul cu un evident caracter politic, înscenat pe baza unor declarații obținute prin presiune de la două personalități sibiene, cum că, în timpul evenimentelor din Ungaria, O. Ghibu le-ar fi vizitat pentru a le cere să ia măsuri în vederea scoaterii studenților teologi în stradă pentru a manifesta în favoarea „contrarevoluționarilor” din Ungaria. Abia după ce amândoi martorii acuzării au declarat în instanță că declarațiile date în fața organelor de anchetă penală nu corespund adevărului, la termenul de judecată viitor a apărut în dosar, ca piesă de bază, originalul memoriului mai sus menționat¹⁰.

De menționat că, în pofida presiunilor făcute în cursul procesului, au fost și martori care nu s-au lăsat intimidați și au făcut declarații tranșante, încă de la început, în legătură cu nevinovăția lui Onisifor Ghibu. Astfel, martorul Mircea Scorobet, bibliotecar la Institutul Teologic din Sibiu, la înrebarea pusă în cadrul anchetei organelor de securitate : „Arătați dvs. ce cunoașteți despre Ghibu Onisifor cu privire la manifestările ostile pe care le-a avut acesta împotriva regimului democrat din R.P.R. în perioada tulburărilor din Ungaria”, a declarat făcă echivoc următoarele : „Eu nu cunosc ca numitul Ghibu Onisifor să fi avut manifestări sau să fi întreprins vreo acțiune potrivnică regimului democrat popular din R.P.R. în perioada evenimentelor din Ungaria și nici nu am auzit de la nimeni ca numitul Ghibu Onisifor să fi avut asemenea manifestări. În perioada evenimentelor din Ungaria nu am vorbit cu Ghibu Onisifor nimic pe marginea acestor evenimente, întrucât între noi nu sunt relații de această natură ca să discutăm astfel de probleme”¹¹.

Cu toate acestea, verdictul Tribunalului Miliar Sibiu a fost necruțător : 5 ani închisoare corecțională. De menționat că inculpatul avea atunci peste 74 de ani. A supraviețuit condițiilor grele de detenție numai datorită faptului că dr. Petru Groza, pe patul de moarte, cu câteva ore înainte de a intra în comă, i-a cerut lui Gh. Gheorghiu-Dej, care venise să-l viziteze, să aprobe grațierea și eliberarea din închisoare a patru vechi cunoscuți ai săi, printre care și O. Ghibu, rugăminte care i-a fost îndeplinită în ianuarie 1958, când a fost eliberat prin Decretul lege nr. 612/1957, fixându-i-se domiciliul obligatoriu la locuința sa din Sibiu.

Onisifor Ghibu a rămas, însă, în continuare, sub supravegherea organelor de securitate. Într-o notă a securității Sibiu, din 30 martie 1962, se consemna, între altele, faptul că activitatea politică a lui Onisifor Ghibu „poate fi caracterizată ca profund naționalistă șovină, publicațiile sale și conferințele ținute până la 23 august 1945 având un profund caracter de ură și dușmănie față de U.R.S.S., față de ceea ce era progresist sprijinind idealismul, șovinismul și fascismul ce se dezvolta în Europa... În întreaga sa activitate Ghibu Onisifor este cunoscut ca un element egosist, materialist, recalcitrant și nedisciplinat, cu concepții național șovine reacționare, fapt pentru care a avut multiple neînțelegeri și care au generat editarea și înaintarea de către cel de mai sus a numeroase memorii diferitelor foruri și organe în trecut și prezent”¹². Nota mai arăta că „fiii săi Ghibu Mihai, inginer în București, și Ghibu Octavian, economist în

București, au fost arestați în cursul anului 1961 de către organele de stat pentru activitate contrarevoluționară”¹³. În legătură cu aceste evenimente dramatice din viața familiei sale, Onisifor Ghibu a înaintat mai multe memorii instituțiilor de stat, arătând nevinovăția fiilor săi și lipsa de teme a arestării și condamnării lor.

O notă a Securității Sibiu, din 29 iunie 1967, consemna că sus-numitul a fost trecut în evidența operativă la dosarul de problemă 413, fiind cunoscut că „se ocupă cu unele scrieri care se pare că ar avea și conținut mistico-religios din care cauză nu poate ajunge la o înțelegere cu Academia RSR pentru a fi publicate, scop pentru care a stat mai mult timp la București, pentru a aranja prin cunoștințele sale publicarea materialului”¹⁴. Din notă mai rezulta că O. Ghibu „întreține relații cu diferite elemente din Sibiu, printre care și cu foști conducători P.N.L. ca Ciolan Ioan, cât și cu elemente din alte localități și în special din Cluj și București, cu care corespundează”¹⁵. Ofițerii Serviciului Raional Sibiu propuneau să fie folosit în activitatea de înadrare informativă a lui Onisifor Ghibu agentul ”Văleanu Marius” al Direcției a III-a, care urma să fie „marșrutizat” (termen specific preluat din terminologia folosită de organele de informații sovietice) pe lângă cel în cauză. Ca obiectiv prioritar se urmărea stabilirea materialelor de arhivă și a cărților din biblioteca lui Onisifor Ghibu, valoarea acestora, cât și a intențiilor în legătură cu valorificarea lor, îndeosebi prin eventuala lor publicare în Occident. Alte sarcini pe care trebuiau să le îndeplinească agenții dirijați pe lângă Onisifor Ghibu vizau: „- Care este poziția acestuia față de statul nostru și ce urmărește el prin unificarea bisericilor din România, problemă pe care o susține și pentru care a mers și în audiență la patriarhul Justinian; - De asemenea este necesar de a se stabili dacă în acțiunile sale mai are elemente care îl susțin și cine sunt acestea”¹⁶.

Figură exemplară și charismatică, totodată, Onisifor Ghibu rămâne peste timp un model de onestitate și verticalitate morală. Mărturisirile lui Onisifor Ghibu despre credința sa într-un destin demn al neamului sunt la fel de actuale la începutul secolului XXI: „Am luptat timp de 4 decenii pe diferite fronturi grele, dar mărețe ale neamului meu și ale umanității, am fost condus de cele mai frumoase și nobile idealuri ca dreptatea, libertatea, cultura, iubirea, frăția, am crezut în Dumnezeu și în puterea Lui făcătoare de minuni...”. Lupta sa pentru realizarea unirii, pentru consolidarea statului român unitar și pentru apărarea integrității sale teritoriale a dobândit valoare de model pentru comportamentul patriotic al tuturor generațiilor.

Onisifor Ghibu, *Chemare la judecata istoriei. Apeluri la rațiune (1953-1970)*, Vol. II, Selecția, îngrijirea ediției și note Octavian O. Ghibu, Editura Albatros, București, 1993, p. 220. Originalul memoriului se găsește în dosarul procesului penal din 1957, de la Tribunalul Militar din Sibiu. A fost publicat pentru prima dată în revista ”Vatra”, nr. 1/1990, Târgu Mureș.

² *Ibidem*, p. 221.

³ *Ibidem*.

⁴ *Ibidem*, p. 222.

⁵ *Ibidem*, p. 223.

⁶ *Ibidem*, p. 225.

⁷ *Ibidem*, p. 229.

⁸ *Ibidem*.

⁹ Arhiva C.N.S.A.S., Dosar I 4581, vol. II, p. 31.

¹⁰ Onisifor Ghibu, *Chemare la judecata istoriei...*, p. 224.

¹¹ Arhiva C.N.S.A.S., Dosar I 4581, vol. II, p. 33.

¹² Idem, Dosar I 4581, vol. I, p. 3.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ Idem, Dosar I 4581, vol. II, p. 53.

¹⁵ *Ibidem*, p. 54.

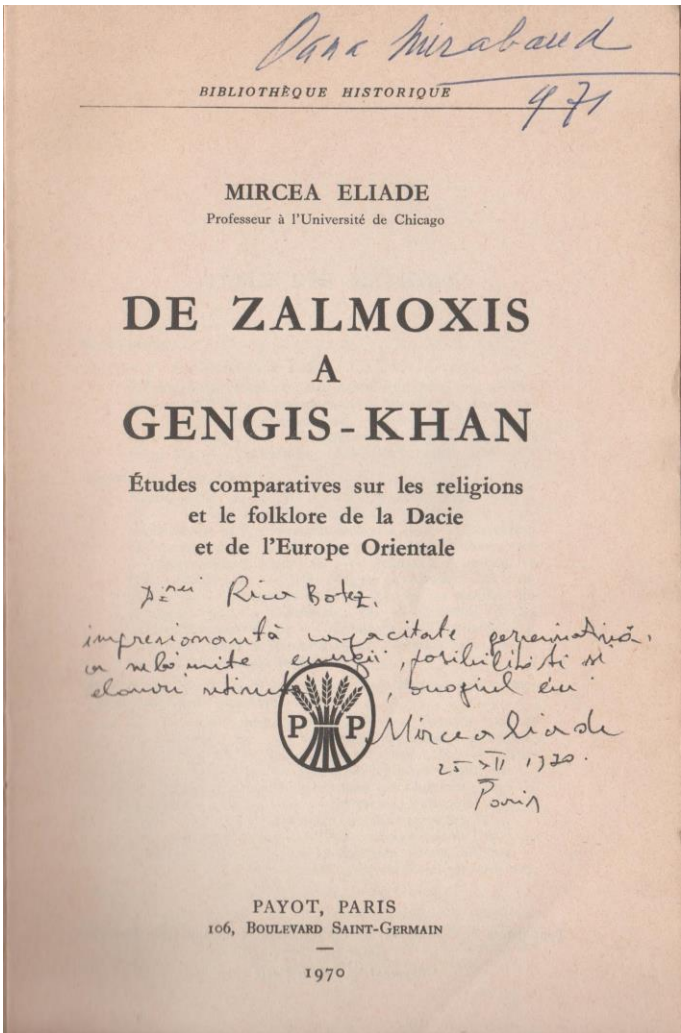
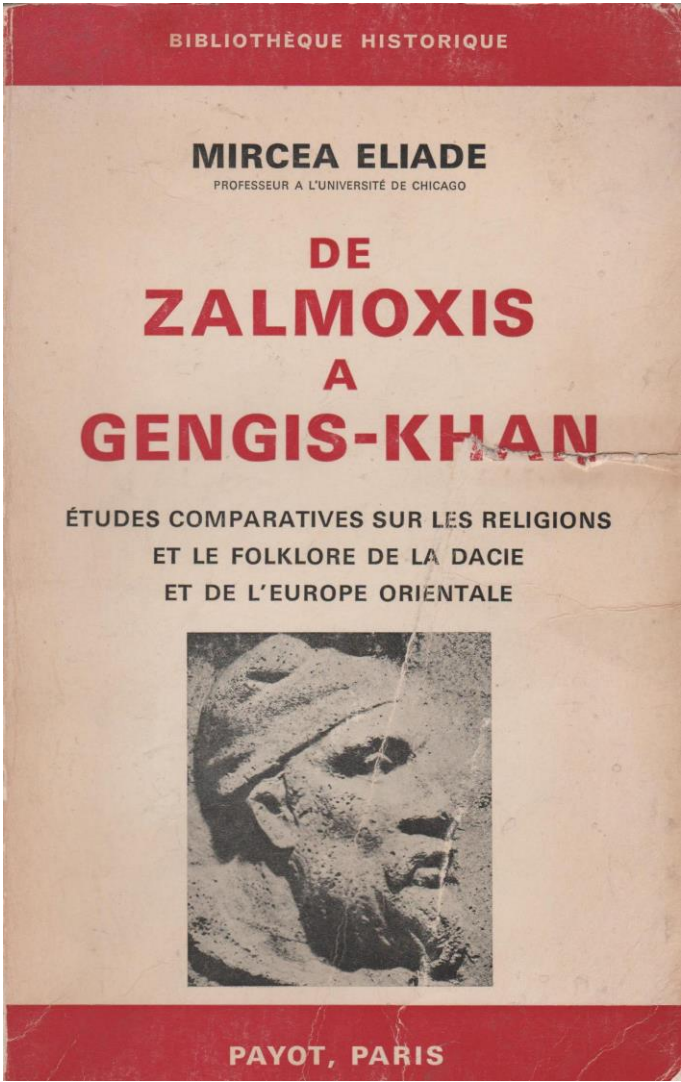
¹⁶ *Ibidem*.

Dr. Ist. Ion CONSTANTIN

IONEL NOVAC

Pe urmele unui autograf ...

Cu ceva timp în urmă, răsfoind câteva cărți din bibliotecă, atenția mi-a fost atrasă de autograful lui Mircea Eliade aflat pe volumul „De Zalmoxis à Gengis-Khan”: „Dnei Rica Botez, impresionantă capacitate germinativă, cu nebănuite energii, posibilități și elanuri reținute, omagiul lui Mircea Eliade. 25-XII-1970, Paris”. Cartea, o sinteză pe tema miturilor geto-dacice și a capodoperelor folclorului românesc, apăruse în cursul aceluiași an, la editura pariziană „Payot” și fusese foarte bine primită de critica de specialitate.

Ionel NOVAC

Când și unde am cumpărat-o, nu îmi amintesc cu precizie. Dețin în biblioteca personală o serie de cărți cu autografe cumpărate din perioada în care mi-am desfășurat activitatea la Paris, de la celebrii anticari de pe malul Senei, așa numiții buchiniști, dar pe multe altele am reușit să le achiziționez de-a lungul timpului de la diverși anticari din București sau din țară. Însă nu asupra acestui aspect vreau să insist în continuare, ci pe acela de a afla cine este respectiva doamnă și ce loc ocupă în biografia lui Mircea Eliade.

Astăzi, în plină eră a tehnologiei, când vrem să aflăm ceva, cel mai la îndemână ne este internetul. Așa că primele căutări le-am demarat pe internet care, însă, s-a dovedit a nu fi prea darnic. Puținele date găsite m-au condus la câteva articole și publicații, și bineînțeles, la unele din scrierile de tinerețe ale lui Eliade. Puse cap la cap, acestea alcătuiesc o captivantă poveste de dragoste care, până la urmă, s-a dovedit a fi fost prima mare dragoste a viitorului istoric al religiilor.

Rica (Profira) Botez, enigmatica R. de mai târziu, s-a născut la 25 iulie 1904, în satul Preajba, comuna Poeni, județul Teleorman. A urmat școala primară în satul natal, continuată apoi la Giurgiu și la Liceul „Carmen Sylva” din București. În 1928 a absolvit Facultatea de litere, și-a luat licența în istorie și filozofie, fiind apoi numită profesoară de limba română la Gimnaziul „Pătrașcu cel Bun” din Strehaia. A mai profesat o scurtă perioadă la Balcic și Constanța, după care s-a căsătorit cu un ofițer de marină. A divorțat de acesta în 1935 și după doi ani se va recăsători cu medicul Sergiu Stoicescu, cu care va avea un copil, Călin-Sergiu. S-a stins din viață la 30 iunie 2003, la București.

Rica Botez l-a cunoscut pe Eliade în primăvara anului 1926. Erau amândoi studenți la Universitate, la Facultatea de Litere și Filosofie, și plecaseră cu un grup de prieteni să viziteze mănăstirea Paserea. Într-un interviu acordat lui Mircea Handoca, biograful lui Eliade, aceasta afirmă tranșant: „Data când l-am cunoscut pe Mircea este cu siguranță 25 aprilie 1926... Ședeam în pădurea Paserea undeva retrasă, pe un trunchi de copac. A venit Mircea lângă mine. Nu-l cunoșteam, nu știa cine sunt. Am stat de vorbă îndelung”.

La rândul său, Eliade își amintea prima lor întâlnire astfel: „În dimineața Floriilor, trenul de Constanța ne-a lăsat în gara mănăstirii. Eram toți copleșiți de primăvară... În vagonul nostru se mai afla un grup de studenți ce plecau tot spre mănăstire. Râdeau, râdeau. Printre ei, la o fereastră deschisă, am zărit un chip de fată. Tresării. N-a observat nimeni, nici Nonora, care mă încredință că primăvara îmi va fi fatală și voi sfârși prin a mă îndrăgosti de ochii, părul și sânii ei.

Mircea Eliade

... Grupul de studenți și studente ne întovărășea. Auzeam neconținut și stânjenitor de clar râsul fetii de la fereastră. De ce tresărisem? Mă chinuia părerea că o mai văzusem undeva, la munte, într-o vară, demult. Nu izbuteam să deslușesc nimic. Și totuși, ochii verzi și nostalgici în umbre viorii, sub sprâncene frânte în unghi de mirare, îmi erau cunoscuți”.

Da, tânărul Eliade nu se înșela. O mai văzuse în preajma Crăciunului 1924, când „în fiecare seară se adunau la mine în mansardă un grup de studenți și studente, majoritatea colegi de-ai mei sau de-ai lui Nicu, care era acum în al doilea an la chimia industrială. Centrul Studențesc Ilfovean, din care făceam amândoi parte, pregătea un cor pentru Crăciun și unele repetiții aveau loc în mansarda noastră.

Profira-Rica Botez, 1926

Într-o seară de decembrie, când căzuse prima zăpadă, a apărut și o fată cu ochii de culoarea violetelor și părul tuns scurt, cu breton. Mi s-a părut frumoasă și îndepărtată, coborând parcă dintr-o altă lume, pentru că nu semăna cu nici una din fetele pe care le cunoscusem până atunci. O chema R.; avea o voce gravă, joasă, senzuală, contrastând cu chipul ei de personaj de roman englez”.

De la mănăstirea Paserea cei doi s-au întors împreună la București, Eliade conducând-o până acasă. De acolo, tânărul pleacă „singur pe străzile pustii și reci. Începuse vânt de zori. Cu pumnii strânși, cu ochii ridicați, alergam. Eram fericit. N-am putut adormi. Am coborât din pat și, înainte de a începe lucrul, am scris: Jurnal intim de primăvară; astăzi, Florii, începe o viață nouă pentru mine”.

Deși colegi de facultate, nu frecventau împreună cursurile deoarece își aleseseră materii preferate și profesori diferiți. Eliade îi frecventa pe Nae Ionescu, pe Constantin Rădulescu-Motru, pe Petre P. Negulescu și alții, evocați de el în „Memorii”, în timp ce Rica audia în special cursurile lui Aron Densușianu și pe cele ale lui Dimitrie Caracostea. Ceea ce nu îi împiedica însă să facă numeroase și lungi plimbări, atât prin oraș, cât și la marginea acestuia, care se prelungeau uneori până târziu în noapte. „Discutam vrute și nevrute, despre orice în afară de dragoste”.

În aprilie 1926 Eliade îi face o amplă descriere, „Sufletul Duduiei Rica, relevat prin scris și prin trăsăturile feței”, analizându-i scrisul, bărbia, buza de sus, nasul, ochii, ovalul feței. „Această schiță sufletească ar fi putut fi mai completă, aș fi pătruns adică și în subconștient, dacă aș fi aplicat metodele freudiene asupra viselor și asupra așa numitelor „actes manques”. De asemenea dacă m-aș fi folosit de tabelele astrologice”, conchide acesta la final.

Peste doi ani, în iunie 1928, cu câteva luni înaintea plecării sale în India, Eliade mai adaugă un post scriptum acestei descrieri: „Hotărât să transcriu acest portret – n-am izbutit... Anumite trăsături se pot modifica. Există în sufletul duduii Rica Botez o impresionantă capacitate germinativă, nebănuite energii potențiale, posibilități și elanuri reținute. Sufletul Duduiei așteaptă sămănător...”. O parte din text va fi preluat în dedicația făcută acesteia peste ani, pe volumul „De Zalmoxis à Gengis-Khan” ...

Cu timpul, Rica prinde curaj și răspunde invitațiilor lui Mircea de a-l vizita acasă. „Dar de câte ori ușa mansardei se deschidea și auzeam pașii ușori ai R., râsul ei scurt, grav și senzual, simțeam cum începe să-mi bată inima. R. avea obiceiul să vină la intervale destul de rare, dar întotdeauna pe neașteptate, și sub pretexte neverosimile: să-i împrumut cinci lei pentru tramvai, sau să-i descifrez câteva titluri grecești, sau să mă roage să-i cânt la pian tangoul ei favorit, *Jalousie*, (și atunci trebuia să coborâm din mansardă, evitând să dăm ochii cu părinții, să ne închidem repede în salon, unde, ca să nu observe mama că am venit numai pentru *Jalousie*, eram nevoit să încep cu alte bucăți și să cânt așa, la nimereală, vreun sfert de ceas, în timp ce R. mă privea fascinată, ca pe un geniu muzical)”.

Treptat, Rica ajunge să devină o musafiră obișnuită a mansardei din strada Melodiei, nr. 1. Aici îi cunoaște pe mulți dintre prietenii lui Eliade, între care Dinu Sighireanu, Petrișor Viforeanu, Petrișor Secăreanu, Radu Bosie, Petru Comarnescu ș.a., de multe ori fiind singura fată între atâția băieți. Iată cum își amintește ea prima vizită la Mircea: „Intru în mansardă. Din ușă văd niște „lozinci” care glăsuiau: „Inutil! Nu împrumut nici o carte”. Am început să râd cu hohote. Când am plecat din mansardă aveam servieta burdușită cu cărți”.

În toamna anului 1926, împreună cu un grup de colegi cei doi pleacă la Iași, la un congres al studenților. Pe tren au călătorit împreună cu băiatul lui Ion Simionescu, care i-a invitat la el acasă. „Ne-am dus amândoi și am fost întâmpinați cu toate onorurile de către profesorul Ion Simionescu. Eram îmbrăcați ponosit, plini de noroi, fără mănuși, aveam găuri în tălpile pantofilor, dar toată lumea era a noastră. Mircea mi-a cumpărat atunci primul volum din „La Medeleni”.

Ionel Teodoreanu mi-a dăruit un exemplar cu dedicație din „Ulița copilăriei”. Noi doi nu ne-am mai dus la Congres. Am colindat Iașiul cu mașina lui Mircea Simionescu. Ne-am dus la „Viața românească”, am cunoscut pe Ibrăileanu, Topârceanu și Demostene Botez. Ne-a primit Ibrăileanu, care a organizat special pentru Mircea Eliade o vizită la Tribunal”.

De neuitat rămâne noaptea de ajun a Crăciunului aceluiași an 1926, când, după mai multe repetiții la sediul Societății Studenților Ilfoveni, corul tinerilor, care îi includea pe Rica și pe Mircea, i-a colindat pe mai marii orașului: „Am plecat pe la 8 seara – vreo șapte-opt fete, restul băieți. Patriarhul Miron Cristea avea obiceiul să mângâie toate fetele. Ne-a ospătat împăratește. Am mai fost la primar, la Stelian Popescu, la Dna Cantacuzino, la generalul Negoescu, la Octavian Goga (ședea pe-atunci într-o curte mizeră) și în fine la Palat. Toți ne-au ospătat”.

Prima zi a noului an îi găsește tot împreună, cei doi cutreierând ținându-se strâns de mână străzile Bucureștiului. Când ajung la o prăvălioară din strada Popa Tatu, Mircea, care cunoștea slăbiciunea Ricăi pentru Orient, se oprește și îi cumpără un coș plin cu fructe exotice.

Cu toate acestea, dragostea sa pentru Rica părea a fi una adolescentină, o iubire timpurie care părea să-l sustragă proiectelor sale intelectuale: „În ultimele luni mă împrietenisem destul cu R.; uneori mă întrebam chiar dacă nu eram îndrăgostit. Izbutisem întotdeauna să mă conving de contrariul. Pentru ceea ce credeam că sunt sau voi deveni, dragostea mi se părea o slăbiciune nefastă. Îmi făgăduiam, cum spuneam pe atunci, o serie de „experiențe” vitale; printre altele, o călătorie în Orient, sau poate chiar în jurul lumii, acceptând orice muncă mi s-ar fi propus ca să-mi câștig viața de la o escală la alta. Îndrăgostit, n-aș mai fi fost eu însumi, n-aș mai fi fost „liber”, „disponibil”.

Între timp, Eliade, care fusese numit redactor la „Cuvântul”, termină „Romanul adolescentului miop”, început încă de pe băncile liceului. Printre eroinele romanului o găsim pe Nișka, în realitate aceasta fiind prietena sa, Rica. De unde îi vine ideea numelui aflăm dintr-o scrisoare primită de la Rica: „Locuiesc la etajul III în cameră cu Nișka. O prețuiesc din zi în zi mai mult- are multe calități dintre cele ce-ți plac ție – e o fată minunată! Îmi pare rău că se numește Nișka, ca să-mi port eu numele acesta. Deci nu vrei să iscălesc Nișka? ... Hotărârea ta de a-mi lăsa scrisorile la „Cuvântul” e minunată. Scrie pe ele „pentru Nișka”. Nu va ști nimeni ale cui sânt. Voi trece pe acolo să le caut”.

În prima jumătate a anului 1927 Mircea Eliade face două vizite în Italia, unde se întâlnește cu câțiva dintre scriitorii cu care purta corespondență: Giovanni Papini, Ernesto Buonaiuti, Vittorio Macchioro, Alfredo Panzini și alții. Ajunge la Florența, Roma, Napoli, Milano, Verona, Veneția și în alte orașe italiene, unde are numeroase întâlniri, participă la cursuri, scrie articole pentru „Cuvântul”.

Deși ocupat până peste cap, nu uită de Rica: „Mă gândeam la R. așa cum mă trezeam de nenumărate ori, în ultimele săptămâni, în Piazza San Marco, la Capri, la Amalfi. Îi trimiseseam de pretutindeni ilustrate cu texte misterioase, încărcate de aluzii. Dar nu știam nici eu prea bine la ce anume voiam să fac aluzie. Îmi dădeam seama mai de mult că sunt îndrăgostit și, fără îndoială, R. ghicise lucrul acesta chiar înaintea mea. Despre ce se petrecea în sufletul ei nu știam ce să cred”.

Revenit la București, Eliade se întâlnește cu Rica, care i se destăinuiește că „un elev de la Școala Navală, frumos și simpatic, îi făcea de mult curte și că a cerut-o deja în căsătorie, pentru ziua când va ieși ofițer. Adăugase că nu-l iubește și că ar fi preferat un altfel de soț, din „lumea ei”, care era, evident, lumea în care ne învăTEAM noi la Universitate”.

Reacția sa nu întârzie, florii dulci ai geloziei îl cuprind, dar simte că „dragostea cu R. este fără ieșire; nu numai că nu mă puteam

gândi la căsătorie, nici la o aventură prelungită, dar știam că voi încerca să mă conving că nu sunt îndrăgostit sau că voi face tot ce-mi va sta în putință ca să nu mai fiu”. În pofida convingerilor sale, cei doi se mai întâlnesc de multe ori acasă la Eliade: „Eram tot timpul împreună și serile ne închideam în mansardă. Dar după ce rămâneam singur, încercam să lupt împotriva acestei patimi care mi se părea că îmi amenință libertatea și integritatea mea spirituală”.

În toamna anului 1927, Mircea Eliade obține o bursă de două luni la Geneva, oferită de Societatea Națiunilor. Ajuns la Geneva se dedică mai mult studiului orientalisticii, înscriindu-se la Biblioteca Universității și citind cărți inaccesibile la București. Plimbările în jurul Lacului Lemman îl inspiră în scrierea unei serii de foiletoane intitulate „Itinerariu spiritual”, în care își propusese să examineze toate crizele și ispitele prin care trecuse până la acea vârstă.

Întors în țară, susține o primă conferință publică, „Romantismul religios”, la Fundația Carol I. În ianuarie 1928 se decide să scrie urmarea la „Romanul adolescentului miop”, un roman autobiografic intitulat „Gaudeamus”. „Simțeam că trebuie să scriu *Gaudeamus* atunci, în acea iarnă 1928, și cât puteam mai repede. Trebuia, pe de-o parte, să fixez o atmosferă care începea deja să pălească; începuturile „vieții de student”, repetițiile la mine în mansardă, cele dintâi întâlniri cu Thea. Pe de altă parte, presimțeam că voi renunța la „marea pasiune” pe care o trăiam atunci și începeam să mă pregătesc pentru această încercare, pregătind totodată și pe R., ajutând-o să înțeleagă că cea mai certă dovadă de dragoste pe care i-o dădeam era tocmai aceasta: că mă jertfeam ei, jertfind-o”.

Pentru a putea scrie în tihnă, apelează la un fost coleg de liceu și se refugiază la casa părinților acestuia de la Clinceni. Își propusese să-l termine într-o săptămână, însă treaba mergea destul de greu. „Dar cu cât înaintam în scris, cu atât mă apăsa mai greu tristețea. Mi se părea uneori că-mi scriu pe îndelete necrologul „vieții de student”, pe care atâta o iubisem, pe care, doar cu vreo doi ani mai înainte, o exaltasem ca pe o existență fabuloasă. Cred că au fost pagini pe care le-am scris cu ochii împăienjeniți de lacrimi: când evocam repetițiile corului în mansardă, primele întâlniri cu R. Aveam sentimentul că toate acestea s-ar fi putut prelungi, dacă n-aș fi hotărât că *trebuie* să renunț la ele”.

Rica Stoicescu, 1940

Rămas fără cerneală, adaugă apă peste reziduurile din călimară, astfel că ultimele capitole devin din ce în ce mai scurte și mai dramatice, cu o cerneală tot mai palidă. „Ultimele pagini erau aproape ilizibile. Când i-am dat manuscrisul să-l citească, R. m-a întrebat dacă paginile acelea le-am scris cu lacrimi. Nu știu dacă R. a înțeles vreodată ce-a însemnat *Gaudeamus* pentru mine. Romanul se încheia cu nunta ei și cu plecarea mea; grupul întreg de „studenți” se risipea în lumea largă, iar mansarda urma să fie dăruită puțin timp după aceea; izvorul amintirilor noastre dispărea astfel pentru totdeauna”.

Din păcate, „Romanul adolescentului miop”, ca și „Gaudeamus”, finalizat în 1928, în care eroină este iarăși Nișka, „fata cu ochii verzi”, vor fi publicate integral abia după moartea lui Eliade.

La începutul lui aprilie 1928, Mircea Eliade pleacă iarăși pentru trei luni la Roma, unde, pentru prima dată, face cunoștință cu cartea profesorului indian Surendranath Dasguspta, „A History of Indian Philosophy”. Lectura acesteia îi încolțește ideea unei licențe în filozofia indiană, care îl și determină să adreseze o scrisoare maharajahului de Kassimbazar prin care îi face cunoscută intenția sa, dar, totodată, îi solicită și sprijinul pentru a obține o bursă de studii în India.

Revenit la București, Eliade își trece cu ușurință ultimele examene, dar nu reușește să-și finalizeze și teza de licență, pe care o amână pentru la toamnă. „R., dimpotrivă, reușise să-și ia licența și făcuse o cerere la Minister pentru un post de profesoară. Trăiam acum amândoi ca într-un fel de vis, terorizați ca nu cumva să ne trezească cineva, amintindu-ne că zarurile fuseseră aruncate mai demult, că totul era definitiv încheiat. Uneori, parcă ne întrebam din priviri de ce trebuie să se întâmple astfel -, dar nici unul din noi nu îndrăznea să caute un răspuns”.

Într-adevăr, zarurile fuseseră aruncate! Rica primise un post de profesoară de limba română la Gimnaziul „Pătrașcu cel Bun” din Strehaia, la care trebuia să se prezinte cât mai curând. În timp ce Mircea, rămânând singur la București, trebuia să-și finalizeze până în toamnă teza de licență restantă...

În august, Mircea Eliade primește răspuns de la maharajahul Manindra Chaandra Nandy, care îl felicita pentru hotărârea sa de a studia filozofia indiană cu Surendranath Dasgupta, dar acesta considera că doi ani ar fi prea puțini pentru a învăța sanscrita și a pătrunde tainele filozofiei indiene. Totuși, se arăta dispus să-i acorde o bursă pe cinci ani și îl întreba cât consideră că ar avea nevoie lunar. Eliade îi răspunde în aceeași seară, asigurându-l că este bucuros să rămână cinci ani pe lângă profesorul Dasgupta, iar suma lunară o lasă la decizia maharajahului.

Despărțirea celor doi este dureroasă, mai ales pentru Rica. Ajunsă la Strehaia, aceasta se acomodează foarte greu cu locurile și îi trimite disperată mai multe scrisori, implorându-i sprijinul: „Mircea, dacă nu mă smulgi de aicea, voi înnebuni. Ți-o spun cu tremurături de pumni și cu ochii injectați. Comuna, drumurile, casele, oamenii, mediul, totul mă neurastenizează. Mircea, nu exagerez nimic, sunt pe pragul nimicirii, voi ajunge la sinucidere”.

Sinceritate sau teatru jucat de tânăra profesoară? Ori încercare disperată de a-l convinge să renunțe la plecarea în India? Se pare că însăși mama lui Mircea Eliade îi spusese odată Ricăi: „Mărită-te cu nebunul ăsta, ca să nu plece!”.

Dar Mircea Eliade rămâne de nezduncinat la lamentațiile Ricăi, cunoscându-și bine drumul pe care îl avea de urmat: „Știam că o voi lăsa în urmă, că eu voi pleca înainte, singur”.

În octombrie, acesta își susține teza de licență în filozofie cu „magna cum laudae”, dar nu are timp prea mult să se bucure deoarece începeau pregătirile pentru plecarea în India. „Săptămânile care s-au scurs până la plecarea în India au fost, poate, cele mai dramatice. R. fusese numită profesoară la liceul din Strehaia, de unde îmi trimitea zilnic scrisori deznădăjduite. Îi răspundeam și eu, tot zilnic, fără să înțeleg de ce-i scriu cu atâta înverșunare – pentru că iremediabilul se împlinise. Ea se logodise cu ofițerul de marină care o ceruse în căsătorie deja cu doi ani mai înainte, iar eu promisem a doua scrisoare de la maharajah, asigurându-mă că voi avea bursa îndată ce voi ajunge la Calcutta”.

Așadar, Rica trecuse pe planul al doilea, pentru Eliade mult mai importante fiind acum demersurile pentru plecarea în India...

Totuși, cei doi mai au o ultimă întâlnire la București: „Înainte de a pleca în India, în noiembrie 1928, m-a chemat în mansarda din strada Melodiei și mi-a spus: „Plec! Biblioteca se îndoliază”. A tras niște perdele negre în fața rafturilor bibliotecii. A început apoi să scrie pe un caiet pagini întregi cu numele meu – mic, din ce în ce mai mare, pentru ca ultima pagină să fie umplută pur și simplu cu cele patru litere RICA”.

La 20 noiembrie, Mircea Eliade își lua la revedere de la familie și cei câțiva prieteni care l-au însoțit la gară, de unde urma să plece spre Constanța, iar de acolo cu vaporul mai departe, via Alexandria, până la Calcutta. Îl aștepta India, unde ajunge după o călătorie de șase săptămâni, îl aștepta profesorul Dasgupta, dar mai ales îl aștepta întâlnirea cu fiica acestuia, Maitreyi Devi, care va da nașterea celei mai frumoase pagini de dragoste din viața sa.

După sosirea lui Eliade la Calcutta, cei doi continuă să-și mai scrie o bună perioadă de timp, apoi din ce în ce mai rar, până când încetează definitiv corespondența. „Într-una din scrisorile trimise din India mi-a scris că RIKa în limba indiană înseamnă „acolo unde arde focul”... Altă dată mi-a scris: „Rica, vreau să știu ziua căsătoriei tale... Voi lua scrisorile tale, le voi închide într-o cutie de santal, le voi da foc și le voi da drumul pe Gange”.

Revenit din India după mai bine de trei ani, Eliade „uită” de Rica și se dedică în totalitate profesiei sale. La rândul ei, aceasta se căsătorise cu ofițerul de marină Marcel Tăutu, dar mariajul nu durează mult și se destramă în 1935. Peste doi ani, în 1937, Rica se va recăsători cu medicul Sergiu Stoicescu, alături de care va rămâne până la sfârșitul vieții acestuia (1970).

Îl va întâlni pentru ultima oară pe Mircea Eliade în anul 1938, pe Bulevardul Lascăr Catargiu. Însărcinată, se simte rușinată la vederea acestuia, dar Eliade, căsătorit la rândul său cu Nina Mareș, trece ușor peste momentul delicat al întâlnirii. Iată cum rememorează Rica acest moment: „Ultima oară ne-am întâlnit pe Bulevardul Lascăr Catargiu. Eram însărcinată cu Călin (în 1938). „Vai, Mircea, ce rușine îmi e!”. „Dar ce, cocoșatul trebuie să-și ascundă cocoașa?”.

Cum prima dragoste nu se uită niciodată, nici Rica nu-l va uita definitiv pe Mircea Eliade. „Aveam pentru el un respect, o stimă, o admirație deosebite – eram mândră că un astfel de om mă iubește. Mi-a fost foarte drag, dar nu a fost pentru mine o pasiune... Azi sunt mândră, îmi crește inima de plăcere că l-am cunoscut, că l-am iubit”, avea să mărturisească ea după mulți ani.

În 1968, Petre Comarnescu, cunoscutul om de cultură pe care îl cunoscuse în perioada „mansardei”, îi dă adresa de la Chicago a lui Mircea Eliade. Posibil ca Rica să-i fi scris, posibil și ca el să-i fi răspuns, dar până în prezent nu am identificat date privind această nouă corespondență. Rămâne însă dedicația lui Eliade pe volumul „De Zalmoxis à Gengis-Khan”, datată 25-XII-1970, dovadă certă că cei doi s-au „regăsit” după mulți ani de „tăcere”...

Bibliografie:

1. Mircea Eliade - „Șantier”, Ed. Cugetarea, 1935
2. Mircea Eliade - „Romanul adolescentului miop”, Ed. Minerva, 1989
3. Mircea Eliade - „Memorii”, vol. I, Ed. Humanitas, 1991
4. Mircea Eliade - „Gaudeamus”, Ed. Garamond, 1998
5. Nicolae Florescu - „Mircea Eliade și romanul enigmaticei R...”, în revista „Manuscriptum”, nr. 3/1972
6. Gheorghe Glodeanu - „Scriitori, cărți, muze. Ipostaze ale discursului amoros în literatura română”, Ed. TIPO Moldova, 2017
7. Vasile Grigorescu – „Eliade și Dudaia Rica”, în revista „SUD”, nr. 5-6, 2020
7. Mircea Handoca - „Convorbiri cu și despre Mircea Eliade”, Ed. Criterion publishing, 2006
8. Mircea Handoca - „Mircea Eliade și corespondenții săi”, vol. IV, , Criterion Publishing, 2006
9. Filip-Lucian Iorga - „Enigmatica doamnă R...”, în revista „România literară”, nr. 34/2003
10. Filip-Lucian Iorga - „Un cântec de lebedă. Vlăstare boierești în Primul Război Mondial”, ed. Corint, 2016

Ionel NOVAC

Conf.univ.dr.Nicolae Grigorie LĂCRIȚA

TROCUL, de la cel din comuna primitivă, la cel din zilele noastre

La începuturile omenirii, oamenii erau culegători, vânători și pescuitori, perioadă în care nu existau banii.

„Păstoritul” și „agricultura” au fost „primele specializări ale muncii”, „primele diviziuni sociale ale muncii”.

De fapt și Biblia, în cartea Geneza, ne povestește despre „specializarea muncii primilor oameni născuți din oameni”, respectiv despre Cain, care era plugar, și despre Abel, care era cioban.

La începuturile omenirii, perioadă în care nu existau banii, *schimbul în natură*, numit „troc”, a constituit forma cea mai simplă a comerțului, și singura, când oamenii erau culegători, vânători, pescuitori.

Din ceea ce culegea, vâna, pescuia o persoană făcea schimb *cu altceva* din ceea ce avea disponibil o altă persoană.

Spre exemplu, în cazul în care cantitatea de pește prinsă de o persoană prisosea necesarului de consum al familiei sale, aceasta căuta o altă persoană, care avea un disponibil de carne din vânat (a unui animal mai mare), cu care făcea schimb de produse, precum 10 pești contra unei pulpe de mistreț.

Existența unui mijloc de schimb acceptat de toată lumea, adică al banilor, ar fi eliminat aceste greutăți prin aceea că „*acest mijloc de schimb acceptat de toți participanții la schimbul de bunuri*” ar fi permis fiecărei persoane să cumpere, cu ușurință, ce vrea, când vrea, de unde vrea și în ce cantitatea dorea, în limita banilor de care dispunea.

Acest „*mijloc de schimb acceptat de toți participanții la schimbul de bunuri*” l-au reprezentat, la început, diferite bunuri, produse, mărfuri, până s-a ajuns la *banii din diferite metale*, după aceea la *banii de hârtie*, iar în prezent la *banii electronici* și chiar la o *monedă universal acceptată*, așa cum este dolarul SUA, după care este posibil să urmeze o *monedă digitală* (criptomonedă), precum „Bitcoin”.

Trocul nu trebuie înțeles numai ca „o formă primitivă a schimbului de produse, în care un produs se schimbă direct pe un alt produs, fără mijlocirea banilor”, sau ca „o formă de schimb de produse specifică comunei primitive în care un bun se schimbă direct pe un alt bun”.

Trocul nu a dispărut *niciodată*, în totalitate, nici în cele mai dezvoltate state, nici în comerțul interior, nici în schimburile internaționale.

Formele de troc sunt foarte diverse și în perioada actuală, a banilor „electronici”, a *comerțului pe Internet*, a promovării unor forme moderne de troc, precum *barter-ul*.

Barter-ul este „forma de troc în practica comercială modernă”, constând dintr-un acord prin care părțile convin să schimbe între ele mărfuri de valori egale.

În comerțul internațional actual, *barter-ul* este un acord, în care părțile convin să schimbe între ele mărfuri de valori egale, prin compensarea valorii acestora, și a utilizării platformelor de schimb *online*, prin „*magazine electronice*”, prin comerțul electronic, în care procesul de cumpărare, de vânzare sau de schimb de produse, de servicii sau de informații se face *continuu* (*non-stop*), de la distanță, prin intermediul rețelelor de calculatoare.

Spre exemplu, la nivelul anului 2008, Internațional Reciprocal Trade Association, organismul internațional care reglementează *trocul*, a raportat că peste 400.000 de întreprinderi au schimbat produse, prin tranzacții electronice, valorând 10 miliarde de dolari, așteptându-se ca volumul acestor schimburi comerciale să crească cu 15% în 2009.

În țările *mai puțin dezvoltate*, în special în mediul rural, schimbul în natură, fără mijlocirea banilor, constituie o formă de comerț pe cât de simplă, pe atât de mult practică și în prezent.

Fără a intra în amănunte, se impune a sublinia și faptul că trocul are numeroase și deosebit de importante implicații din punct de vedere social, economic și fiscal.

În timp ce în țările dezvoltate s-a ajuns la folosirea „*banilor electronici*” și a mijloacelor *electronice* de plată, inclusiv a *impozitelor*, de la domiciliul sau de la sediul contribuabilului, persoană fizică sau juridică, în statele slab dezvoltate, în care relațiile bănești sunt puțin evaluate, se practică încă *plata în natură, în diverse produse, a unor obligații de plată către persoane fizice, către persoane juridice și chiar către stat*.

În plus, încasarea unor drepturi și chiar a unor *impozite*, cuvenite țărilor dezvoltate, din schimburile economice, culturale și de altă natură, cu statele în care predomină trocul, este puternic afectată în sensul imposibilității încasării efective a acestora.

Nicolae Grigorie LĂCRIȚA

Următorul *exemplu*, preluat din cartea „Economie politică” de Paul A. Samuelson și William D. Nordhaus, Editura Teora, București 2000, este edificator în acest sens.

„Cu câțiva ani în urmă Mademoiselle Zelig, o cântăreață de la Teatrul Liric din Paris, . . . a dat un concert în Insulele Society. Pentru o arie din Norma și alte câteva cântece, ea urma să primească *a treia parte din încasări*. După numărare, s-a constatat că partea cuvenită ei era formată din *trei porci, douăzeci și trei de curcani, patruzeci și patru de pui, cinci mii de nuci de cocos, plus cantități considerabile de banane, lămâi și portocale* . . .

La Paris . . . această cantitate de animale și legume ar fi putut aduce patru mii de franci, ceea ce ar fi însemnat o remunerație bună pentru cinci cântece. În Insule Society însă, banii erau puțin folosiți; și cum Mademoiselle Zelig nu putea consuma singură o parte prea mare din încasări, a trebuit să hrănească porcii și păsările cu fructele primite”.

Acest exemplu evidențiază un aspect deosebit de important: atât drepturile cuvenite unui cetățean francez, pentru munca prestată, cât și impozitul cuvenit statului francez, au fost diminuate ca urmare a faptului că:

1) un cetățean francez a desfășurat o activitate într-un stat în care relațiile bănești erau foarte slab dezvoltate și

2) drepturile cuvenite cetățeanului francez s-au acordat în natură, într-o diversitate de produse (animale, păsări, legume, fructe etc.), pe care prestatorul nici nu și le-a putut însuși în totalitate, prin aducerea lor la domiciliul său în Franța și nici valorificate pe alte căi.

Toate aceste probleme, pe cât de numeroase, pe atât de complicate, se elimină în condițiile în care plata nu se făcea în diferite produse, ci în bani:

1) cetățeanul francez beneficia, în bani, de toate drepturile care i se cuveneau, și

2) venitul obținut de cetățeanul francez era precis cunoscut și impozitat, fie în ambele state, fie numai în Franța, în funcție de a) mărimea venitului, și b) de felul convenției de evitare a dublei impunerii încheiate între aceste state.

În „societatea modernă”, trocul nu se mai limitează numai la schimbul de mărfuri; el a ajuns la o dezvoltare atât de mare încât cuprinde toate domeniile vieții sociale, economice, politice și chiar spirituale.

Printre cele mai cunoscute forme „*speciale*” de troc din zilele noastre sunt și cele:

- 1) dintre politicieni de la putere cu cei din opoziție;
- 2) dintre hoție, bogăție, putere, justiție, domnie;
- 3) dintre hoții mari și hoții mici;
- 4) dintre hoții sătui și hoții flămânzi etc.,

care sunt exprimate prin numeroase citate, precum:

„*Schimbare politică. Alți ciobani, alți câini, aceleași oi*”. (Valeriu Butulescu).
„*Se rotesc la guvernare hoții sătui cu hoții flămânzi*”. (Maria Diana Popescu)
„*Pe hoții mărunți îi trimitem la închisoare, iar pe cei mari îi numim în funcții publice*”. (Esop),
„*Hoțul trece drept boier când hoția îl îmbogățește*”. (Proverb).
„*Hoția merge mână în mână cu bogăția, cu puterea, cu justiția și cu domnia*”. (Proverb).

În Biblie, în cartea Geneza, se consemnează: Capitolul 2: „7 Domnul Dumnezeu a făcut pe om din țărâna pământului, i-a suflat în nări suflare de viață, și omul s-a făcut astfel un suflet viu.” Capitolul 2: „21 Atunci Domnul Dumnezeu a trimis un somn adânc peste om, și omul a adormit; Domnul Dumnezeu a luat una din coastele lui și a închis carnea la locul ei. 22 Din coasta pe care o luase din om, Domnul Dumnezeu a făcut o femeie și a adus-o la om.” Capitolul 4: „1 Adam s-a împreunat cu nevasta sa Eva; ea a rămas însărcinată și a născut pe Cain. Și a zis: «Am căpătat un om cu ajutorul Domnului!» 2 A mai născut și pe fratele său Abel. Abel era cioban, iar Cain era plugar.”

dr.Marian NENCESCU

Urmuz văzut de graficienii lumii

Inginer la bază, autodidact prin vocație, debutant la 18 ani în presa culturală cu caricatură, gen artistic mai degrabă marginalizat ani de-a rândul, considerat probabil de critica „subțire” minor și superficial, poate și prin prisma forței sociale cu care semnala, în chip ironic și sentimental, neajunsurile vremii, titular, timp de aproape un deceniu, al unei rubrici de profil în cea mai importantă revistă culturală a vremii, „România literară”, Nicolae Ioniță (n.1951) este la ora actuală unul dintre puținii artiști români intrați cu drepturi depline în Cartea Recordurilor (asta după publicarea, în 2005, a albumului „Caragiale, cea mai portretizată personalitate a culturii universale”, reunind peste 1500 de portrete, aparținând unor caricaturiști din 123 de țări). Autor al peste 3000 de desene satirice originale, prezent cu lucrări în peste 250 de expoziții din țară, dar mai ales din străinătate, asta într-o vreme când artiștii români nici nu îndrăzneau să viseze să călătorească, existând doar posibilitatea să-și trimită, prin UAP, lucrările lor la marile concursuri de gen, deținător al peste 30 de premii obținute la cele mai importante competiții de caricatură din lume, Nicolae Ioniță și-a continuat și după 1990 parcursul glorios fiind distins, în 2015, cu titlul de „Cel mai bun caricaturist de presă al anului”, oferit de Organizația Internațională a Caricaturiștilor (Cartoonist Right Network), al cărui director pentru Europa de Est a fost timp de aproape un deceniu.

Principală sa realizare profesională, încă în lucru, rămâne Proiectul „România - un omagiu planetar”, ce cuprinde peste 10.000 de portrete și caricaturi ale celor mai importante personalități ale neamului, scriitori, artiști, lideri și eroi naționali, la care au participat peste 1500 de artiști plastici, din 142 de țări. Este, de departe, cea mai completă și cea mai variată arhivă culturală a neamului, din păcate valorificată publicistic doar parțial, Nicolae Ioniță reușind până acum să publice, cu mari eforturi, „O istorie a literaturii române desenată de mari graficieni ai lumii”, și albumele „Eminescu - Luceafărul” (pentru care a primit distincția „Meritul Cultural”, oferită de Academia de Științe a Republicii Moldova), apoi, „Eminescu - ziaristul” (publicat cu sprijinul și sub egida UZPR) , dar și alte albume de autor, dedicate lui Emil Cioran, Nichita Stănescu, Caragiale (deja amintit) și, mai nou, Urmuz, un proiect susținut de Asociația Culturală „Curtea de la Argeș”, și de redactorul-șef al publicației omonime, academicianul Gheorghe Păun.

Cu totul, Nicolae Ioniță a desăvârșit, prin intermediul desenului satiric, o artă considerată mai degrabă efemeră și conjuncturală, ceea ce niciun critic nu ar fi bănuț acum 3 decenii, când a început acest proiect, că va duce la bun sfârșit: anume „să le dea de lucru” caricaturiștilor din întreaga lume, și prin intermediul artei lor, să schimbe impresia despre România, despre eroii, scriitorii și oamenii săi de geniu, nu doar al unei comunități profesionale din care și el face parte (jurnalista Tudor Octavian profetisa chiar că „nimeni n-ar îndrăzni să publice o lucrare de acest gen”), dar și să ofere publicului, deprins mai degrabă să „citească printre rânduri” opera unor mari scriitori, decât să-i adâncească, în biblioteci și arhive, înțelesurile tainice, posibilitatea să vadă în desenul satiric, nu un simplu portet plastic, cât un univers inefabil, o stare de spirit, o emoție, într-un cuvânt „dimensiunea colectivă” a unei creații, ce scapă adesea „sacerdoților” culturali, mai mult sau mai puțin oficioși.

În acest context, Proiectul „Scriitori români văzuți de mari graficieni ai lumii. Urmuz” , în curs de realizare, reprezintă un

experiment artistic fără precedent la noi, o încercare de internaționalizare a unui scriitor relativ puțin cunoscut chiar și în mediile culturale locale, dar care, prin imensa publicitate asigurată de difuzarea simultană a nu mai puțin de 140 de interpretări plastice diferite, oferă o imagine de ansamblu a literaturii noastre moderne, a „dimensiunii” Urmuz, cu toate implicațiile și consecințele ei estetice și literare. Asta și pentru că argeșeanul (prin naștere) Demetru Demetrescu-Buzău (1883-1923), cunoscut azi sub numele de Urmuz, este totodată și cel mai „enigmatic” autor român, nu doar opera sa fiind cu totul redusă, dar și mărturiile fizice, minimale. În esență, la îndemnul lui Nicolae Ioniță, caricaturiștii contactați au avut la dispoziție un singur portret (și acela preluat de pe placa de mormânt, de la Bellu) și fragmente (puține) din opera sa, tradusă aleatoriu. Surpriza a intervenit când, după ce au început să sosescă lucrările, mulți participanți au mărturisit că i-au căutat opera și l-au îndrăgit astfel pe românul Urmuz. Iar acest lucru s-a văzut în majoritatea lucrărilor trimise: nu identitatea fizică a contat, în principal, cât „spiritul” urmuzian, încărcătura lingvistică și filosofică superioară a creației sale.

Evident, o analiză plastică exhaustivă a lucrărilor din album este prematură. Ceea ce surprinde în selecția ce deschide acum ciclul de ilustrații inspirate din opera lui Urmuz este diversitatea tehnicilor și a mijloacelor plastice folosite. De la portret, la compoziție, și de la caricatură, la „eseu” plastic, avem toate genurile unui veritabil curent din grafica modernă, asta în condițiile în care caricatura nu mai este de multă vreme un simplu desen ilustrativ, ci mai degrabă un manifest public, o declarație politică, sau o formă de solidaritate umană. „Solidari” cu românul Urmuz, cu opera sa vizionară, sunt graficienii selectați în album, ce aduc mărturii inedite despre experiența lor personală în cunoașterea suprarealismului literar, prefigurat de Urmuz în puțina sa operă publicată. În acest conclav mondial, evident, nu lipsesc românii, două dintre lucrările selectate fiind deja cunoscute publicului, devenite efigii ale operei urmuziene, este vorba de creațiile pictorilor Romulus Harda și Ioana-Teodora Duță-Schmiedgen. Din aceeași categorie, a interpretărilor emblematice, mai fac parte și compozițiile ucraineanului Oleksiy Kustovski, un monument suprarealist compus din ziduri tainice, scări, uși întredeschise, a mexicanului Omy Garcia, o compoziție onirică sugerând zborul, dar și lumina fermecată a unei lămpi magice, a irlandezului Gary McMullan, o pictură reprezentând „bomba” Urmuz atacând lumea, a egipteanului Omar Sedd, un „holomer” suprarealist, o ființă duală, la fel ca multe din personajele urmuziene, un „trio” literar perfect, reprezentându-i pe Caragiale, Urmuz și Ionesco, în succesiune, al egipteanului Hika Elshihh, o „instalație „secretă”, de alchimist uitat de vreme, imaginată de cubanezul Reinaldo Aguiar Maso, sau un chip vesel, destins și ludic, inedit în ansamblul interpretărilor urmuziene, datorat indonezianului Edi Dharma, iar exemplele ar putea continua.

Cu câteva luni în urmă, la inaugurarea statuii lui Urmuz, din Curtea de Argeș, a sculptorului Radu Adrian, anticipam că e posibil ca interpretările plastice urmuziene să nu se oprească acolo, să apară noi și noi forme de integrare culturală care să depășească simplul figurativ. Albumul lui Nicolae Ioniță este o confirmare. Este modul original al comunității caricaturiștilor de a ne anunța că l-au adoptat și l-au integrat pe Urmuz în marea familie a spiritelor cutezătoare ale lumii.

dr. Marian NENCESCU

Urmuz și muzele

Veritabilă „ars poetica” urmuziană, *Fucsiada. Poem eroico-erotic și muzical în proză*, abordează, în maniera cripto-simbolică obișnuită, problema „delicată”/„bizară” ca să ne situăm în ansamblul operei „părintelui” avangardismului, a inspirației artistice, mai precis a relației dintre creator/artist în general și Muze, entități „olimpiene” ce veghează, însuflețesc și, la nevoie, curmă fluxul inspirației, pedepsindu-l pe bietul „muritor”, aspirant la focul divin al gloriei, nu doar la oprobiul public, dar și, după caz, la tăcere și uitare. Privită din această perspectivă, *Fucsiada*, narațiune ce abundă în aluzii erotico-muzicale (mai puțin „eroice”, dacă ținem seama de abandonul forțat al eroului central, în fața asaltului „oștilor” olimpiene de amorași și „muze” – n.n.), poate fi considerată o „cheie” de înțelegere și interpretare a creației urmuziene, personajul central Fucs (ca de obicei, un nume real, ce trimite la pianistul Theodor Fucs, ce într-adevăr a trăit în vremea lui Urmuz, 1973-1953 – n.n.), devenind, sub pana scriitorului, un exemplu literar de inadaptare socială, o „umbră temătoare ascunsă într-un pian”, la fel cum, înainte de a se naște Fucs, locuise în urechea *muzicală* a bunicii sale, precum odinioară Pallas Athene se născuse din fruntea lui Zeus.

Mai mult decât alte piese din *Paginile bizare, fucsiada*, publicată postum în ediția din 1930, apărută la Editura Unu, sub îngrijirea lui Sașa Pană, este o creație complexă, o *alegorie* bine articulată, paradoxal cea mai „întreagă” dintre Schițele ce alcătuiesc opera urmuziană, asta deși, (sau poate tocmai de aceea – n.n.) i-a lipsit „slefuirea” de bijutiera autorului. Câteva argumente sunt suficiente: „povestea” fantastico-umoristică a vieții lui Fucs, cu toate bizareriile, frustrările și aspirațiile lui neîmplinite, este însăși povestea „romanțată” a vieții lui Urmuz; decorul și detaliile clasico-fantastice corespund, în cea mai mare măsură, universului spiritual urmuzian, amestec de baroc imagistic și de decădere balcanică; ca „muzician” Fucs, alter-ego al autorului, are intuiții geniale, sensibilități rare, fiind și în materie de „estetică muzicală” un precursor, inspirat desigur de creația vizionară a lui Serghei Rachmaninov, autorul celebrelor „Preludii”) „Marceauz de faintaisie”, un ansamblu de 5 compoziții pentru pian, dintre care cea mai cunoscută rămâne *Clopotele Kremlinului (Preludiu în do diez minor)*, compusă în 1892, pentru *Expoziția electrică*, de la Moscova.

Pendulând între atracția lubrică pentru „zeițele” moderne ale plăcerii, ce animau, în vremea lui Urmuz, vestita stradă Traian, și care își atrăgeau mușterii agitând vestitele „cazane de bronz”, umplute cu „apă aromatizată” (citatele sunt reproduse din volumul *Urmuz sau Despre paradox*, I, Pitești, Ed. Zodia Fecioarei, 2020, antologie și comentarii de Lucian Costache) și empireul zeilor „balconul Olympului”, unde Venera și slujitoarele ei olimpiene, Muzele, îl chemau lasciv și intempestiv, „în vreme ce amorași nevăzuți intonau cântece de slavă a iubirii, Fucs are viziunea Paradisului, transpus într-o compoziție muzicală „divină”: în „frac și cămașă albă” compune și interpretează „o romanță pentru piano”, pe care o oferă Venerei, atrăgătoare sa gazdă divină, care îl seduce cu erotismul ei excesiv: „Ca un mormoloc ieșit din minți, Fucs circula în zig-zag pe corpul zeiței, trecând peste vârfurile roze ale sânilor, și peste șoldurile mătăsoase, strecurându-se printre pulpele rotunde și arzătoare” (op.cit., p. 65).

Mirate de îndrăzneala compozitorului, contrariate și ofensate, Muzele îl resping hotărât, prăvălindu-l pe bietul muritor în Haos. Muzical, scena „alungării din Paradis” este asociată cu „o grindină de diegi și becali ascuțiți care îl lovesc neconținut în spinare” în vreme ce alți zei, „răutăcioși”, aruncă asupra lui cu „tibii, harpe, lire și cimbale”, la fel ca în „scena răzbunării dintre Acteon și Polyncete, din *Simfonia a III-a*, a lui George Enescu. Învins, umilit, deprimat, Fucs”

se ascunde în piano „căminul lui liniștit”, de unde continuă să trimită către lume „game, concerte și etude de staccato”, sperând, meliorist și candid, într-o planetă mai bună, „spre gloria pianului și a eternității” (p. 69).

Alegorie, sugestie muzicală sau simplă poveste de viață, erotico-transcendentă, *Fucsiada* rămâne, odată cu *Pâlnia și Stamate*, un model de abordare modernă a unor teme „clasice” ale artei: inspirația, raportul artistului cu societatea, „damnarea” și recunoașterea postumă. Transpune în cheie dramaturgică, aceste constante ideatice, ce transpar dincolo de narativ, dau dramatism unor „întâmplări” compuse în cheie aparent ludică, oferindu-le o perspectivă inedită, atemporală. Este cazul piesei de teatru *Urmuz (Dincolo de zid). Fantezie bizară eroică, erotică și muzicală*, a dramaturgului și moralistului petroșenean Valeriu Butulescu (n. 9 februarie 1953, jud. Gorj). Repetând performanța din 2007, când piesa *Infinitul Brâncuși*, rezumând o zi din viața marelui sculptor, a văzut lumina rampei succesiv la București, Petroșani, Lisabona și ulterior, la Beijing, autorul se concentrează de data asta asupra segmentului din viața lui Urmuz, respectiv momentele ce au precedat sinuciderea (din 23 noiembrie 1923), imaginând, în stil pur pirandellian o confruntare de „idei” între autorul imaginar – Mitică, o replică a lui Urmuz și o parte din personajele sale, evident nu folosind calcuri, ori pantișe urmuziene, ci creând chipuri și nu caractere noi, pornind de la vechile tipare. În stilul său propriu, amestec de reflexie amară, umor și duioșie, Valeriu Butulescu selectează din galeria „conglomeratelor” urmuzieni patru personaje cvasi-reale Stamate, Turnavițu, Gayk și Dragomir, cărora le conferă și unele trăsături ce depășesc modelul inițial, și adaugă două noi „tipuri” umane, Cordelia, posibila soție a lui Stamate, amestec de muză olimpiacă și vivandieră de cartier, precum și un Polițist abulic, al cărui rol esențial și unic este acela de a completa „golurile” biografice, cu date „oficiale”, asupra morții lui Mitică. Pe post de „xonștiință” anctorială, dramaturgul introduce un personaj invizibil și fără glas, Gil, ce completează doar prin interjecții uimirele, spaimile și emoțiile lui Mitică. Trimiterile subtile spre „capul de rățoi”, motiv literar dar și cunoscută piesă de teatru a lui George Ciprian (1883-1968), prieten de liceu cu Urmuz (pe atunci Dumitru/Dem Demetrescu-Buzău), ne fac să presupunem că Gil este fie prietenul său, transfigurat, fie „glasul” anctorial, ce comentează indirect trăirile eroului dramtatic în momente de mare cumpănă emoțională.

Dedicată „academicianului Gheorghe Păun, iscusit condeier și neobosit urmuzolog”, piesa se concentrează, firesc am spune, pe „relația” lui Mitică cu eroul său favorit, Fucs, damnatul muzelor și creatorul de geniu retras definitiv în „pianina” sa, cu care are o relație cvasi-umanitară. Fără să șarjese, fără să șocheze inutil, Mitică îl caută pe Fucs în diverse medii imaginare, stârnind cu acest prilej și reacția unor personaje simbol – (Stamate) un filosof „afundat” în relația cu „lucrul în sine” – o Pâlnie fără fund, ființă și obiect totodată, ce îi asigură atât confortul psihic, cât și minime nevoi de afecțiune, un militar decrepit, patriot și fanfaron de „piață” (Gayk), un flăcău tomnatic în căutare de aventuri ilicite (Dragomir), sau nu politician poltron și vicios (Turnavițu), pe post de „Ventilator” (turnător, „sifon”, delator, pe stil nou) și de aceea, cu atât mai actual. Ce lipsește în opera lui Urmuz, un pudic și un timid prin excelență, completează Valeriu Butulescu prin personajul Cordelia (numele este o degradare a modelului ilustru de virtute romană, Cornelia, fiica lui Scipio Africanul, mama celor doi frați Tiberiu și Caius Crachus, model de devotament dus la extrem și „coarde”, familial, femeie de moravuri ușoare). Încercarea Cordeliei de a-l seduce pe Mitică este, pe alt plan, similară cu atracția pe care o exercită Zeița Venus asupra lui Fucs,

În reprezentare scenică (premiera spectacolului prezentat de un colectiv al Teatrului Alexandru Davila, din Pitești a avut loc pe 18 martie a.c. la Curtea de Argeș, în cadrul Simpozionului Internațional Urmuz 140-100 – n.n.) piese pierde din profunzimea de la lecturi, și câștigă în dinamism. În viziunea regizoarei Maia Gavrilaș (scenografa Miruna Varodi, iar coregrafia Florin Fieroi) dispăre Gil, dispăre Vânzătorul, iar personajele 6 plus Mitică, la fel ca în piesa lui Luigi Pirandello (scrisă în 1921), intervin, comentează, vociferează încercând chiar să se revolte contra deciziilor auctoriale. Un „dans trist”, o coregrafie originală, executat lent, duce, prin repetiție spre deznodământul așteptat. E drept, în piesa pusă în scenă lipsesc elemente esențiale din scenariul inițial, Pâlnia e înlocuită cu o fantă, Gil tace, iar Fucs se ascunde definitiv în pian, după un act erotic ratat. Nu lipsesc însă muzica, element am spune definitoriu al unei piese despre un meloman (Mitică) și un compozitor Fucs. La fel ca în *Fucsiada* originală, sugestiile erotice și aluziile politice sunt la ordinea zilei. Se poate spune chiar că Valeriu Butulescu excelează în „urmuzisme”, replică cu caracter gnomic specialitatea sa, până la urmă. O parte au fost culese și separat și incluse în volumul colectiv,

Marian NENCESCU

Prof. dr. Anca Sîrghie

Perioada cea mai prolifică din istoria “TELEGRAFULUI ROMÂN”

Suntem obișnuiți să afirmăm, și o facem chiar cu mândrie, că “Telegraful Român” este cea mai longevivă publicație din România, cu apariție cvasi-continuu de la înființarea ei, la 3 ianuarie 1853 la Sibiu, până astăzi. Ea a fost ctitorită, „pe banii săi proprii”, de episcopul Andrei Șaguna, viitor mitropolit, cel neegalat ca prestanță și inițiative. A fost concepută ca o „gazetă politică, industrială, comercială și literară”, cu gândul să ajungă la sufletele și să pătrundă în conștiințele românilor, nu doar ale celor din Transilvania, ci și ale celor de dincolo de fruntariile ei.

I. “FOAIA CEA MAI MODERNĂ DE PESTE CARPAȚI”

În această gazetă bisăptămânală, pe lângă textele cu caracter bisericesc, era promovată cultura română din provinciile de peste munți, ceea ce i-a sporit interesul. Inițial, gazeta era tipărită cu caractere chirilice, însă, în perioada 1859-1863, aici se publică și articole imprimate cu caractere latine, care apoi se vor generaliza în întreaga presă națională. Dănuirea ei îndelungată se explică prin faptul că ea a fost scoasă într-o tipografie proprie, anume Tipografia Diecezană, înființată în 27 august 1850, tot din grija lui Șaguna², ea funcționând și azi, când este modernizată și a devenit Tipografie Arhiepiscopale. Așa cum s-a afirmat cu o pioasă admirație, „Șaguna a fost un dangăt de clopot care a trezit din amorțire conștiințe și destine, a redat speranțe și vigoare, a pus plugul în brazdă și a dezțelenit ceea ce amenința să devină pârlăoasă”³

Cel dintâi redactor-șef al „Telegrafului Român”, doar pentru primele opt apariții, a fost Florian Aaron, căruia i-au urmat doctorul Pavel Vasici-Ungurenu, Ion Bădilă, Visarion Roman, Ioan Rațiu, Zaharia Boiu. Pentru însemnătatea culturală a gazetei în epocă, menționăm faptul că în paginile “Telegrafului Român” au debutat Zaharia Boiu cu poezia *Salutare* și Visarion Roman cu poezia *Fiul grijei* în același an 1853.

Într-o izbutită sinteză, un cercetător de excepția al presei românești, Nae Antonescu creionează importanța ei, afirmând că această “publicație fondată de *arhiereul* Andrei Șaguna, militase pentru unitatea culturală a românilor de pretutindeni, avea o echipă de harnici redactori și colaboratori externi, își crease deja o platformă temeinică printre cititori. Dar, de la o vreme, au apărut noi tulburări, nori grei amenințau orizontul luptelor politice românești din Transilvania, odată cu înscăunarea lui Miron Romanul ca mitropolit de Sibiu, persoană aservită guvernului maghiar și care destituie pe redactorul ziarului, Nicolae Cristea, după optsprezece ani de publicistică activă, și astfel foaia sibiană ajunge în mâini nepricepute și înceta să reprezinte ceea ce fusese cândva, pierzând încrederea românilor.”⁴ Se recunoaște astfel, în mod implicit, că publicația sibiană a avut o perioadă de strălucire sub conducerea preotului, asesor consistorial, a omului politic și a ziaristului Nicolae Cristea (1834 - 1902). Acesta sosește la conducerea redacției într-o conjunctură critică: gazeta, concepută eminent ca ziar bisericesc, a cunoscut o criză financiară puternică în 1865. Pentru acest motiv, mitropolitul Andrei Șaguna l-a înlocuit pe Zaharia Boiu cu tânărul Nicolae Cristea, revenit de la studii din Germania, unde înaltul prelat îl trimisese “pe cheltuiala sa” la Universitatea din Leipzig.

Pentru a atrage un număr cât mai mare de cititori, acesta redirecționează ziarul spre prezentarea unor subiecte de mare importanță și de interes stringent în actualitate, care satisfăceau setea de informare a românilor, de la cele politice, economice și până la cele cultural-literare. În acest fel, s-a produs un puternic reviriment al publicației, concretizat în sporirea vizibilă a numărului de cititori și de

Anca SÎRGHIE

abonați. Astfel, gazeta sibiană este așteptată, citită, comentată, număr de număr, în toate provinciile românești, iar numeroase știri ale sale erau reproduse atât de presa de la București, Iași, Cernăuți, cât și de presa străină de la Viena, Berlin, Roma sau Atena.

Redacția acestei publicații a desfășurat o activitate intensă pentru unitatea românilor, inclusiv și cu preponderență în timpul Războiului de Independență de la 1877. Ziaristul Nicolae Cristea, însuși, a adus o veritabilă plus valoare jurnalistică, o contribuție majoră, prin editorialele sale, uimind cititorii prin amplitudinea și prin densitatea argumentării ideilor activiste, combative⁵ în anii ce au urmat instalării regimului dualist austro-ungar, el criticând pasivismul și defetismul transilvan, atitudine care a generat o înfocată ciocnire de idei cu George Barițiu, polemică celebră în epocă.

Pe toată durata celor 18 ani de directorat al lui Nicolae Cristea, redacția “Telegrafului Român” desfășoară și o prolifică activitate culturală, devenind nu doar o tribună liberă, angajată, în luptele politice ale forțelor patriotice române, vizând emanciparea românilor din Transilvania, dar și o posibilitate de dezbatere a problemelor culturale și literare ale românilor, în special prin suplimentul literar „Foișoara Telegrafului Român” (până în 1878). Prin intermediul acestei publicații, se acordă atenție creației populare, se încurajează unificarea ortografiei fonetice și se propune publicarea unui dicționar etimologic. Cristea are meritul de a fi făcut din “Telegraful Român”, după aprecierea lui Mihai Eminescu, “foaia cea mai modernă de peste Carpați”⁶.

Atras de renumele ei sub directoratul prolific al lui Cristea, Alexandru Macedonski, la 8 decembrie 1870 debuta cu poezia *Dorința poetului*, trimisă de la Viena, urmată în numărul din 23 mai 1873 de poezia antidinastică *10 mai*. Tot aici, dar mai târziu, respectiv la 14 iulie 1892, debuta Ilarie Chendi cu nuvela *Emi*, semnată X. Aici

sunt tipărite în întregime sau doar fragmente din operele reprezentative ale clasicilor literaturii române, precum și traduceri sau adaptări din literatura universală. Sunt publicate în premieră lucrări precum *Gura satului* de Slavici sau *Pseudokynetikos* de Alexandru Odobescu. Totodată, în paginile publicației și-au văzut operele lor numeroși scriitori români, precum Costache Negruzzi, Vasile Alecsandri, Cezar Bolliac, Dimitrie Bolintineanu, Ion Creangă, Alexandru Vlahuță etc. În paginile „Telegrafului” publică, de asemenea, unii dintre iluștrii transilvăneni: Andrei Mureșanu, Iosif Vulcan, Ioan Slavici, George Coșbuc, Ștefan Octavian Iosif, Octavian Goga, etc.

II. “TELEGRAFUL ROMÂN” CA ARENĂ DE LUPȚĂ POLITICĂ

Slujind Biserica Ortodoxă Română a Transilvaniei sub patru mitropoliți, asesorul Nicolae Cristea l-a socotit pe Andrei Șaguna ca inegalabil, nu numai ca strălucit ctitor bisericesc, ci și prin rolul său politic, social și cultural. Principiile, doctrina activistă, idealul luptei politice și inițiativele sociale șaguniene⁷ aveau să-l busoleze și după stingerea în 1873 a marelui prelat, adică toată activitatea sa, desfășurată până în debutul secolului al XIX-lea.

Dușmanii lui Cristea, nu puțini, au speculat această admirație și l-au socotit slugarnic, lipsit de personalitate, ceea ce s-a dovedit profund nedrept, după cum istoria a atestat-o. Articolele editoriale din „Telegraful Român” ale lui Nicolae Cristea se constituie drept argument peremptoriu pentru completarea imaginii luptătorului cu condeiul în mână spre a împlini idealuri naționale. Mult după stingerea din viață a lui Andrei Șaguna, articolele lui Cristea dovedeau fără tăgadă că el susținea cu aceeași consecvență activismul, drept singura strategie ce se cerea urmată în politica revendicativă a românilor transilvăneni⁸. El nu contesta pasivismul în sine, dar avea motive să semnaleze proasta lui aplicare. Se știe că după moartea lui Nicolae Cristea, membrii Partidului Național Român din Transilvania au abandonat pasivismul și numai prin adoptarea activismului s-au obținut rezultatele notabile ale Marii Uniri, ideal național al populației majoritare dar asuprite ale acestei provincii locuite din începuturi de strămoșii neamului nostru.

Poziția redactorului-șef al ziarului sibian față de puterea maghiară opresivă este afirmată tranșant în articolele publicate. După primii 10 ani de conducere austro-ungară în Transilvania, articolul *Lapsus calami* marchează în mod explicit poziția de contestare fermă și explicită a lui Nicolae Cristea față de administrația maghiară: „Tocmai atunci când mai ales li s-a dat ocaziune a dovedi bunul lor simț, de la 1866 până astăzi, maghiarii s-au arătat de-a dreptul geloși pe dezvoltarea noastră. Dacă noi nu ne cunoaștem pozițiunea îndeobște, o cunoaștem cu atât mai ales față de maghiari. Trecutul înaintea tuturor e deschis și ar trebui să fim cei mai ușori oameni pentru a nu fi scos dintr-însul lămurită învățătură, că puterea în mâna maghiarilor nu e decât un mijloc pentru a înăbuși, între altele, și dezvoltarea noastră. Noi dar nu putem fi nicicând susținători ai acestei puteri. Ar trebui să fim cei mai nechibzuiți oameni! Rolul nostru față de maghiari, deocamdată se mărginește la un trist „Laisser les /le/ faire!” Cristea era un purtător de cuvânt al nației lui în Transilvania, unul care a învățat cu atenție lecția istoriei, din care toți românii au de tras învățăminte spre a se mobiliza pentru apărarea drepturilor legice, iar opoziția maghiarilor așezați în fruntea Transilvaniei este calificată drept „o nechibzuință”. Refuzul dialogului dintre români și maghiari, două comunități care “au aspirațiuni și pretensiuni organice”, nu poate să rămână fără urmări în viitorul cel mai apropiat.⁹

Provocat de contestarea loialității românilor transilvăneni față de Coroană din discursul ministrului maghiar rostit la Seghedin în fața împăratului însuși, articolul *Răsplată?* probează cutezanța opiniei redactorului Cristea, indiferent de consecințe. El nu ezită să sublinieze meritele conaționalilor lui, căci „românii de câte ori interesele monarhiei au cerut, la 1866 și la 1878, 1881/2, în Boemia și Italia,

precum în Bosnia și Erțegovina, nici n-au părăsit cu lașitate linia de luptă, nici n-au trecut la inamic spre a se face trădători de patrie, prin urmare dl ministru, adresând către români prelegerea cu „adevărata iubire de patrie și respect față de legile”, va conchide redactorul, „ au greșit adresa. Acei, ce au știut obține de la tron, într-alte împregiurări mai „neconstituționale” ca cele de azi, prea înalta recunoștință, rămânând aceiași cari au fost, ba adăugând încă la dovezile de loialitate înscrise cu sângele lor în analele monarhiei, nu putem presupune, ba nu ne putem închipui cum au putut dintr-odată deveni neloiali și nerespectători de legi. Cari sunt legile acelea, care românii le au călcat și nu le au respectat? La această întrebare dl ministru cu anevoie va putea răspunde.” Sub impulsul jignirii resimțite la scară națională, Cristea are cutezanța aserțiunilor, cu care raționamentul discursului său merge mai departe: „Sau că doară, dl ministru vrea să se mângâie pentru dezastrul îndurat în Croația față cu croații rebeli, căutând motiv de a-și vărsa focul asupra blânzilor și pașnicilor români? Nu cumva se teme de vreo manifestațiune și din partea românilor, cari se înțelege ar fi foarte rău venită în împregiurările critice de astăzi și cugetă să-I terorizeze și intimideze anticipând sau prevenind? Se poate, ba e foarte probabil, că aici este buba. Dar dl ministru și toți șoviniștii se înșeală, dacă cred că vor intimida pe români și-i vor teroriza, ca să se lepede de sinele, de credințele lor tradiționale. Numai unul Dzeu i-ar putea împedeca a ține la naționalitatea lor și la credințele ereditate de la străbuni, împletite strâns în viața lor națională.”

Asemenea argumente consemnate cu o admirabilă demnitate națională fac din Nicolae Cristea un model de patriot român, al cărui cuvânt a îndispus într-atât autoritățile maghiare, încât redactorul șef a fost pe loc destituit. Era un semn că ministrul Tisza nu tolerase o formulare premonitoare ca cea din finalul pamfletului: „O, dar maghiarii își închipuiesc că sunt atlânți, cari sunt în stare a purta globul pământului în spatele lor. Să nu cumva să facă dl Tisza și ceilalți șoviniști experiența proverbului german: «Sumeția se arată înaintea de cădere».”¹⁰

Printr-o simetrie neașteptată, în același an 1883 când la 28 iunie redactorului-șef de la ziarul conservator „Timpul” din București, Mihai Eminescu, i se interzicea să mai publice, o similară obstrucționare politică se oficializa la Sibiu în 6/18/octombrie în legătură cu Nicolae Cristea, pe care nici mitropolitul în funcție, nici menționarea testamentară a lui Andrei Șaguna ca redactorul să rămână la conducerea ziarului “până-i va plăcea”¹¹, nu l-au mai apărât de verdictul autorităților maghiare. Istoria jurnalismului românesc a consemnat cutezanța unor asemenea luări de atitudine, pe cea a lui Eminescu la București, în regatul României, răpus în acel ceas de abuzuri și lupte intestinale, și pe cea a lui Cristea la Sibiu, în Transilvania, împotriva unei conduceri politice opresive.

Activând în structurile Partidului Național Român din Transilvania, Cristea va fi aruncat în 1894 într-o închisoare ungurească pentru 8 luni, alături de ceilalți memorandiști, un martiriu pentru o cauză patriotică, pe care îl va defini în comentariile sale din jurnalul început atunci¹² și în presa timpului: ”Temnița e partea românului în această țară. Cu temnița suntem răsplătiți din partea stăpânilor maghiari pentru că ne iubim neamul, legea și limba și nu voim să schimbăm opinca românească cu sforăitorul pinten unguresc.”¹³

Ar fi greșit și chiar păgubitor să-l socotim pe Cristea un spirit înfeudat unui anumit moment istoric din evoluția jurnalismului transilvan, ca susținător al doctrinei activiste. La o lectură atentă, se pot descoperi în publicistica sa surprinzător de multe cugetări care rămân actuale și în zilele noastre, așa cum se întâmplă numai unor spirite înalte. Vizionarismul său se baza pe temperarea reacțiilor extreme. De pildă, după opinia sa, dacă poporul român ar valorifica „inteligenta națională”, „capacitatea pentru cultură, laboriozitatea, ținându-se departe de egoism și discordii, ar birui”. El conturează cu încredere un viitor luminos când afirmă: „Și atât pe terenul politic, cât

și pe celelalte s-ar croi o eră nouă și fericită, la care ar privi sau cu plăcere, sau cu respect, sau cu ambele deodată, orice suflare omenească.”¹⁴ Fără îndoială, omul martiric, gata de jertfă pentru un ideal patriotic, este și un vizionar, anticipând era globalismului în care a ajuns omenirea în epoca prezentului, când state ale bătrânului continent s-au reunit în Uniunea Europeană. Concluzionând, apreciem că Nicolae Cristea este una dintre personalitățile emblematică care aparține nu doar secolului al XIX-lea transilvan, ci gândirii politice și sociale românești a tuturor timpurilor.

În urma apariției ziarului “Tribuna” la Sibiu în 1884, izbândă la care Cristea s-a numărat printre ctitori, „Telegraful român” se transformă într-o gazetă de știri administrative și de cultură ecleziasitică, mai ales după 1900, publicația sibiană urmându-și cursul până în zilele noastre, ca organul de presă al Mitropoliei Ardealului, dar fără a se mai antrena în lupta politică, așa cum o făcuse Cristea în cei 18 ani străluciți din 1865 până în 1883.

În prezent, Mitropolia Ardealului a achiziționat domeniul „telegrafulroman.ro”, care va conduce la salvarea acestei publicații prin digitalizare. În cadrul parteneriatului dintre Biblioteca județeană ASTRA Sibiu și Mitropolia Ardealului au fost identificate și selectate exemplare ale ziarului, din perioada 1853 - 1873, aflate în stare bună de conservare. Acestea au fost fotocopyate și digitalizate prin scanare, astfel încât în prezent utilizatorii au acces gratuit la 3.434 numere de ziar (însușind 13.736 de pagini), ale “Telegrafului Român”, din perioada anilor 1853- 1880 și 1914-1919, păstrate în ”Depozitul Digital”. Publicația sibiană are nu numai un trecut redutabil, ci și un viitor promițător.

Anca SÎRGHIE

¹ Numai la un an de la înființarea tipografiei, se pare că s-au tipărit la Sibiu 5000 de *Catehisme*, 5000 de *Abecedare*, 700 de *Ceasloave*, 3000 *Istории Biblice*, 3000 de cărți despre *Datoriile supușilor* și 1500 *Apostoli*, (apud nota arhimandritul Ioanichie Bălan, *Patericul românesc*, Editura Mănăstirea Sihăstria, p. 442-443). Cele 800 școli primare confesionale, două gimnazii ortodoxe de la Brașov și Brad, înființate de mitropolit, au folosit 25 de titluri de manuale școlare scoase de sub tipar la Sibiu. În 11 ani s-au tipărit 35 de cărți bisericești. Vezi Emanuel-Pavel Tăvală, *Mireasa duhului. 170 de ani de literă și duh la Tipografia Mitropoliei Ardealului*, Editura Andreiană, Sibiu, 2021, p. 95-270.

² Andrei Șaguna a pus să fie tipărite cărți necesare Seminarului Teologic din Sibiu, proaspăt înființat, dar și bucoavne, cărți de muzică, de aritmetică, de gramatică, de istorie și geografie, pentru școlile satești – parohiale, pentru gimnazii. Astfel, într-o exemplificare aleatorie, Visarion Romanu tipărește *Aritmetica pentru școalele populare greco răsăritene*, edițiunea a doua înavuțită, Sibiu, 1858, 79 pagini, iar Zaharia Boiu scoate *Abcdariu pentru școalele populare române*, edițiunea a patra înmulțită și îndreptată, Sabiu, 1865, 96 p. Aici se tipărea ziarul „Telegraful Român” și a fost publicată *Biblia ilustrată* din 1856, tipărită în 1858, una dintre înfăptuirile livești fundamentale ale marelui ierarh.

³ Antonie Plămădeală, *Momentul Șaguna în istoria Bisericii Transilvaniei*, în “Magazin Istoric”, iunie 1997, p.5.

⁴ Nae Antonescu, *Tribuna sibiană și moștenirea ei*, în “Steaua”, an 35, nr.4, aprilie 1984, p. 24.

⁵ Vezi Nicolae Cristea, *Publicistică, Prefață* de Mihai Posada, Postață și îngrijitor de ediție Anca Sîrghie, Editura D*A*S, Sibiu, 2019.

⁶ Vezi M. Eminescu, *Scrieri politice și literare*, vol.I (1870-1877), București, Editura Minerva, 1905, p. 158.

⁷ Urmând îndemnul Mitropolitului “La meserii, turmă iubită, la meserii!”, Nicolae Cristea înființează în 1867 Reuniunea sodalilor români la Sibiu, modelul său fiind urmat de alte 19 localități ale Transilvaniei, scopul fiind ridicarea unei pături de mijloc, cea a meseriașilor, pătură profesional-socială care juca rol de locomotivă a vieții în comunitatea românilor ardeleni.

⁸ Vezi Nicolae Cristea, articole-serial ca *Motivele și rezultatele pasivității* (I-XI), *Idei conducătoare* (I-VIII), găzduite în paginile „Telegrafului Român” din anii 1872-1875 și altele.

⁹ N. Cristea, *Lapsus calami*, în „Telegraful Român”, nr. 56, anul XXIV, Sibiu, 15 (27) iulie, 1876.

¹⁰ N. Cristea, *Resplată ?*, în „Telegraful Român”, nr. 116, anul XXXI, Sibiu, 6 (18) octombrie, 1883.

¹¹ A.Șaguna, *Testamentul marelui arhiepiscop-mitropolit Andrei baron de Șaguna*, Sibiu, Diecezana, 1915, p. 9.

¹² N.Cristea, File de memorialistică. *Jurnal, Studiu introductiv*, îngrijirea ediției, note și comentarii de Anca Sârghie, Casa de presă și Editură Tribuna, Sibiu 1998.

¹³ Vezi: *Jertfele temnițelor ungurești*, în „Foaia Poporului”, Sibiu, an 5, nr. 1, 10 ianuarie 1897, p. 5.

¹⁴ N. Cristea, *Idei conducătoare*, VII, în „Telegraful Român”, nr.69, anul XXIII, Sibiu, 31 august /12 septembrie 1875.

Prof. dr. Anca Sîrghie

DE CE NICOLAE CRISTEA, MEMORANDISTUL?

Despre Nicolae Cristea (1834-1902) știam din începuturi că a fost un memorandist transilvănean, originar din Ocna Sibiului, unde în familia mamei mele, născută Maria Drăghici în 1913, se vorbea despre “Uncheșul”. Dar casa nașterii și copilăriei lui care era? Cei interesați înaintea mea de această temă nu au ajuns la o concluzie clară și nici eu nu am reușit să elucidez misterul, pentru că documentele de familie consultate de mine nu făceau o asemenea precizare, iar atunci când am căutat în arhivele orașului, am găsit în *Registrul de stare civilă 0.2.*, completat în litere chirilice, numele nașilor și pe cel al preotului care a botezat copilul, adică „l-a altuit de vărsat de vânt și miruit”. Se specificau desigur părinții, dar nimic nu se menționa despre condiția lor socială, drept care unii susțin că tatăl viitorului memorandist a fost învățător în sat, purtând costum românesc la școală, iar alții că era țăran.

I. NICOLAE CRISTEA - UN MARE NECUNOSCUT

Am încercat să identific casa unde pruncul Nicolae, născut în 14/26 octombrie 1834, văzuse lumina zilei și copilărise. La 14 ani era suficient de mare ca să înțeleagă evenimentul politic de la 1848, mai ales că în localitate veniseră trupe militare și în vecinătatea ei se duseseră lupte grele. De ce căutam cu atâta atenție adresa familiei gospodarilor Ioan și Ioana Cristea din Vizocna unde se născuse viitorul slujitor al Bisericii Ortodoxe, publicist și om politic Nicolae Cristea? Pentru a monta pe casa respectivă o placă comemorativă. Singura cale de atac rămasă era să apelez la amintirile vecinilor, care puteau să păstreze niște date de la părinții și bunicii proprii. Așa am aflat că viitorul memorandist s-a născut chiar în casa bunicilor mei dinspre mamă, pe str. Mihai Viteazul, nr. 88 din localitate sau undeva în imediata vecinătate, mai la deal cu câteva case. Am optat pentru cea din urmă variantă și în cartea îngrijită de mine și de profesorul univ. Marin Diaconu, *Procesul memorandistului Nicolae Cristea*, am folosit o poză de epocă cu casa nașterii lui. Până la urmă, tăind nodul gordian, preotul Popa Savu a plasat pe școala de lângă Biserica ortodoxă din Ocna de Sus o placă ce atesta apartenența venerabilei personalități a memorandistului la comunitatea de aici. Emoționantă este formularea dedicată lui Nicolae Cristea pe această placă de comemorare: „Fiu al acestei localități, a urmat școala primară în această clădire. Preot – avocat - redactor. A fost un luptător și apărător devotat cauzei românești în procesul Memorandului de la 1894. Datorită crezului său, a fost întemnițat la Vaș, în Ungaria. Îi păstrăm o vie recunoștință.” Cât de clară și simplă este formularea aceasta în care stă rezumată viața de zbucium a unui intelectual român, care, după ce a urmat între 1856-1860 Facultatea de Drept și pe cea de Teologie la Sibiu, completându-și între 1861 și 1863 formația cu studii de economie politică și de filosofie la Universitatea din Leipzig.

După întoarcerea la Sibiu, s-a angajat ca profesor supleant la Seminarul andreian, devenind în 1863 membru al ASTREI, Cristea angajându-se să organizeze Biblioteca noii asociații politice a românilor din Transilvania. Intuindu-i temeinicia și caracterul dârz, Andrei Șaguna îl numește redactor-șef al gazetei “Telegraful Român”, pe care o va conduce cu succes timp de 18 ani. În 1876, mai tânărul publicist Mihai Eminescu apreciază ziarul sibian drept „cea mai modernă publicație de peste Carpați.”

Om de inițiativă socială, Cristea înființează în 1867 Reuniunea Sodalilor Români din Sibiu, exemplul lui fiind urmat de alte 19 localități transilvănene, spre a constitui o categorie socio-profesională ce lipsea în comunitatea românilor, cea a meseriașilor. Timp de 30 de ani, el a condus cu multe sacrificii această asociație, care până la 1947 și-a continuat drumul, ultimul președinte fiind protopopul Emilian Cioran, tatăl filosofului Emil Cioran.

În 1873, Cristea a fost numit asesor consistorial la Mitropolia Ortodoxă din Sibiu, continuând cu pasiune activitatea publicistică, pusă în slujba luptei pentru cele mai înalte idealuri ale neamului său, pentru care, ca memorandist a îndurat și detenția de 8 luni la închisoarea de la Vaș, în Ungaria. Iată floarea cu care nu se face primăvară, mi-am zis, asistând la acel eveniment local din Ocna Sibiului, convingându-mă că pentru omul exemplar ca demnitate națională și modestie morală, ctitor social și vizionar politic era mult prea puțin așezarea unei plăci comemorative. Nici în localitatea unde s-a născut și nici la Sibiu, unde a activat întreaga sa viață nu există o stradă sau o instituție ce poate să-i poarte numele. La Colegiul Național “Gh. Lazăr” din Sibiu, pe care îl urmăse la mijlocul secolului al XIX-lea numele lui este consemnat pe tabloul personalităților cu o regretabilă eroare privitoare la data morții, vinovate de asemenea eroare fiind profesoarele Felicia Căraușu și Natalia Potolea, care lăsaseră în seama elevilor culegerea datelor, fără măcar să le verifice la final. Cele trei proiecte de numire a unei străzi în Sibiu, depuse succesiv la Primăria orașului, ca și propunerea sculptorului Ioan Cândea să se ridice o statuie în Piața Traian din Ocna Sibiului s-au izbit de incompetență și rea-voință.

Am decis că trebuie făcut mai mult, pentru că ori de câte ori aminteam numele lui Nicolae Cristea, constatam că aproape toți interlocutorii plecau cu gândul spre Elie Miron Cristea (1868-1939), cel dintâi patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, ales ca prim ministru prin anii 1938-1939. Mai puțin se știa pe atunci că numele de Nicolae Cristea fusese purtat și de niște delegați la Marea Adunare de la Alba Iulia; dintre ei, doi se născuseră în 1882, fiind unul din Mândruloc, județul Arad, și altul din Ocna Mureș, Alba, iar cel de-al treilea, chiar cu șapte ani mai tânăr ca ceilalți, reprezenta Sita Buzăului, Covasna. Nici aici nu era posibilă vreo confuzie, pentru că memorandistul sibian se născuse cu câteva decenii bune înainte, iar destinul lui fusese cu totul singular.

Dar câți dintre contemporanii noștri îl cunosc? Cea mai mare nedumerire, una care chiar mă revolta, era să văd că, în anii socialismului, lumea identifica pe memorandistul finelui de secol al XIX-lea cu un comunist având același nume, respectiv Nicolae Cristea (1906-1943), voluntar în Brigăzile Internaționale cu care a participat la Războiul Civil din Spania și în Rezistența Franceză din al Doilea Război Mondial. Cum să scot din terenul contaminat al atâtor confuzii imaginea sibianului de inițiativă socială și de atitudine politică, publicist notoriu în secolul său, cel mai mare dintre toți, cum avea să susțină istoricul Vasile Netea? Chiar dacă nu aveam pe atunci argumente să împărtășesc aprecierea superlativă a istoricului V. Netea, înțelesesem că modelul memorandistului merita popularizat, dar pentru aceasta cineva trebuie să-l facă mai bine cunoscut, scoțându-i la lumină opera. I-am atașat atributul de memorandist, ca să-l deosebesc pe sibianul Cristea de toți ceilalți, cu care putea să fie confundat.

II. PROIECTUL RESTITUIRII UNEI PERSONALITĂȚI DE INTELLECTUAL TRANSILVĂNEAN

Așa a început cercetarea noastră. Dar imboldul cu al său *primus movens* nu ne-a aparținut. Îmi amintesc surpriza unui telefon primit, probabil prin anii ‘80, de la directorul Editurii Științifice și Enciclopedice de la București, Mircea Măciu, care, fără vreo explicație argumentativă, mi-a solicitat direct și hotărât o carte cu opera publicistului Nicolae Cristea. M-a prevenit că o restituire corectă, realizată științific, presupune un sacrificiu de energie, de timp, iar rezultatul ce mă aștepta era că numele meu de îngrijitor al ediției va figura într-un rând mărunț, aproape neobservat, întrucât cu

majuscule va fi pe copertă și pe pagina de titlu numele publicistului. I-am răspuns că mi se pare normal să fie așa, astfel că înțelegerea noastră părea deplină. Numai după ce am pus receptorul la loc, mi-am pus întrebarea de unde mă cunoaște directorul editurii. Probabil din scris, pentru că în câteva publicații importante, cum era „Transilvania” la Sibiu și „Manuscriptum” sau „Limbă și literatură” la București se putea - mi-am zis - să fi reținut ceva din articolele mele. Imediat apoi, adică de când Constantin Noica a început să mă viziteze la Sibiu, mi-a parvenit amănuntul că el, filosoful, era bun prieten cu profesorul Măciu și că, exact în biroul acestuia de la editura bucureșteană, dăduse întâlnire lui Mihai Drăgănescu, autorul studiului *Profunzimile lumii*, gânditor pe care Noica l-a sfătuit să se ocupe numai de filosofie, părăsind toate celelalte preocupări. Noica se oferea în mod stimulator chiar să fie lectorul viitorului volum al lui Drăgănescu, ceea ce se va petrece în 1984. Dar în acest răstimp, ei s-au întâlnit nu numai la București, ci și la Păltiniș sau la Recea Făgărașului. Așadar, de la Noica a pornit totul, căci el i-a dat telefonul meu directorului Măciu și, probabil și ideea unei cărți. Raționamentul meu se plia pe faptul că în perioada 1980-1987, cât a durat prietenia noastră intelectuală, desigur că i-am arătat domnului Noica *Jurnalul* lui Nicolae Cristea descoperit în arhiva Institutului Ortodox din Sibiu, text pe care mi-am propus pentru început să-l public într-o ediție critică. Spre a realiza ce presupune o asemenea restituire științifică, îmi amintesc că l-am consultat și pe prof. univ. Eugen Simion la Academia Română.

Oricum, am pornit la drum fără să pot realiza ce mă va aștepta, pentru că plecam pe urmele unui intelectual poliglot care stăpânea perfect limbile străine latină, germană, maghiară și chiar franceză, astfel că *Jurnalul* cuprindea citate din toată presa Imperiului austro-ungar și chiar din țările Vestului Europei. Nicolae Cristea fusese un cititor pasionat și consecvent. Au urmat 10 ani de căutări prin presă, în descinderi la marile biblioteci din București, Cluj-Napoca, Alba Iulia și, desigur, Sibiu, cu trimiteri la biblioteci din Viena și Budapesta, ca să ajung în final la redactarea celor 146 note bibliografice ale acelei ediții, căci fără de ele cartea nu putea fi înțeleasă de contemporanii mei.

Am considerat că un preludiv cu totul necesar ar fi un volum al meu cu câteva studii dedicate în acei ani publicistului, lucrătorului astrict, inițiatorului social și omului politic, intitulat *Memorandistul Nicolae Cristea și epoca sa* (Editura Techno Media, Sibiu 1996), care a fost prefătat de acad. Mircea Păcurariu. După doi ani vedea lumina tiparului cartea *File de memorialistică. Jurnal*, cu prefața Înalt Prea Sfințitului Antonie Plămădeală, editată la Casa de Presă și Editură Tribuna. Începută în închisoare, în 8/21 martie 1995, confesiunea sa dramatică luminează traiectul ultimilor șapte ani, până la 19 noiembrie 1901, știindu-se că în 7 februarie 1902 el a murit.

De acum drumul spre restituirea publicisticii mi se părea deschis, dar articolele nesemnate în presa timpului mi-au creat o reală dificultate de principiu, ca și limba română puternic latinizată din „Telegraful Român” de la Sibiu în perioada aceea, care m-a descurajat mult, foarte mult timp. Cel care avea să îmi redea încrederea, mulți ani mai târziu, a fost universitarul bucureștean Marin Diaconu, eminent îngrijitor de ediții dedicate îndeobște unor filosofi români, drept care le-a consacrat ediții lui Nicolae Vulcănescu, Nae Ionescu și Emil Cioran, dar și academicianului Eugen Simion ori *Expresionismului românesc* etc.. Modelul Domniei Sale și colaborarea directă la două ediții dedicate lui Radu Stanca², pe care le-am îngrijit împreună, mi-au redat curajul să revin la restituirea abandonată după realizările anilor 1986 și 1988. Am împărțit cu prof. univ. Marin Diaconu travaliul îngrijirii unui alt segment din opera lui Nicolae Cristea, anume *Meditațiuni politico-istorice. Spre Marea Unire*, volum apărut la Editura D*A*S din Sibiu în 2018, anul Centenarului.

Tot acest exercițiu de îngrijire critică, ce depășește trei decenii de muncă, mi-a folosit la construirea celui mai dificil volum, cel de față, dedicat *Publicisticii* lui Nicolae Cristea, apărut în 2019 la aceeași

Editură D*A*S din Sibiu. Selecția celor mai reprezentative dintre editorialele perioadei 1865-1883 a fost înlesnită de declarația limpede pe care Nicolae Cristea a făcut-o la finalul primei părți a serialului *Idei conducătoare*: „Pentru a delătura presupunerile răspândite uneori cu tendențe, declarăm că toți articulii câți se scriu în fruntea foaiei noastre fără vreun semn sau nume, sunt scriși de redactorul acestei foi. R[edacția]”³ Articolele selectate aici readuc în atenție temele preocupărilor sale pentru ridicarea meseriașilor români în Transilvania, inițiativă a președintelui Reuniunii Sodalilor Români de la Sibiu. În studiul său amplu *Cestiunea lucrătorilor* autorul dovedește virtutea didactică a explicării detaliate a evoluției de la Antichitate la lumea contemporană lui, lăsându-ne să descoperim modelul luat din chiar istoria medievală a cetăților privind legătura productivă dintre maestrul unei meserii și ucenicul (adică sodalul) său: „Între murii cetăților își ocupa meseria locul său. Forma ei era cea a întreprinderii mici și a lucrului de mână, persoana întreprinzătorului sta în strânsă legătură cu lucrul. Maestrul lucra cu sodalii săi împreună și aceștia trăiau cu dânsul laolaltă, având casă comună și primeau pentru munca lor subzistență și o plată calculată după timp și după bucațile lucrate. Numărul diverselor meserii a crescut repede. În documentele cetăților din secolul 11 și 12, aflăm enumerate mai mult de 50 specii de meserii.”⁴ Cristea era el însuși un om al cetății, bun cunoscător al istoriei transilvane.

Prin grupajul articolelor *Idei conducătoare*, Cristea propune cititorilor ziarului „Telegraful Român” o istorie comentată cvasididactic a românilor transilvăneni în vremea Revoluției de la 1848 și a perioadei ce i-a urmat acesteia. „Dacă nu ne trimitea providenția pe un Iancu, care cu geniul său să știe concentra un număr de combatanți, epoca cea mai mare trecea peste noi, pe lângă toate sacrificiile, ca alte multe, fără de a ne însemna numele în anele sale.”⁵ Editorialul acesta dedicat comentării Adunării de pe Câmpul Libertății din Blaj în 1848 reconfirmă crezul său politic activist bazat pe „razimul de dinastie și tron, factorul cel unic neschimbăcios în monarhia noastră și apărarea intereselor naționale pe terenul legal, în strânsă legătură cu interesele, (punctele 1,3 și 4 al *Protocolului* adunării din 3 mai 1848) *patriei* comune.”⁶ Este evenimentul european pe care în cursul său de istorie universală de la Universitatea din Leipzig din anii 1861-1863 contele Heinrich von Treitschke îl deformase în defavoarea românilor. În fața unei asemenea falsificări, studentul sibian nu a ezitat să ia cuvântul, corectând pe profesorul său cu argumente convingătoare. Profesorul își va corecta afirmațiile din curs și va cere în mod public scuza studentului român Nicolae Cristea⁷. Relația dintre ei se va menține peste ani, căci presa sibiană a anului 1887 consemnează cu ocazia sărbătoririi lui Fr. Schiller, eveniment organizat de Asociația pentru cunoașterea Transilvaniei, vizita făcută de conte în orașele transilvane și nu ne îndoim că la Sibiu a fost posibilă o reîntâlnire cu Nicolae Cristea. „Profesorul dr. Heinrich von Treitschke - precizează cu exactitate ziaristul german - a părăsit sâmbătă seara Sibiul, îndreptându-se spre Mediaș, unde a stat câteva ore, plecând apoi la Sighișoara, de unde duminică a plecat la Brașov. Peste tot a fost primit de foști studenți și admiratori într-un mod cordial. De la Brașov s-a îndreptat spre granița țării. Ne dorim o revedere cu el pe durată mai îndelungată.”(s.n.)⁸

Slujind Biserica Ortodoxă Română la Sibiu ca profesor de morală la Institutul teologic și ca asesor consistorial, Cristea a activat direct sub oblăduirea a patru mitropoliți, începând cu Andrei Baron de Șaguna și continuând cu urmașii lui. În mod cert, în aprecierea publicistului nici un altul nu l-a putut egala pe „epocalul” și „neprețuitul” Șaguna, a cărui viață era „un ideal de virtute”⁹. Cristea a urmat modelul șagunian, susținându-i proiectele bisericesti și sociale. Ideile șaguniene au devenit propriul său crezământ și întreaga viață a lui Nicolae Cristea a fost pusă în slujba lor. Cristea i-a stat alături până în ceasul morții, drept care comemorarea înaltului arhiereu i-a prilejuit amintirea sfaturilor pe care le rostea Mitropolitul Andrei: „Constanți și zeloși” pretindea până era în viață nemuritoriul Arhiereu să fim, „spre a ne ține la înălțimea învățăturilor umanitare și

civilizatoare”, precum a fost dânsul „în toată viața sa, *până și pe patul boalei sale ultime*. Pentru că, zicea dânsul, fiecare din noi „este membru al unei familii, al unei națiuni, al unei religii și al unei patrii” și numai pe calea indicată, prin constanță și zel „răspunde” cineva și îndatoririlor sale creștinești și „doctrinelor moderne de civilizațiune”. Constanți și zeloși să pretindem și noi de la noi înșine să fim, de sus până jos, și ne vom arăta demni de numele de creștin, demni de a fi membri ai unei familii, națiuni și patrii; dară totdeodată și demni de mormântul care nu va mai fi un centru sau tezaur de doliu, ci un loc de peregrinagiu pentru toată suflarea care prețuiește faptele și nu consideră sărăcia vorbelor.”¹⁰ (s.n.) Iată înserate în acel remember plin de pioșenie principiile etice ale decalogului șagunian lăsat urmașilor. Un sentiment de continuitate dincolo de moarte va deveni fundamentul spiritual pe care Cristea îl mărturisește în mod clar cu acest prilej, căci „moartea a făcut numai o schimbare în cele pământești și trecătoare; cele spirituale și netrecătoare însă se continuă întocmai ca și când ar fi el cu și între noi.”¹¹

Când s-au împlinit 10 ani de la moartea „celui mai mare dintre Părinții sufletești, cari le-au păstorit vreodată biserica, și celui mai distins bărbat politic din câți au condus vreodată afacerile politice ale Românilor din Transilvania” autorul articolului comemorativ *Ziua de doliu* nu ezită să folosească superlativul pentru „geniul acel mare al secolului”, întrucât Andrei Șaguna avea incontestabilul merit „de a desgropa un popor politicește și bisericește și a-i asigura, între împregiurări grele, metropolia desgropată de dânsul de sub ruinele, sub care era îngropată de la 1700, mulțămită intrigelor iesuitice în alianță cu ignoranța clerului nostru înalt din timpurile acele.”¹² Deplin motivată și argumentată convingător, admirația pentru marele ierarh nu s-a transformat în servilism, căci temeinica sa convingere politică în doctrina activistă va fi susținută până la finele vieții sale, aceasta dovedindu-se la începutul secolului al XX-lea calea cea adevărată care a condus spre Marea Unire a românilor în 1 Decembrie 1918.

Anca SÎRGHIE

Restituirea noastră s-a încheiat cu un al cincilea titlu, *Procesul memorandistului Nicolae Cristea*, realizat în colaborare cu profesorul Marin Diaconu, căruia îi datorăm și ideea acestei cărți. Volumul a apărut la Editura Eikon din București în 2021, fiind susținut de o prefață intitulată *Restitutio in integrum*, în care în cuprinsul celor 50 de pagini ne-am propus să subliniem pârghiile din care se constituie complexa personalitate a memorandistului, model de urmat în viața politică a timpului nostru.

V. Netea, *Discuții asupra ziarelor și ziariștilor ardeleni*, în *Pentru Transilvania, (Pământul și oamenii)*, f.a., p. 213.

² Radu Stanca, *Dăltuiiri*, Fundația Națională pentru Știință și Artă, București, 2012 și Radu Stanca, *Profil spiritual*, Fundația Națională pentru Știință și Artă, București, 2015, cu o prefață de Eugen Simion.

³ N. Cristea, *Idei conducătoare (I)*, în „Telegraful Român”, nr. 57, Anul XXIII, Sibiu, 20 iunie /1 august/ 1875.

⁴ N. Cristea, *Cestiunea lucrătorilor V*, „Telegraful Român”, nr. 71, anul XXII, Sibiu, 8/20 septembrie, 1874.

⁵ N. Cristea, *Idei conducătoare*, VII, „Telegraful Român”, nr.68, an XXII, Sibiu, 28 august/9 septembrie/, 1875, p. 1.

⁶ Ibidem.

⁷ Episodul acesta va fi menționat aluziv într-o scrisoare trimisă din închisoarea de la Vaț Mariei, fiica sa, și soțului ei, Ion, în 13/25 decembrie 1894. Vezi Anca Sirghie, *Memorandistul Nicolae Cristea și epoca sa*, ediția a II-a, Editura Technomedia, Sibiu, 2011, p. 230.

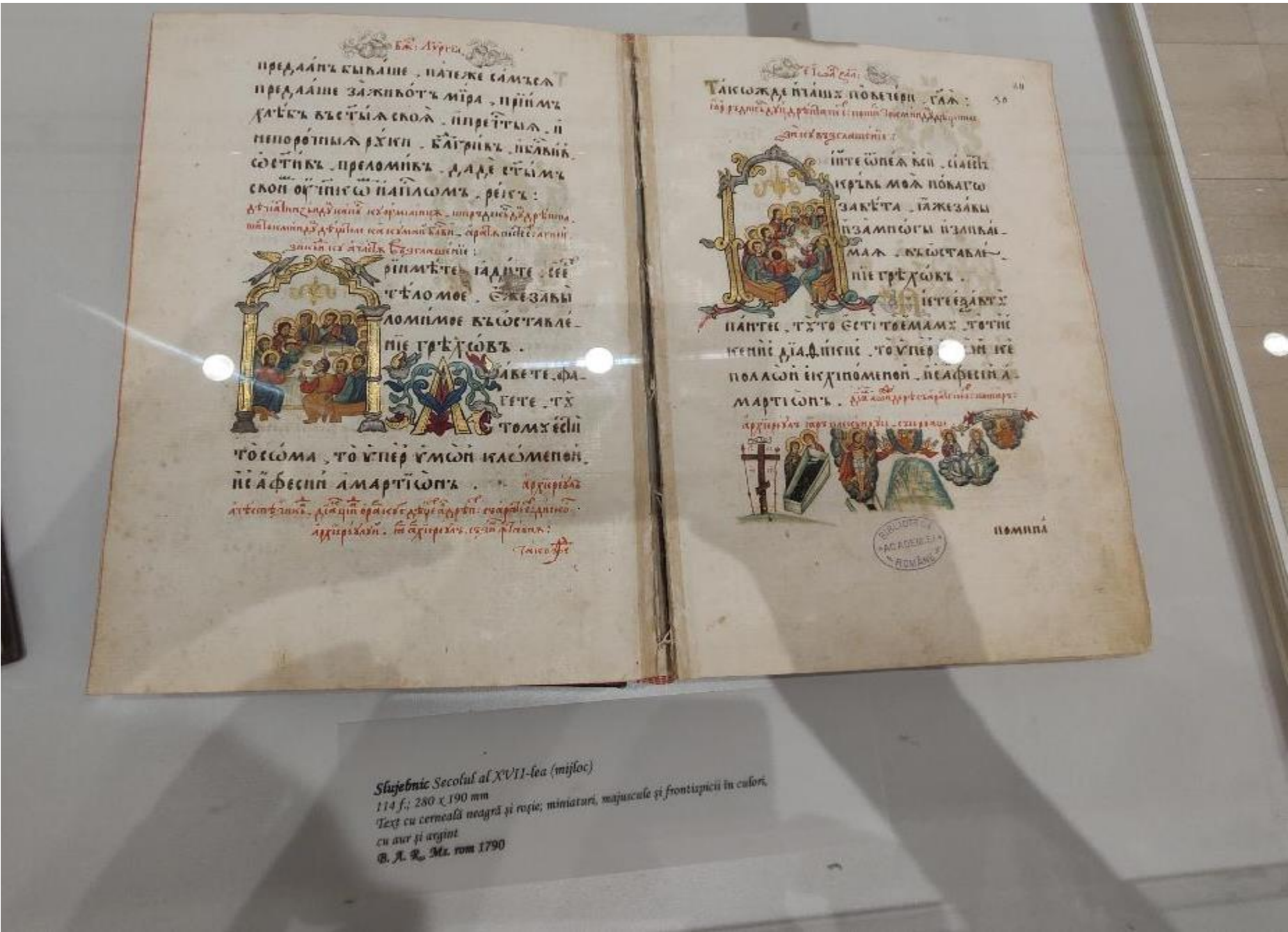
⁸ Vezi „Siebenbürgisch Deutsches Tagesblatt”, nr.4169, din 30 august 1887. S-a păstrat și o scrisoare pe care contele o redacta la 12 august 1887 în drum spre Transilvania, adresată lui Friederich Deutsch fiul, căruia îi mărturisea bucuria de a vedea un vechi vis devenind realitate, respectiv „dobândirea unei imagini asupra țării și a oamenilor și aceste rânduri doresc să vă spună printre altele și că furtuna se apropie.” Din această epistolă, publicată în „Kronstädtherzeitung” la Brașov, reiese mândria sa de a fi german și de a fi folosit în călătoria mult visată aproape fără excepție „iubita limbă maternă.”

⁹ N. Cristea, *La mormântul Archippului și Metropolitului Andrei Baron Șaguna*, „Telegraful Român”, nr. 48, anul XXIV, Sibiu, 17 (29) iunie, 1876.

¹⁰ Ibidem.

¹¹ Ibid., Apud Nicolae Cristea, , *La mormântul Archippului și Metropolitului Andrei Baron Șaguna* în vol. Nicolae Cristea. *Publicistică*, Editura D*A*S, Sibiu, 2019, p. 153.

¹² N. Cristea, *Ziua de doliu*, „Telegraful Român”, nr. 68, anul XXXI, Sibiu, 16 (28) iunie, 1883.

Slujebnic Secolul al XVI-lea (mijloc)
114 f.; 280 x 190 mm
Text cu cerneală neagră și roșie; miniaturi, majuscule și frontispicii în culori,
cu aur și argint
B. A. R. M. rom 1790

MIHAI MAXIM

Doi români acasă la Tolstoi

Spre prânz Andi și Sabina au ajuns la Iasnaia Poliana. Complexul memorial este situat pe o rezervație naturală cu o suprafață de peste patru sute de hectare și s-a reamenajat de câteva ori ca să arate ca pe vremea lui Tolstoi. Construcțiile au avut de suferit mai mult sub ocupația nazistă decât la Revoluție. Probabil că printre revoluționarii puși pe distrus a tot ce aparținuse stăpânilor nobili se aflau și iobagii care au deslușit tainele slovei pe abecedarul scris și la școala înființată de *Înălțimea sa, kneazul Lev Nikolaevici*.

Titanul prozei ruse intrase demult în patrimoniul literaturii universale. Astfel nu pare deloc surprinzătoare intervenția procurorului american Robert H. Jakson în timpul Procesului de la Nurnberg: „Au distrus moșia și muzeul lui Lev Tolstoi și au pângărit mormântul marelui scriitor”.

În ultima parte a vieții scriitorul devenise un critic vehement al clerului și în urma apariției romanului „Învierea”, Biserica Pravoslavnică Rusă l-a acuzat de blasfemie și l-a anatemizat, neridicându-i crâncena pedeapsă nici în zilele noastre. Aceasta nu a diminuat însă cu nimic adulația poporului pentru *Țarul neîncoronat al Rusiei*.

Înainte aici a fost moșia Klinî a lui Nikolai Volkonski, bunicul după mamă al scriitorului. Nobil de viță veche, acesta i-a servit lui Tolstoi ca prototip în crearea personajului Nikolai Bolkonski, unul din stâlpii Imperiului Rus, și tatăl prințului Andrei din romanul „Război și pace”. Iar cititorul avizat va recunoaște în conacul și în parcul Klinî, reședința și parcul Lîsie Gorî descrise în roman.

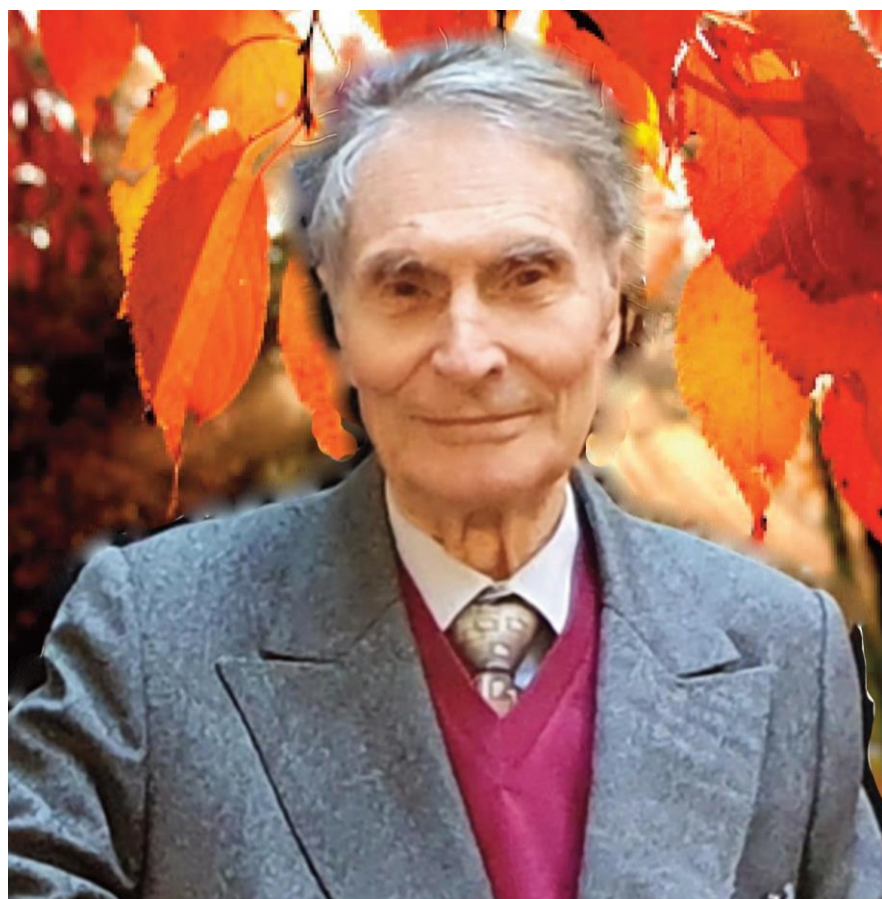
Casa din piatră a cneazului Volkonski este cea mai veche construcție din complex. Cu timpul a devenit pavilion administrativ, centrul de atenție mutându-se asupra conacului unde a locuit contele Tolstoi cu numeroasa sa familie. Așa se explică de ce, pe măsură ce i se mai năștea un copil, stăpânul dădea dispoziție să se mai adauge un corp la clădire. Și a avut doisprezece copii!

Interioarele, mobila, tablourile, icoanele și obiectele de folosință personală sunt toate originale, fiind puse la adăpost în vremurile de restriște de către autoritățile locale. Până și pana cu care a scris Tolstoi odihnește lângă călămară pe masa de lucru, de parcă scriitorul s-a ridicat de curând din jilț. Simplitatea și modestia din camera de lucru contrastau flagrant cu luxul din celelalte încăperi ale conacului. Foișorul folosit drept casă de oaspeți pe timpul bunicului și pe care mai târziu *Kneazul* l-a transformat în școală pentru învățăceii lui, a devenit ulterior tot pavilion administrativ. Iar în livada de patruzeci de hectare mai rodeau încă meri plantați de prințul Nikolai Volkonski. Nicăieri trecutul nu era mai prezent ca în Complexul memorial.

Toate acestea Andi le știa. Acum le vedea aieva și se simțea copleșit de măreția momentului. Trecea îngândurat de la un loc la altul, încercând să pătrundă miracolul acestui spațiu mirific. S-a oprit în fața unui portret și a descusut cu privirea toate detaliile, a atins cu mâna tremurândă biblia de pe masă, a ascultat larma copiilor de pe terasă și a simțit liniștea din livada cu meri. Nu se așternuse nicăieri colbul celor o sută de ani care s-au scurs. Peste tot plutea spiritul luminat al geniului. Andi își dădea seama că avea de bătut cale lungă până să descopere esența marelui spirit tolstoian.

Au mers apoi în poieniță și au păstrat un moment de reculegere la mormântul scriitorului. O moviliță simplă de pământ, sub forma unui strat de flori. Fără cruce, bineînțeles.

Și-a amintit de seminarul special Tolstoi, ținut de venerabilul Vasile Harea la Universitatea din Iași. Cu studii la Iași, Tartu și

Mihai MAXIM

Sorbona, cu doctoratul în „Filozofia lui Tolstoi”, Profesorul era cunoscut ca o autoritate internațională în materie. Și avea un trecut fulminant. Ca redactor la ziarele „Cuvântul Moldovenesc” și „Sfatul Țării”, s-a apropiat de legendarul militant unionist Pantelimon Halippa și a fost ales în Sfatul Țării care va vota unirea Basarabiei cu Regatul României. Mutându-se la Iași, va preda filozofia și literatura la liceu și apoi la Universitate.

La seminar Profesorul le vorbea transfigurat despre geniul *Patriarhului literaturii ruse* și le recomanda studenților ca, atunci când vor ajunge la Moscova, să se abată pe la Iasnaia Poliana, unde Tolstoi a creat capodoperele „Război și pace”, „Anna Karenina” și „Învierea”. Și să-i pună o floare pe mormânt. Numai respirând aerul din parcul Klinî și cunoscându-l pe marele scriitor la el acasă, îi vor înțelege filozofia.

Într-adevăr, aici, pe moșia strămoșească, Andi a înțeles apropierea contelui de mujic, pe care l-a considerat egal în religia sa și, văzând în el baza imperiului rus, a încercat să-l scoată din ignoranța milenară și să-l elibereze de lanțul robiei. Din acest pământ și din istorie și-a tras prozatorul seva literară. Iar în dorința de a se afla cât mai aproape de pământ și de natură, scriitorul și-a fixat reședința de iarnă într-un parc uriaș din centrul Moscovei.

Câțiva ani mai târziu Andi l-a revăzut pe Profesorul aproape nonagenar la un simpozion internațional Tolstoi. Cu această ocazie renumitul slavist, care i-a fost și conducătorul lucrării de licență, i-a apreciat comunicarea „Gorki și Tolstoi”, remarcând totodată că, deși situați pe poziții ideologice diferite, Tolstoi l-a primit de câteva ori pe Gorki la Iasnaia Poliana. Pe când, înrudit spiritual cu Dostoievski, cele două piscuri ale literaturii ruse - și universale! - nu s-au întâlnit niciodată, evitându-se în mod elegant.

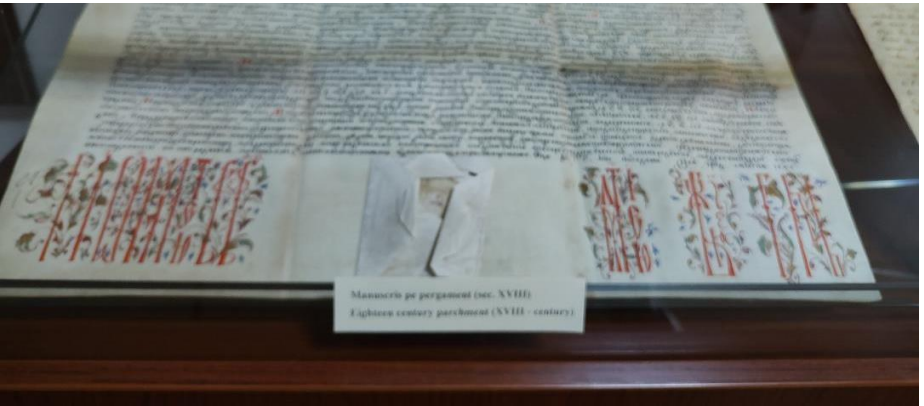
După simpozion Andi l-a însoțit pe Profesor în str. Donici, nr. 32, unde locuiau descendenții lui Pan Halippa. Dacă simpozionul avea loc cu doi ani mai devreme, l-ar fi găsit în viață pe patriotului basarabean. La ce întâlnire memorabilă ar fi asistat!

Părăsind Complexul Iasnaia Poliana, Sabina a fost tentată să facă semnul crucii ca la ieșirea dintr-o catedrală. Catedrala Sufletului Omenesc.

Tanța TĂNĂSESCU

Un muzeu unicat

Istoria tiparului și a cărții vechi într-un oraș fostă capitală a Țării Românești

Fiecare țară are Maienza pe care o merită! Iar dacă nu o avem, să ne bucurăm măcar cu Târgoviște. Aceste gânduri mă însoțeau petrecând adevărate clipe de desfătare spirituală la *Muzeul Tiparului și al cărții vechi* din Târgoviște - singularea cetate de scaun, unde au domnit 33 de voievozi români.

Este Primăvară, copaci încărcăți de muguri se bucură de lumina mieroasă ce mângâie chipul acestei reședințe domnești, vreme de trei secole, făcând din acest oraș de fapt a treia capitală a Țării Românești, după Câmpulung și Curtea de Argeș.

Situat în incinta cetății, fortăreață străjuită de falnicul *Turn al Chindiei* - farul fără de talazuri marine al orașului, dar amintind de ctitorul său, Vlad Țepeș, muzeul de care am amintit este o dovadă de noblețe a minții, obiectiv cultural cum nici măcar capitala României nu s-a învrednicit să îl aibă.

Doar marile citadele de cultură ale lumii își permit luxul unui astfel de muzeu, etalând cu îndreptățită demnitate și nobil orgoliu privilegiul de a avea un muzeu dedicat invenției epocale a lui Gutenberg. Printre ele, desigur, și orașul german Mainz (Maienza) unde, pe vremea lui Mircea cel Bătrân, se năștea inventatorul celei mai productive invenții a acelor vremuri - tiparul cu litere mobile, care va revoluționa progresul omenirii.

În memoria lui Gutenberg, la *Mainz* ființează cel mai mare muzeu din lume, dedicat istoriei tiparului. Lui, edilii orașului i-au înălțat un bust și o magnifică statuie. Numele său este prezent peste tot: o stradă și una din piețele mari ale orașului îi poartă numele. Universitatea, născută în 1477, poartă de asemenea cu mândrie emblema Gutenberg.

Pe lângă Tokio, Paris, Londra, sau câteva metropole americane, unde funcționează renumite muzee, muzeul din Târgoviște pare o sfidare, rezultat al unei ambiții curajoase, născută în urmă cu aproape o jumătate de secol.

Nici vorbă de vreo veleitate sfidătoare, ci doar de demnitatea de a spune cu curaj: iată, pe aceste meleaguri a existat acum o jumătate de mileniu un focar de lumină, un izvor de cunoaștere, o cetate a tiparului.

Privesc cu mirare dar și admirație tăcutele ziduri. Figuri grandioase ale neamului nostru: Mircea cel Mare, Vlad Țepeș, Matei Basarab, Mihai Viteazul, Constantin Brâncoveanu și alții și-au ales aici reședința permanentă sau vremelnică, având conștiința de păstori ai nației, și tot aici și-au înfăptuit marile lor ctitorii și biruințe.

Dar în acest oraș de noblețe spirituală există încă un muzeu, cum puține orașe ale țării noastre au: „*Muzeul scriitorilor târgovișteni*”, unde poți afla detalii inedite despre viața și opera Văcăreștilor, a lui I.H. Rădulescu, a lui Vasile Cârlova, Grigore Alexandrescu, Ion Al. Brătescu-Voinești ș.a.

La 11 Mai 1967, în blândețea unei primăveri de altădată, în spațiul fabulos al unei case vechi din Târgoviște, aflată în apropiere de *Lunca Ialomiței*, înconjurată de castani seculari, se inaugura unul dintre cele mai valoroase, prin unicitatea sa, muzee din țara noastră: „*Muzeul tiparului și al cărții vechi românești*”.

Clădirea era, ea însăși, un interesant monument istoric, cu o arhitectură care reușea să îi sporească valoarea.

Casa aparținuse Saftei Crețulescu, fiica lui Constantin Brâncoveanu, fiind refăcută cu meșteșug și renovată cu grijă, dar păstrând profilul și stilul original. Era cunoscută sub denumirea „*Casa*

Crețulescu”.

Având cinci încăperi spațioase, muzeul prezenta un amplu material documentar, cu precădere vizând istoria tiparului și a cărții vechi în țara noastră, de la primele începuturi, până la 1830.

Vizitatorul de atunci era invitat să străbată în câteva zeci de minute patru sau cinci secole de istorie a scrisului, a cărții și tiparului, sau, cum s-ar spune astăzi, să trăiască o *experiență imersivă*, adică o experiență care să stimuleze imaginația, transpunând vizitatorul într-un alt loc sau într-o altă realitate. Muzeul avea astfel calitatea de a ne face să „*călătorim*” în timp și spațiu, în trecut, prezent sau în viitor, dar într-un cadru palpabil, real, nu unul virtual, creat artificial, cu mijloace tehnice sofisticate, ca în zilele noastre.

Bogăția de imagini și informații prezente în sălile muzeului păreau a fi un veritabil film documentar, în care fiecare cadru era formată din stampe de epocă, portrete de voievozi, manuscrise și cărți vechi, în original sau în fotocopii, ornamentele tipografice, xilografuri, valoroasele legături de carte.

Privirea îți era atrasă de obiecte unicat – o presă de tipărit de pe vremea lui Matei Basarab, de la 1640, adusă de la Kiev, o alta de la 1778 (după modelul tiparniței de la Cluj), constituind piesa de mare valoare a expoziției, numeroase documente voievodale, instrumente de scris, o colecție de călimări de brâu ale grămaticilor și diecilor de odinioară și una de inele sigiliare ale voievozilor Țărilor Române.

Fostul proprietar, redobândind *Casa Crețulescu*, deși era situată în patrimoniul public, a cerut ca instituția publică să fie evacuată, ca o dovadă a grijii pentru istoria culturii acestei țări! Și nu este o excepție singulară, aceeași soartă având numeroase alte clădiri din această țară, cum ar fi fostul sediu al *Muzeului Literaturii*, din București.

Ulterior, în ianuarie 2011, acest muzeu a fost relocat în fosta *Casă Aramă*, la parter, în incinta *Ansamblului monumental Curtea Domnească*, lângă poarta mare, pe latura de sud-est a *Curții Domnești*, foarte aproape de Biserica *Sfânta Vineri*. Imobilul mai este cunoscut și sub denumirea „*Casa Dionisie Lupu*” (fost egumen al Mănăstirii Dealu).

Clădirea unde se află actualmente muzeul a fost reconstruită din temelii, în perioada 2007-2010, fiind restaurată pe baza unei fotografii de la 1867, pe locul unde, odinioară, se afla o casă egumenească.

La începutul secolului trecut, imobilul a primit destinația de internat școlar particular, apoi local al poliției orașului, devenind sediu al comandamentului german, în perioada Primului Război Mondial.

După relocare, inventarul primului muzeu a fost organizat într-o formă expozițională modernă, care reprezintă cultura veche românească, dar mai ales contribuția tipăriturilor la făurirea limbii literare unitare, la dezvoltarea conștiinței naționale a poporului nostru, și, mai ales, păstrând vie dorința acestui neam spre înfăptuirea unității statale.

În fața clădirii muzeului se găsește statuia Diaconului Coresi. Am vizitat mai întâi nivelul de subsol al clădirii, unde a fost reprodus cu fidelitate un atelier tipografic medieval, aici fiind expusă tiparnița, datată 1778, cu ornamente metalice și placă de imprimare din lemn (xilografură). În prima încăpere din pivniță există o mică expoziție, cu busturile domnitorilor care au sprijinit dezvoltarea tiparului la Târgoviște.

La parterul muzeului sunt expuse dovezi ale existenței scrisului pe aceste meleaguri, din cele mai vechi timpuri, mai ales vestigiile provenind din săpăturile arheologice efectuate prin anii 60 ai secolului trecut la Tărtăria, în județul Hunedoara, unde s-au descoperit resturi ceramice care atestă existența scrierii ideopictografice în mileniul al IV-lea dinaintea erei noastre.

Acestea sunt primele urme ale scrisului descoperite în Europa.

Pe un alt fragment ceramic, scos la iveală de către cercetările arheologice de la Grădiștea - Muncelului se poate citi: „*Decebalus per Scorilo*“ (Decebal fiul lui Scorilo), fapt ce atestă că dacii cunoșteau scrisul.

În schimb, limba română păstrează cuvinte latinești din sfera scrisului, precum *hârtie*, *față* (pagină), *foaie*, *cap* (capitol), *pană* (instrument de scris), *scriptură*, *spunere* sau alte lexeme legate de activitatea spirituală, precum *minte*, *cuvânt*, *a cugeta*, *a lucra*, etc.

Prezența în limba română a unor termeni ca: „*a scrie*“, „*carte*“, „*scriptă*“ de origine latină, demonstrează continuitatea de cultură a populației autohtone.

Înainte de existența tiparului, trebuie să vorbim de existența hârtiei de scris pe teritoriul țării noastre, atât de necesară manuscriselor religioase.

Fiind mai ieftină și mai ușor de obținut decât pergamentul, hârtia va deveni cu începere din secolul al XVI-lea cel mai căutat suport de scris atât pentru manuscrise cât și pentru textele tipărite în slavonă ori în limba română.

Inițial, hârtia era importată din Cehia, Austria, Polonia sau Italia, însă cu timpul au început să se construiască și la noi mori de hârtie.

Se știe că hârtia a fost utilizată în cancelariile din Transilvania încă din secolul al XIV-lea, în Moldova de la 1404, iar în Țara Românească de la 1406.

Prima *moară de hârtie*, adică atelier de fabricat hârtia, aflat de pe teritoriul țării noastre, este consemnat la 1534 la Orlat, lângă Sibiu, al doilea atelier este amintit la Brașov, 1539, (după unele surse) sau lângă Brașov, 1546, potrivit altora, din inițiativa lui Ioan Benkner și Ioan Fuchs și cu ajutorul unor meșteri germani și polonezi.

Tiparul a fost precedat de așa numitele „*tăblițe*“ de lemn în care se săpau literele. Una din primele cărți realizate în Europa după acest sistem a fost „*Biblia pauperum*“ („*Biblia săracilor*“).

Dorim să evocăm câteva aspecte privitoare la istoria tiparului din Transilvania.

Cartea și tiparul românesc sunt strâns legate de Sibiu, orașul care, dacă nu a avut norocul să clameze întâietatea în apariția tiparului în țara noastră, eveniment consemnat în anul 1508 la Târgoviște, se poate mândri în schimb cu un alt moment, la fel de important pentru cultura națională, tipărirea primei cărți în limba română, *Catehismul românesc* (1544).

Prima tipografie atestată documentar a Ardealului a fost instalată în anul 1528, la Sibiu, având misiunea de a imprima cărți în limba latină, limbă oficială, și în germană, limba sașilor de aici.

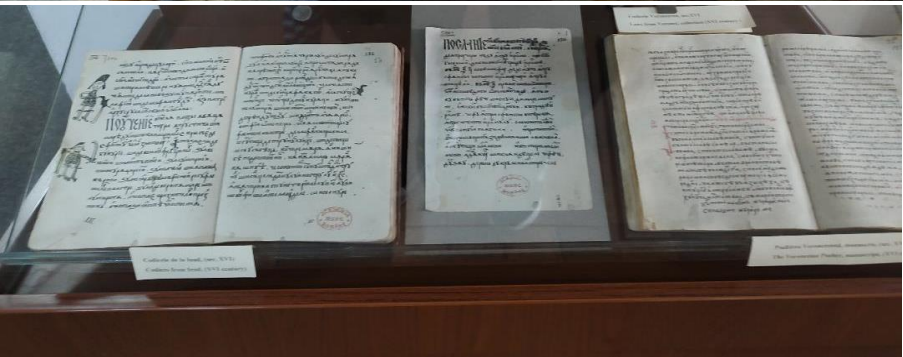
Conducătorul acestei tiparnițe a fost Theobaldus Gryffius din Reutlingen. Pentru a veni în ajutorul românilor ortodocși, la această tiparniță se vor publica și cărți cu litere chirilice, fie slavone, fie românești.

Cea dintâi carte scoasă de sub teasc a fost *Gramatica latină*, semnată de Thomas Gemmariu, 1529, carte devenită un manual în școala germană a orașului.

Împreună cu cel mai important discipol al său, Lukas Trapoldenr și cu Valentinus Corvinus, Theobaldus Gryffius a deschis în 1528, prima tipografie sau primul atelier tipografic atestat până astăzi, acest atelier tipografic în adevăratul sens al cuvântului, fiind cel mai vechi de pe teritoriul României.

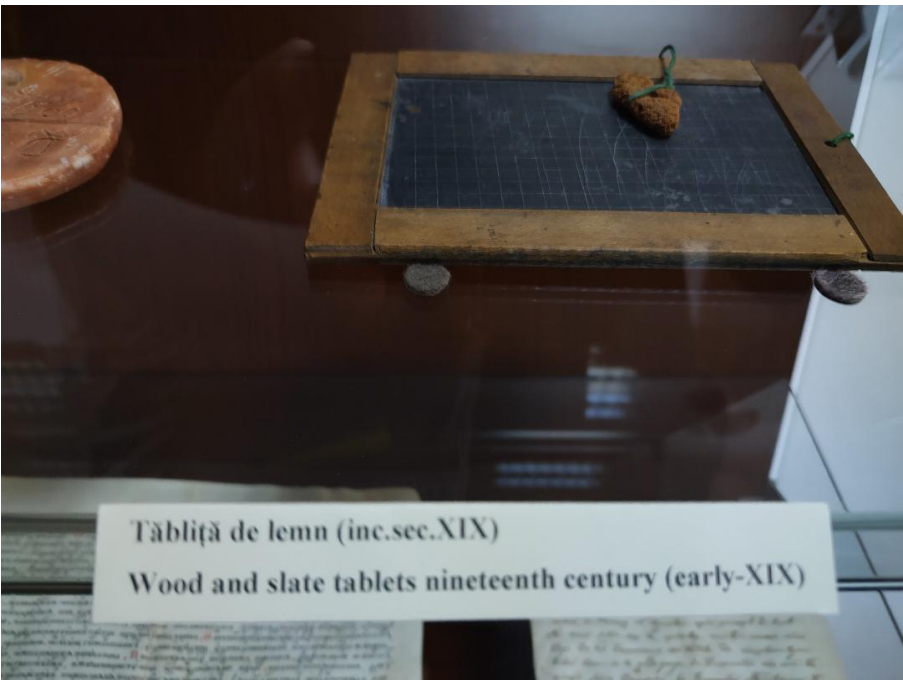
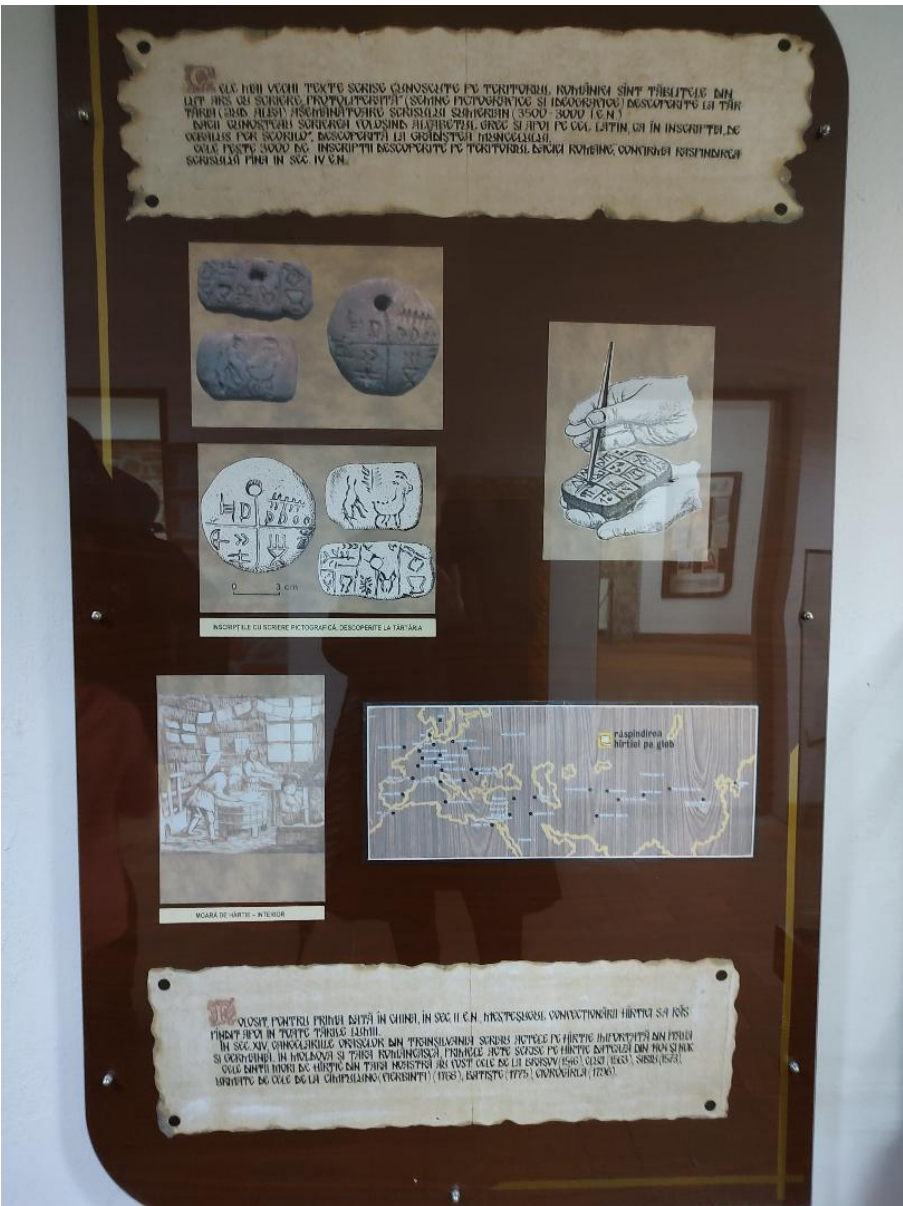
Un an mai târziu, medicul Sebastian Pauschner a scris un tratat în limba germană, numit *Tratat despre ciumă*, tipărit tot aici, la Sibiu.

Începând din anul 1521, în orașul Sibiu activează *Philippus Maler* (Filip Pictor, în română), al cărui nume va figura în documentele locale până târziu, în jurul anului 1554.

Plăcuțele de lut de la Tărtăria (replcii)
The earliest written texts in Romania are clay tablets in which they used signs before writing (pictographic and ideographic) found in Tartary in Alba. They are dated to about five thousand and five hundred years B.C. (reproductions)

Tăbliță de lemn (inc.sec.XIX)
Wood and slate tablets nineteenth century (early-XIX)

Filip Pictor avea în subordinea sa și secția românească a Cancelariei Magistratului sibian, de aceea el va cere ajutor unor rășinăreni, precum preoții Matei și Dumitru sau Ioan Literatul.

Acesta va fi menționat în documente fie în calitate de translator (*Magister Philippus Interpres*), fie drept scrib, adică un caligraf profesionist, care răspundea de corespondența efectuată în limba română de către sibieni cu provincia de la sudul Carpaților (*Scriba litterarum valachicarum*).

Însă el va avea rezultate notabile și în calitate de tipograf. De fapt, acesta continuă tradiția antecesorilor săi.

În acest context, este necesar să amintim numele unui tipograf sibian, *Thoma Septemcastrensis de Civitate Hermani* (Toma Transilvăneanul din Cetatea Sibiului), menționat pe filele a două cărți tipărite la Mantua în anii 1470 și 1473, precum și pe una tipărită la Modena în anul 1481.

Fiindcă vorbim de maeștri tipografi provenind de pe meleagurile noastre, vom aminti pe *Bernard din Dacia*, care a lucrat la Neapole, pe *Martin Bârseanu* din Codlea (*Martinus Burciensis de Szettedino*), care a ajuns la Brünn și pe *Andrei Corbu* (*Andreas de Corona* sau *Corvus*), un brașovean, care a lucrat în tipografiile din Veneția. Andrei Corbu, împreună cu Martin Bârseanu, apar ca editori ai unui incunabul din Brünn numit *Breviarul Olomucense*, tipărit la Veneția în anul 1484.

După moartea lui Gryffius, probabil post 1540, Lukas Trapoldner, un ucenic al său, înființează propria tipografie, în care exista o secție românească, având caractere chirilice, secție condusă de Filip Moldoveanu.

Filip Moldoveanu a tipărit în anul 1544 un *Catehism românesc*, dar care nu a ajuns până la noi. S-au păstrat însă un *Tetraevangheliar slavon* (1546) - un fragment de Biblie bilingvă slavo-română din preajma anului 1553.

În muzeul amintit, un spațiu special este dedicat acestei vetre tipografice, care este Târgoviște.

Un gând îmi răsună repetat în minte. Aici, în acest oraș, a funcționat, începând cu anul 1501, prima tiparniță din țara noastră, de sub teascurile căreia vedea lumina, în 1508, prima tipăritură de pe teritoriul românesc, și tot aici, peste câteva decenii, aveau să apară primele cărți în limba română, datorate faptei și strădaniei prolifice desfășurate de către Diaconul Coresi.

Lui îi urmează Udriște Năsturel, Antim Ivireanul și alți remarcabili împătimiți de această nobilă meserie și artă în aceleași timp, cea a tiparului.

Există o teorie, potrivit căreia arta tipografică a pătruns în Țările Române, venind din Veneția, mare centru tipografic, unde se foloseau și caractere slavone. Aici, pe la 1500, erau înregistrați peste 50 de tipografi. Se pare că influența italiană, mai ales venețiană, a ajuns la noi, îndeosebi prin comercianții din Raguza, (oraș situat pe coasta Dalmației), cu care Țările Române avea legături.

Într-adevăr, în anul 1508, la *Mănăstirea Dealu*, din porunca inspirată a voievodului Radu Cel Mare (1495-1508), avea să fie tipărit un „*Liturghier*”, carte de cult de mare trebuință. Trebuie spus că, după Cracovia și Veneția, tipografia de la Dealu a fost cea de-a treia tipografie din Europa ce a folosit caractere chirilice. Așadar, aici se vor tipări de călugărul Macarie câteva lucrări în slavonă - *Liturghier* (1508), *Octoih* (1510) și *Evangheliar* (1512)- , la doar câteva decenii distanță de primele exemplare de *Biblie*, tipărite de Gutenberg.

Macarie învățase arta tiparului la Veneția, fiind adus de la Cetinje (Muntenegro) de către Radu cel Mare, domnitorul Țării Românești.

El tipărește aici lucrări în limba slavonă, care era limba oficială a cultului și a cancelariilor vremii, aducând cu el, din Cetinje, litere slavonești.

Liturghierul tipărit de călugărul scrib Macarie a fost început în timpul domniei lui Radu cel Mare și terminat în aceea a lui Mihnea cel Rău.

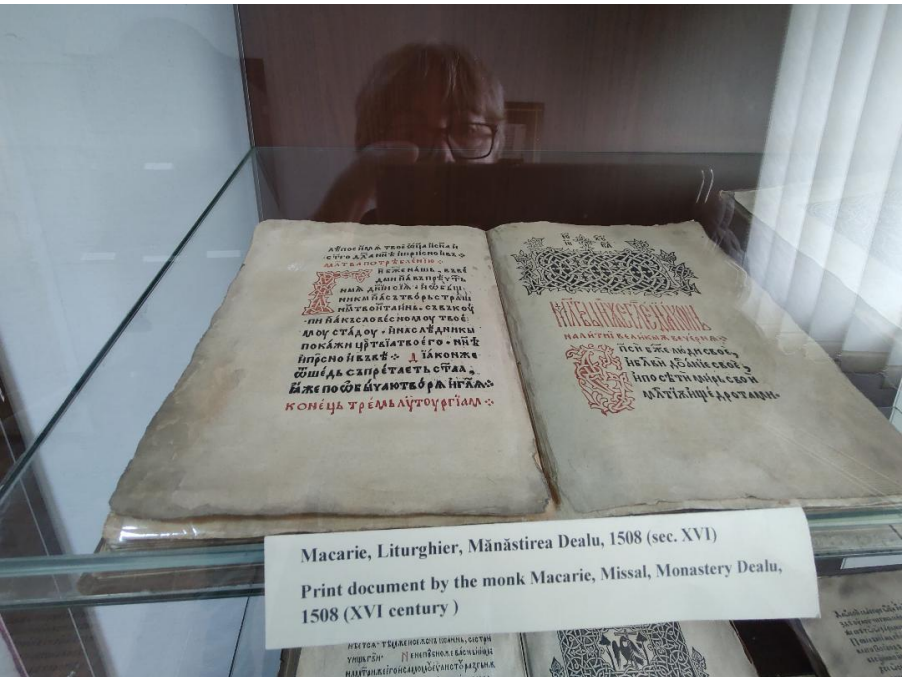
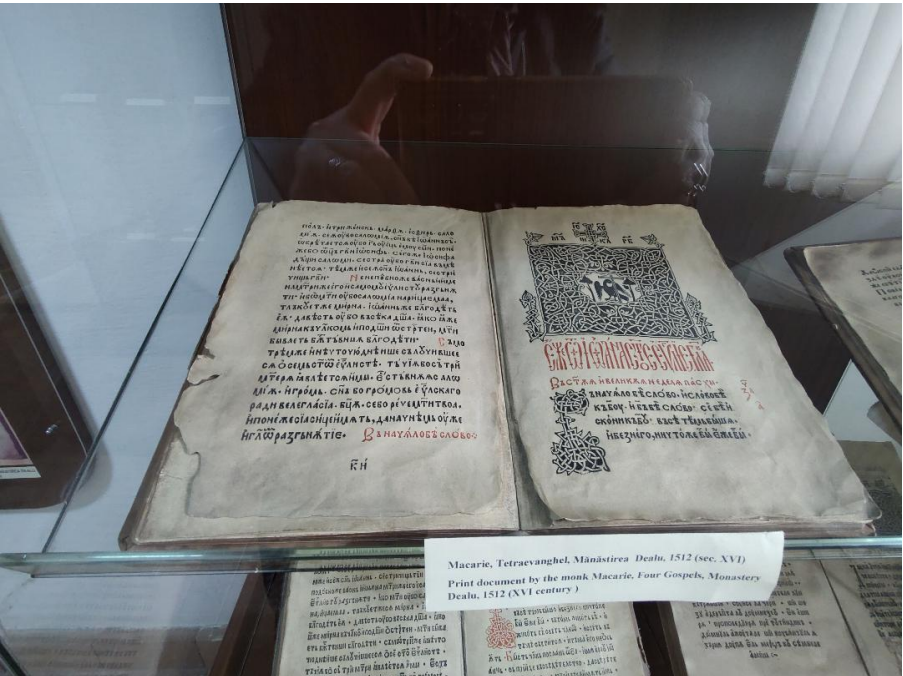
De la Mănăstirea Dealu

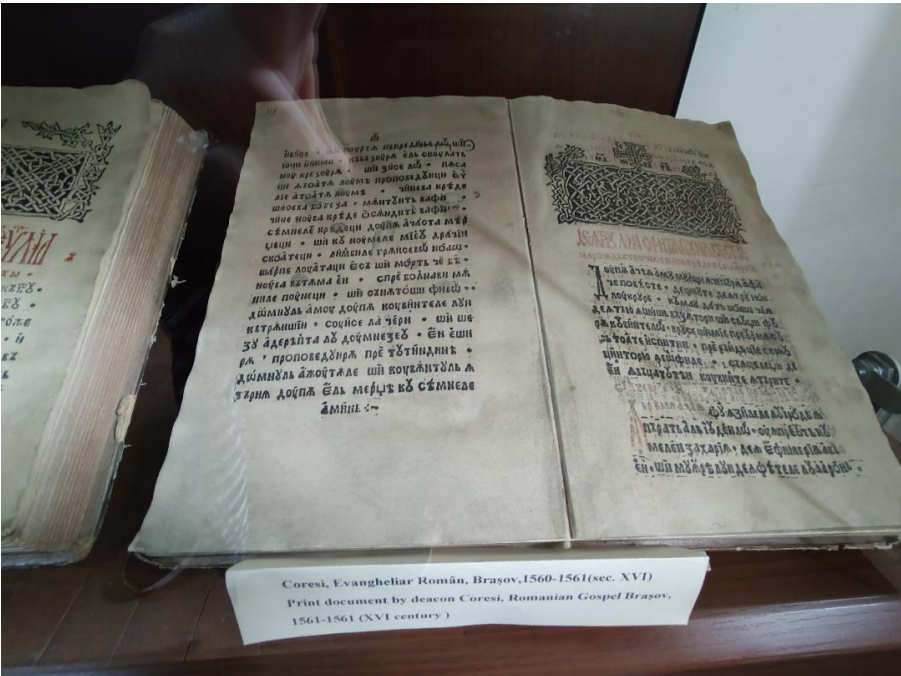

Nu se cunoaște cu exactitate locul tipăririi, fie la Târgoviște, care era capitala domnului, fie în apropiere, la Mănăstirea Dealu, ctitorie a lui Radu cel Mare, sau, după unele ipoteze, la mănăstirea Bistrița din Vâlcea, ctitorie a fraților Craiovești, locaș de cult unde se aflau la acea vreme călugări sârbi și unde s-a găsit și păstrat un exemplar din această carte.

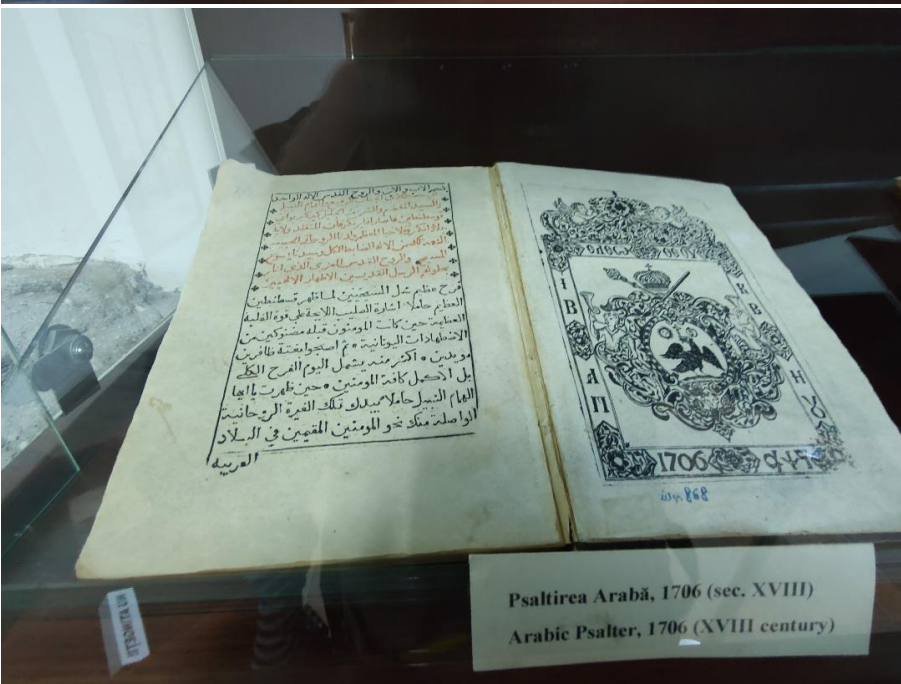
Diaconul Coresi, stabilit la Brașov, după ce își făcuse ucenicia la Târgoviște, va tipări în acest oraș primele cărți în limba română care au ajuns până la noi (1557—1581). Coresi trimite aceste cărți românești, atât în Moldova cât și în Țara Românească.

Opera sa tipografică este amplu prezentată în muzeul acesta: (*Triod Penticostar* – 1578, *Evangheliar slavonesc* -1579, *Evangheliar român* – 1561).

Coresi, Evangheliar Român, Brăso, 1560-1561 (sec. XVI)
Print document by deacon Coresi, Romanian Gospel Brăso, 1561-1561 (XVI century)

Psaltirea Arabă, 1706 (sec. XVIII)
Arabic Psalter, 1706 (XVIII century)

Ceaslov, Târgoviște, 1715 (sec. XVIII)
Basic book of the reader and the cantor, Târgoviște, 1715 (XVIII century)

Un alt tipograf ce a activat la Târgoviște este Dimitrie Liubavici. Acesta scoate de sub tiparniță, la 1547, „*Apostolul*“, inclusiv într-o ediție comandată de Ilieș Rareș pentru Moldova.

În acea perioadă, activitatea tipografică contribuia la unificarea spirituală a populației românești, cu mult înainte de unificarea statală.

Astfel, în 1638 ia ființă la Alba Iulia o secție pentru tipărirea cărților românești, cu sprijinul lui Matei Basarab, care îl însărcinează pe meșterul tipograf Dobre Popa, să ducă un set de litere slavonești.

Și tot la Alba Iulia vom întâlni mai târziu pe un alt meșter tipograf, Mihai Ștefan, trimis de Constantin Brîncoveanu.

Pășind mai departe în sala muzeului, atenția mi-a fost atrasă de o vitrină în care se află o lucrare unică – „*Pravila cea mare*“, - tipărită la Târgoviște la 1652, una dintre primele culegeri de legi din Europa.

Muzeul scoate în evidență faptul că tipăriturile au fost un factor important care au impus răspândirea limbii române literare, standardizarea acestora în toate provinciile locuite de populația românească. Este vorba despre cărțile scoase de sub tipar, în secolul al XVII-lea, atât în Țara Românească (*Evanghelia învățătoare, Pravila de la Govora, Îndreptarea legii*), cât și în Moldova (*Cazania lui Varlaam, Psaltirea în versuri a lui Dosoftei*) ori Transilvania (*Noul Testament de la Bălgrad*).

Fără îndoială, la fel de interesante sunt și documentele olografe, printre care un hrisov semnat de Mihai Viteazul, de la 1596, un hrisov cu semnătura lui Dosoftei, episcop de Roman, din 1660, autorul „*Psaltirii în versuri*“ de la 1673, în care sunt publicate și versurile lui Udriște Năsturel, intitulate „*La stema țării*“.

Dintre cărțile vechi prezente în muzeu, în original, datând din veacul al XVII-lea, amintim: „*Cazania*“ lui Varlaam (1643), „*Biblia de la București*“ (1688), „*Noul testament*“ tipărit de Simion Ștefan la Alba Iulia (1648), precum și mai multe volume tipărite în secolul al XVIII-lea la Buzău și Râmnic.

Prin materialele expuse, muzeul ilustrează și contribuția poporului român la dezvoltarea culturii altor popoare. Tipografia târgovișteană a tipărit un număr de titluri de lucrări religioase în limbile greacă, gruzină, arabă și turcă.

Vizita mea a continuat, descoperind un spațiu care mă interesa în cea mai mare măsură: invenția tiparului și legătura acestuia nu numai cu cartea, în special de factură didactică, dar mai ales cu ziarele.

În acord cu numele, *Muzeul tiparului și cărții vechi* adăpostește edițiile *princeps* ale scrierilor didactice și de literatură beletristică, datând din secolul al XIX-lea (Costache Negruzzi, Vasile Alecsandri sau Dimitrie Bolintineanu).

Fenomenul renunțării la alfabetul chirilic și al adoptării celui latin este de asemenea reliefat cu pregnanță în acest muzeu, cu atât mai mult cu cât doi scriitori și oameni de cultură târgovișteni au impulsionat acest fenomen: Alfabetul chirilic adoptat de români avea inițial 45 de semne, care în „*Observații sau băgări de seamă asupra regulilor și orânduieilor gramaticii românești*” a lui Ienăchiță Văcărescu, gramatică apărută în 1787, au fost reduse la 33 de semne.

O nouă simplificare a sistemului grafic slavon o va face Ion Heliade Rădulescu în „*Gramatica*” sa, apărută la Sibiu în 1828, în care se propuneau 28 de semne.

Însă adoptarea alfabetului latin s-a înfăptuit abia de către domnitorul Alexandru Ioan Cuza în anul 1862, când s-a emis un decret în acest sens.

Circuitul de vizitare a muzeului se încheie cu prezentarea primelor publicații cu caracter regulat: „*Fama Lipschi pentru Dacia*” (1827), *Curierul Românesc* (1829), editat de Ion Heliade Rădulescu, *Albina Românească* (1829), a lui Gheorghe Asachi, și *Gazeta de Transilvania*, tipărită de George Barițiu. Ele se alătură altor valoroase publicații, precum „*Krestomaticul românesc*” (1820), „*Biblioteca românească*” (1821), etc.

Ajungând la finalul vizitei, mă întreb: oare de ce presa românească, de după 1830, nu are dreptul la un muzeu al ei, cu atât mai mult cu cât are deja o revistă online, purtând numele „*Muzeul Presei Românești*”?

Tanța TĂNĂSESCU

ELENA MITRU

11 iunie, ziua internațională a porumbului

Din nou despre cocenii de porumb

În ultima vreme, a început să se vorbească din ce în ce mai mult într-un anumit context, despre „cocenii de porumb”. Oamenii care locuiesc în zonele rurale (în special „la șes”, unde sunt terenuri întinse, apte pentru agricultură) au găsit întotdeauna „soluții” pentru a-și înlesni condițiile de viață, tocmai pentru că ei, românii, sunt practici și inventivi. Din experiențele acumulate în timp, cât și datorită schimbărilor social-economice care se desfășurau tot mai rapid, (epoca vitezei!), românii au aplicat și experimentat ceea ce au gândit că se poate realiza.

Amintirile din timpul copilăriei, îmi spun despre viața provincialilor în mijlocul cărora am trăit o bucată de vreme și pe care i-am cunoscut „la ei acasă”, aceasta desfășurându-se pe două perioade istorice: sfârșitul capitalismului și la instalarea comunismului. Provincialii (sau țăranii), oamenii legați de pământ, sau „talpa țării” cum mai erau ei numiți la acea vreme, erau automat diferențiați în funcție de „avutul” pe care îl moșteneau „din moși-strămoși” și pe care mulți dintre ei se străduiau să-l înmulțească pe diferite căi: prin achiziționarea (cumpărarea) unor suprafețe agricole pentru care făceau eforturile necesare, prin atașarea altor loturi obținute drept zestre sau dotă, în urma căsătoriilor etc. În felul acesta, unii dintre ei au devenit proprietari, iar alții, sărăcind, s-au angajat pentru prestarea muncilor agricole (mâna de lucru, la săpat, semănat, secerat, cules etc.), numindu-se și „zilieri”. Aceștia, erau răsplătiți cu bani, sau „în natură”, pe măsura efortului depus, cu prețul dinainte stabilit, convenabil pentru ambele părți. După cum știm, muncile agricole începeau primăvara și se încheiau toamna târziu, după cules. După săpat, urma semănatul. Sosea luna lui Cuptor (iulie), când se coceau grânele și începea seceratul grâului, care se strângea în snopi și se transportau cu „carele” trase de boi, la arie, unde aștepta batoza să-l treiere, să separe astfel boabele de grâu de spicele pe care crescuseră. Aici, o parte din paiele rămase, erau preluate de proprietarul terenurilor pe care crescuseră și o altă parte de către zilierii care munciseră (după înțelegerea prealabilă). Boabele astfel obținute reveneau proprietarului, după ce se lăsa „uiumul” aceluia care avea batoza, în semn de plată pentru treierat.

Pentru a vorbi despre porumb, este necesar mai întâi să reamintim succint (pentru unii) sau să aflăm (pentru alții), ce este el, și care-i sunt originile. Porumbul, este deci, o plantă furajeră, erbacee, anuală, care-și are originile în America Centrală. El face parte din familia gramineelor, și a fost descoperit de navigatorul Cristofor Columb (Christopher Columbus, pentru americani), în Cuba, de unde l-a adus în Europa. Cu timpul, porumbul a devenit una dintre cele mai cultivate plante de pe glob și cea mai veche dintre plantele cerealiare.

Pe teritoriile românești, porumbul a fost adus în mai multe etape, începând cu sfârșitul secolului al XVII-lea. Știuletele de porumb, în Moldova, a primit denumirea de „păpușoi”, în Transilvania, de „cucuruz”, iar în Oltenia, de „ciocălău”. Cu porumbul, munca era mai complicată și efortul mai mare și mai îndelungat. Astfel, după săpat pământul și semănat boabele în „cuiburi”, urma „plivitul” (înlăturarea altor ierburi care se dezvoltau lângă ele, înăbușindu-le în perioada de creștere), apoi săpat din nou, și refăcute „cuiburile” în jurul tulpinelor (coceanelor) care începeau să crească, apoi supravegherea acestora, până în momentul coacerii boabelor de pe știuleți. Odată ajunși la maturitate, știuleții erau culeși,

Elena MITRU

înlăturați de pe cocenii-tulpini, pe care se dezvoltaseră. Se organiza o „clacă”, unde femeii din sat, adunate într-un loc, curățau (depășunau) frunzele de pe știuleții care îmbrăcau boabele, iar bărbații îi depozitau în pătule, construite special din nuiete groase, rezistente la greutate, printre care se strecurau vânturile anotimpurilor pentru a fi aerisiți. Dacă știuleții nu erau astfel aerisiți, boabele se încingeau și ajungeau în faza de mucegai.

Din cauza depozitării și păstrării în condiții neprielnice, la un moment dat, porumbul boabe a devenit foarte periculos, provocând boala „pelagra”. În felul acesta, s-a trecut la ignorarea porumbului și a beneficiilor lui, cât și la umilirea celor ce continuau să-l folosească. În faza următoare, tulpinile, sau cocenii de porumb, erau tăiați de la vârful cuibului, făcuți snopi mari și depozitați sub formă de „glugi de coceni”, iar datorită lungimii lor, (până la 2,5 m) erau folosiți și pentru acoperișurile caselor, staulelor de vite etc. De asemenea erau folosiți drept combustibil, la pregătirea hranei și încălzirea caselor. Nu trebuie ignorat nici faptul că din mătasea de porumb, care acoperă știuleții sub frunzele protectoare, se făceau ceaiuri, nemaivorbind de alte preparate culinare pe bază de mălai (făina de porumb). În urma tulpinilor înlăturate, rămăneau pe câmp și „cocenii retezați”, prinși în pământ, cu rădăcinile lor. Toamna târziu, mulți dintre cei săraci, mergeau pe câmpurile părăsite și „culegeau” cocenii rămași (rădăcinile) pe care îi scuturau, lovindu-i, să se curețe de pământul în care crescuseră, îi adunau în saci, și-i duceau la casele lor, folosindu-i ca lemne de foc.

În a doua dintre perioadele despre care vorbeam (instalarea comunismului în România), lucrurile s-au schimbat parțial. Partidul muncitorilor și țăranilor trebuia să fie convingător, prin „binele necerut” pe care-l adusesese și-l oferise „țăranimii muncitoare”. Astfel, i-a dezmoștenit pe cei avuți, luându-le cu japca bunurile adunate de o viață. Toate terenurile agricole au fost trecute în „patrimoniul Statului” (vezi Colectivizarea agriculturii). Toată lumea satelor a devenit scalva Gospodăriilor Agricole Colective (GAC), înființate de comuniști. Cei care nu s-au supus sărăcirii „spre binele lor”, au înfundat pușcăriile comuniste, cât și cimitirele, în care au fost îngropați. „Tovarășii” au trecut la mecanizarea agriculturii, pentru a dovedi și astfel că partidul lor comunist vrea binele oamenilor,

ajutându-i în grelele munci agricole.

În acea vreme, majoritatea localnicilor ajunseseră la un nivel de trai atât de scăzut, încât au fost nevoiți să-și amintească de „vechile obiceiuri” (ale celor sărmăni), folosite în dublul scop, după cum am mai spus și să le reia, transmițându-le astfel copiilor și nepoților. Au ieșit din nou pe tarlale, cu mic, cu mare, pentru a strânge cocenii de porumb, aducători de o rază de căldură în zilele reci ale anului. Nu am auzit niciodată pe nimeni că ar fi reclamat sau acuzat că acei coceni ar fi aparținut în mod special proprietarilor (în speță, Statului), care nu le considera a fi lucruri cărora să le dea o importanță deosebită, negăsind o soluție care să le aducă beneficii materiale substanțiale. Prin această acțiune, erau eliberate terenurile, deci erau deștelenite, iar localnicii treceau mai ușor prin perioada de iarnă. Adunatul rădăcinilor de porumb devenise, deci, un fel de obicei, care se repeta an de an.

Ne aflăm în anul de grație 2023, după ce omenirea a trecut prin alte nenumărate situații neprevăzute, care mai de care mai dificile, și am ajuns să vedem că, în România de astăzi, oamenii nevoiași (tot despre provinciali și provincializați vorbim aici), au fost și sunt trași la răspundere că au deștelenit unele terenuri de cocenii de porumb (și de părțile înrădăcinate), care oricum nu erau folosiți la nimic (după cum am exemplificat), și nu prezentau niciun element de interes pentru proprietarii respectivi. Pe de altă parte, acuzatorii, nu țin seama și nu aduc în discuție metodele prin care oamenii au folosit

și încă mai folosesc încă porumbul (fie sub formă de de știuleți, sau de coceni - tulpinile aeriene) și pentru foc. Unii pun pe foc chiar știuleții așa cum au fost culeși, cu tot cu boabe, mai ales dacă tulpinile nu au ajuns la maturitate. Folosit astfel, porumbul poate fi considerat o formă de „energie neconvențională”.

Consider deci, și am convingerea că sunt în asentimentul majorității, că oamenii care practică acest lucru, fac parte dintre cei harnici, care se gândesc cum să muncească pentru a obține cele necesare vieții, iar cei care s-au trezit acum să condamne „aceste fapte”, mai ales că aceasta nu înseamnă hoție, adică să-ți însușești un lucru care aparține cuiva, ci să folosești, să „reciclezi”, cum se spune azi, un produs secundar, considerat mai degrabă un gunoi. În opinia mea, sătenii care adună cocenii de pe câmpuri nu stau „cu mâna întinsă”, sau, pe bancă, la poartă, să „contemple ulița” pentru a primi totul de-a gata, ci muncesc, se gândesc la viitorul lor.

Pe de o parte, regret că după o viață, s-a ajuns ca unii oameni să se întoarcă de unde au plecat înaintașii lor, iar pe de altă parte, acord tot respectul și considerația tuturor românilor harnici și cu suflet nobil, care nu se lasă doborâți de intemperiele produse de „aceeași Mărie, cu altă pălărie”. Mare diferență între hărnicie și lenevie!

Totodată, vreau să reamintesc faptul că 11 Iunie este „Ziua Internațională a Porumbului”: să ne bucurăm, deci, cu toții și în această zi, de binefacerea plantei PORUMB!

Elena MITRU

Foto: Tanța Tănăsescu

Dumitru-Tudor Tănăsescu

Pe urmele cavalerilor teutoni

Cetatea Feldioara - o bijuterie arhitectonică veche de secole

O excursie în Țara Bârsei nu este doar un periplu geografic ci mai degrabă o introspecție în istoria zbuciumată a acestor meleaguri.

Cetățile și fortificațiile construite de-a lungul timpului transformă regiunea dintre Munții Făgăraș și Olt într-o veritabilă *Vale a Loirei* autohtonă.

Călătorul va descoperi cu surprindere că trecerea timpului și vicisitudinile istoriei nu au putut pune la pământ cetăți medievale falnice, precum Feldioara, Prejmer, Hărman, Sânpetru, Codlea, Bran, Râșnov, în schimb altele sunt o jalnică ruină: Orăștia, Brașovia, Cetatea Neagră (de lângă Codlea) etc.

Pentru călătorii venind cu trenul din Transilvania sau îndreptându-se spre Ardeal, halta cu același nume este o denumire foarte cunoscută, biletele de tren având mențiunea „*via Feldioara*”!

Pentru iubitorii de istorie, Feldioara este însă Capitala Cavalerilor Teutoni din Țara Bârsei.

Veche așezare românească, această localitate, prin poziția ei strategică, îi atrage pe legendarii Cavaleri Teutoni, care înalță (în intervalul 1211-1225) o cetate numită Marienburg, adică Cetatea Mariei, în cinstea ocrotitoarei ordinului respectiv.

Purtând denumirea latinească *Ordo Teutonicus*, Ordinul Cavalerilor Teutoni a avut un caracter religios-militar, fiind înființat de cruciații catolici germani pe la 1198, în Palestina, în orașul Acra.

Cavalerii teutoni se distingeau prin veșmintele lor albe, decorate cu o cruce neagră.

Cum arătam mai sus, ei vor ridica fortărețe nu doar aici, la Feldioara (Marienburg). Potrivit ultimelor cercetări, cavalerii cruciați au construit fortificații la Cruceburg (Kreuzburg), undeva în preajma Prejmerului sau Teliului, la Codlea (Schwarzburg), cetatea Hălchiu (Heldenburg), la Râșnov (Rosenau).

Pe scurt, povestea prezenței lor pe aceste meleaguri este următoarea: după înfrângerea cruciaților de către sarazini, Regele Andrei al II-lea îi convinge pe cavalerii Ordinului Ospitalier al Sfintei Marii, stabilit inițial la Ierusalim, apoi la Acra, să părăsească Palestina, pentru Țara Bârsei. Regele voia în acest fel să apere Transilvania de atacurile cumanilor și să întărească astfel dominația catolicilor maghiari într-o regiune locuită majoritar de populația autohtonă românească.

Deși aveau permisiunea de a ridica doar cetăți și locuințe din lemn, cavalerii teutoni au încălcat porunca Regelui Andrei II, înălțând în Țara Bârsei construcții întărite, din piatră, poziționate în poziții inexpugnabile, zidite după modelul fortificațiilor ridicate de ei în Palestina. Această sfidare a atras mânia regelui, care i-a alungat din Țara Bârsei, cu sprijinul Papei, în 1225.

Cetatea a fost ridicată în etape succesive. Edificată inițial de teutoni, după plecarea acestora, cetatea este administrată de comunitatea locală, formată din sași, care au construit o nouă fortificație, cu ziduri de apărare puternice, având trei turnuri.

Prima atestare documentară a cetății, datează din anul 1240, sub denumirea în latină de *Castrum Sanctae Mariae*.

Dumitru-Tudor Tănăsescu

Pe la 1529, Petru Rareș cucerește și distruge cetatea, învingând trupele lui Ferdinand I de Habsburg, după care ia în stăpânire cetățile Ciceului, Cetatea de Baltă, Ungurașul, Rodna, Bistrița și 60 de sate.

Timp de 2 secole, cetatea a asigurat refugiul pentru localnici, confrunțați cu numeroase invazii.

Devenită un pericol în calea năvălitorilor, aceasta este asediată de turci în 1529, fiind avariata, dar consolidată în 1542.

O altă etapă de reconstrucție a început în 1657.

Numeroasele lupte au făcut ca această fortăreață să se degradeze încet, încet, astfel încât, în ultimul secol, Cetatea de la Feldioara a ajuns o ruină.

La cutremurul din 1977, zidurile de incintă și turnul porții au fost parțial distruse, iar zidurile turnului de est s-au prăbușit.

Unele intervenții constructive succesive au periclitat trăsăturile arhitecturale inițiale iar la aceasta au contribuit mai ales neglijența autorităților locale, care nu au întreprins acțiuni de conservare, de consolidare sau de includere a cetății în circuitul turistic sau cultural, deși aceasta era monument istoric de patrimoniu.

În ultimul deceniu, realizând potențialul acestui obiectiv turistic, Consiliului Județean Brașov a inițiat un îndrăzneț proiect de introducere a Cetății Feldioara în viața culturală a comunității locale

și în circuitul turistic al cetăților medievale din cuprinsul acestui județ.

Lucrările de restaurare au durat câțiva ani, fiind finanțate de către autoritățile județene, încât, în final, cetatea poate fi vizitată integral, în interiorul acesteia putându-se desfășura activități culturale, educative sau recreative.

Plecând cu mașina din Brașov, spre Nord, pe *Calea Feldioarei*, la numai 20 km depărtare, după mai puțin de o jumătate de oră de mers pe DN 13, am ajuns la Feldioara.

Aici, sunt impresionat de aspectul aproape medieval al localității așezate pe malul Oltului, râu străjuit spre stînga de Cetatea Feldioara.

Reconstruită cu migală, cetatea se profilează semeț pe fundalul cunoscutei «*căpățîni de zahăr*» a măgurii Codlea.

Drumul de acces în cetate pornește de la baza dealului pe un drum în pantă, pe care vizitatorii îl pot parcurge pe jos sau cu autoturismul, mărginit spre nord de un zid de sprijin.

Aflându-ne în secolul XXI, arhitecții au prevăzut cetatea cu curent electric și alimentare cu apă, ceea ce o face aptă să găzduiască evenimente diverse, acțiuni educative etc. Unul dintre cele mai așteptate evenimente se va desfășura la toamnă, constând într-un festival al Cavalerilor Teutoni.

Proiectul de restaurare și punere în circuitul turistic a ansamblului Cetății de la Feldioara a adus un plus de valoare în viața comunității locale.

Complexului compus din cetatea medievală, biserica evanghelică, casa parohială, rămășițele zidului vechii incinte a localității, străzile cu aspect medieval și nenumărate vestigii arheologice (cimitirul străvechi, biserica romanică), constituie un punct de atracție în circuitul turistic al zonei.

Am plecat spre casă cu bucuria descoperirii în inima țării a unei așezări medievale pe care o recomand cu căldură și cititorilor Revistei Muzeul Presei Românești.

Dumitru-Tudor TĂNĂSESCU

Cetatea Feldioara, Foto: Dumitru-Tudor Tănăsescu

CELEBRITĂȚI ALE ARTEI ÎN ROMÂNIA

Constanța ABĂLAȘEI-DONOSĂ

Eminescu pictural sau în linii grafice

Eminescu înseamnă pentru mine Lumină, Bunătate, Credință. În toate sertarele inimii mele, Domnul Eminescu, însoțit de poezia sa, este sărbătorit în fiecare zi, în fiecare lună, în fiecare an. Toată poezia sa reprezintă pentru mine cea mai nobilă și cea mai proeminentă universalitate. Și cum spunea marele eminescolog, cu adevărat eminescolog - George Călinescu în scrierile sale despre Eminescu; „ca poet el este un mare romantic! Romantismul la Eminescu include viziunea lumii între doi poli: geneza și stingerea. Eminescu cântă Luna, cântă Soarele, însă luna este pentru el un astru romantic; „Lumină de lună”. Cântă luminile siderale, muzica sferelor, cristalul, regnul vegetal, statuile, frumusețea mortului, dublul, nebunia, magnetismul, geniul, femeia liberă”. Întreaga sa tematică poetică a fost redată de numeroși artiști plastici prin ilustrarea poeziilor în grafică alb/negru, acuarelă, ulei pe pânză sau carton, în tapiserie, în gravură, în sculptură, în ceramică. Multă vreme m-am simțit foarte reținută în a-i ilustra poeziile ori a-i executa portretul. Citindu-l și recitindu-l, am simțit o apropiere de spiritul său și am încercat să-i redau prin acuarelă, prin linii și puncte, în grafică alb și negru, o părticică din temele sale care au o incomparabilă forță de exprimare pentru dragoste, natură, viața și viziunea astrală, doar cele compatibile cu arta.

Ochiul care citește, mintea care cumpănește și mâna care execută prin tot simțul artistic, găsește permanent motive de redare picturală. Așa a trecut în grafica mea, prin vraja culorilor și a liniilor, o parte din poezia lui Eminescu, ilustrată cu emoție, însă, am constatat că poezia eminesciană are un destin mult mai greu de exprimat! M-am rezumat de multe ori la simplitatea lucrurilor atât pentru poezie cât și pentru portretele sale. Prin tonurile de culoare și liniile din grafică, dorința mea permanentă a fost ca acestea să fie reprezentate echilibrat în armonia temelor corespunzătoare. Dacă în unele lucrări executate predomină verdele-albastru, am făcut-o pentru că Eminescu a iubit și cântat frumusețea regnului vegetal, a stelelor și astrilor. Acele tonuri de culoare le-am realizat mai opac spre a încânta ochiul celui care privește. Ilustrațiile alb/negru, redată în peniță prin linii și puncte, a fost și este tendința mea de a ajunge la o sinteză a lucrurilor bine făcute, să mulțumesc ochiul care le privește.

Anul acesta, în luna aprilie 2023, se împlinesc 140 de ani de la publicarea poeziei „Luceafărul”. Se știe că această poezie a stat pe masa de creație a poetului, până ce să fie publicată, timp de 10 ani! Voi vorbi despre Luceafăr, folosind de asemenea viziunea marelui George Călinescu. În filozofia lui Schopenhauer, ideea de genialitate ocupă locul central. Geniul este mintea aplicată exclusiv la obiect, subiectul cunoscător se așează în fața metafizicului. El se așează în spațiul astral și ignoră interesele individuale. Geniul se numește mare deoarece el plutește mai mult în microcosmos. Inteligența animalului cât și a omului obișnuit este eminența, pe când a geniului este transcendența. Cu alte cuvinte, animalul este subiectiv pe când geniul este obiectiv. Din punct de vedere terestru, geniul lui Schopenhauer este distrat fiindcă își concentrează tot spiritul său asupra unui obiect.

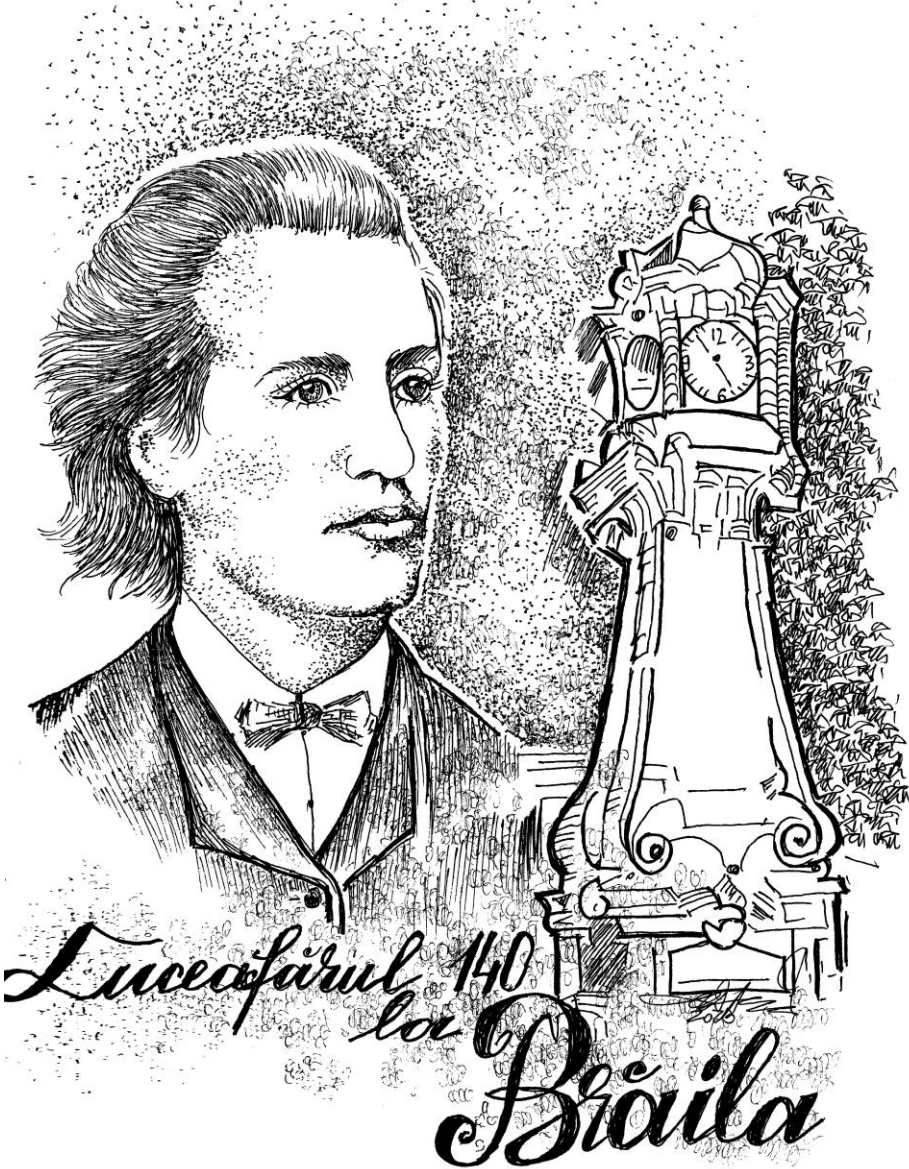
George Călinescu susține că teoria genialității îi aparține lui Eminescu! El tratează în „Luceafărul” o încercare de operație alchimică a Cătălinei. Luceafărul este socotit inima gândirii poetului. La Eminescu, Luceafărul, este un tratat de metafizică obscură,

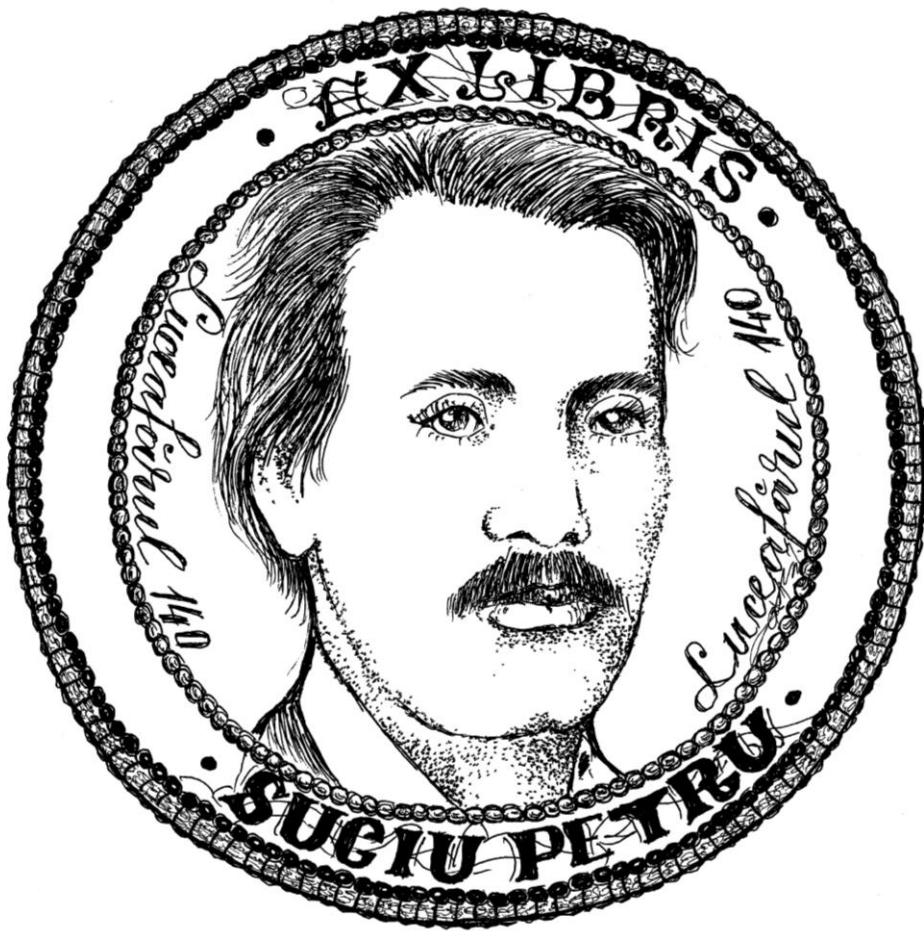
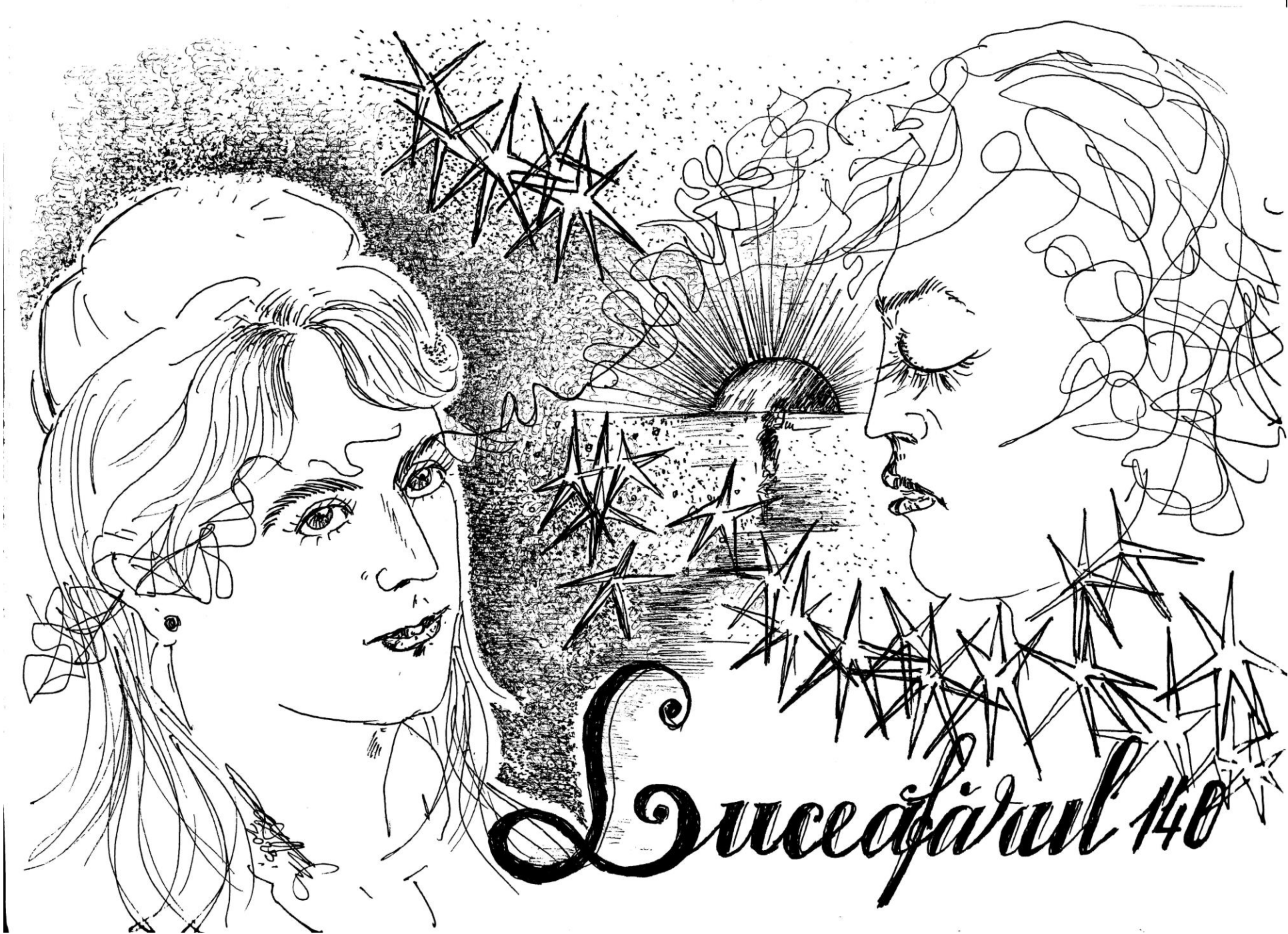
Constanța ABĂLAȘEI-DONOSĂ

acoperită de cețurile miturilor, este o stea răsturnată în apa tremurătoare a unui puț adânc ce nu poate fi scoasă decât cu iscusința unor lanțuri metodice. Pentru unul, Luceafărul întruchipează pe Arhanghelul Mihail și Eminescu este un mistic care practică postul și prevestește mișcarea ortodoxă contemporană. Pentru altul, Luceafărul este văzut ca un păgân, pe Neptun îl vede stăpânul fundului apelor, demon acvatic cu vrăji venerice. Pentru altcineva, Luceafărul este Satan - Lucifer dar și Orfeu, amorțind prin cântec duhurile Hadesului. O altă interpretare face din Luceafăr haosul matern, din care a ieșit lumea prin potența activă a lui Dumnezeu. Din atâtea și atâtea dezlegări despre Luceafăr merită să fie relevată cea patriotică, despre care Luceafărul reprezintă România geologică sau pământul, Cătălina fiind nația românească de natură lingvistică a lui Hyperion. În Luceafăr este indus misoginismul, care ar lua forme brutale la Eminescu.

În acord cu această gândire filozofică de o reală valoare, eu iubesc poezia „Luceafărul”, considerând-o capodoperă a poeziei românești și universale, precum este Mona Lisa a lui Da Vinci. Admirând și prețuind această capodoperă, i-am închinat câteva realizări grafice în peniță, la împlinirea celor 140 de ani de la apariția acestui poem.

DIN LIRICA ARABĂ

OCTAVIAN HÂRȘEU

Octavian HÂRȘEU

Încearcă să-ți amintești de mine

cântă: Abdel Halim Hafez
versuri: Mohamed Hamza
muzica: Mohamed Abdelwahab

Sunt dintre cei care cred în înțelepciunea romanțelor
Și am spus mereu că dragostea poate fi nesfârșită,
De vreme ce pasiunea ne-a copleșit
Și toate frumusețile planetei ne-au aparținut,
N-am gândit nicicând că timpul ni se va opune
Și că zilele ne vor fi separate.
Așa că am trăit dragostea zi după zi,
Iar mîinele ni se părea un vis,
Când, de fapt, nu era decât o iluzie...
Pentru că ai plecat fără să-ți iei rămas bun,
Lăsându-mă cu inima rănită,
Ținându-mă treaz nopțile
Și cu ochii deschiși până dimineața!

Refren 1:
Unde putem găsi răbdarea care să ne vindece?
Numai acela care a suferit din dragoste poate să ne spună...
A plecat fără să-și ia rămas bun!

Iubito, jur că încă îmi ești dragă
Și chiar dacă tu arăți că m-ai uitat,
Jur că ești mereu în mintea mea!

Refren 2:
Oprește-te și adu-ți aminte de mine!
Încearcă să-ți amintești de mine!
Dacă treci pe vreun drum pe care am mers odată împreună,
Sau dacă te afli în vreun loc pentru care păstrăm amintiri,
Oprește-te și adu-ți aminte de mine!
Încearcă să-ți amintești de mine!
Nopțile pe care le-am trăit
Nu le vom uita niciodată.
Ele mi-au rămas în minte și le simt mereu,
Așa cum te simt și pe tine, draga mea...

(Refren 1)

A plecat, a plecat de lângă mine
Și m-a făcut să sufăr,
Spuneți-mi voi, de ce?
Din neîncredere, după ce a ascultat gura lumii?
Din gelozie, pe care și eu i-am arătat-o?
Iubire, oricât am suferit,
Tu vei rămâne mereu dragostea mea unică!

(Refren 2 + Refren 1)

Toate nopțile fără tine m-au făcut să sufăr mult
Și vegheam în întuneric, sorbind din cupa amintirilor...
Of, Doamne, cât timp am pierdut
În chinuri și durere, fără de odihnă,
Vorbind doar cu luna și stelele
Și încercând să înțeleg de ce m-ai părăsit!

(Refren 2 + Refren 1)

Revino, revino, revino!
Lasă soarele să ne lumineze zâmbetele
Să se ridice și să încălzească lumea!
De ce să credem că despărțirea ne e scrisă,
Când viața ne stă în față?
De ce să ne predăm și să admitem că ne-am înșelat?
Revino, revino, revino!
Lasă lumea să ne vadă bucuria,
Lasă lumea să ne spună povestea!

Tu, care acum ești departe,
Vină o zi, când îmi vei auzi chemarea!
Revino, revino, revino!
Și dacă nu poți reveni la mine
Și ai uitat clipele noastre și pe unde sunt, atunci:

Oprește-te și adu-ți aminte de mine!
Încearcă să-ți amintești de mine!
Dacă treci pe vreun drum pe care am mers odată împreună,
Sau dacă te afli în vreun loc pentru care păstrăm amintiri,
Oprește-te și adu-ți aminte de mine!
Încearcă să-ți amintești de mine!
Nopțile pe care le-am trăit
Nu le vom uita niciodată.
Ele mi-au rămas în minte și le simt mereu,
Așa cum te simt și pe tine, draga mea...

Unde putem găsi răbdarea care să ne vindece?
Numai acela care a suferit din dragoste poate să ne spună...
A plecat fără să-și ia rămas bun!

O întâmplare fericită

cântă: Abdel Halim Hafez
versuri: Mamoun Al Shannawi
muzica: Kamal Al Tawil

Ziua în care m-am îndrăgostit de tine
Este cea mai fericită întâmplare din viața mea.
Când te-am întâlnit, m-am minunat de frumusețea ta,
Deși, doar hazardul a făcut ca să te văd
Și să admir cea mai desăvârșită făptură...

Tot din întâmplare și tu m-ai remarcat
Și ai făcut ca întreaga mea viață să se schimbe.
Într-o clipită, n-am mai fost singur,
Căci mi-ai răpit inima și m-ai făcut să plutesc la stele...

Pasiunea pentru tine m-a surprins plăcut
Și nu mă pot gândi la ziua când ne vom certa și mă vei părăsi,
Poate tot din întâmplare?

Dar dacă, într-o zi, eu voi fi cel care pleacă,
Să fii înțelegătoare cu mine și să nu mă părăsești!
Așteaptă să ne reîntâlnim, poate tot din întâmplare!

Să nu mă lași să sufăr de dorință și dor
Și să-ți amintești că:
Ziua în care m-am îndrăgostit de tine
Este cea mai fericită întâmplare din viața mea.

Predestinat să sufăr...
cântă: Abdel Halim Hafez
versuri: Mohamed Hamza
muzica: Beligh Hamdi

Ah, inimă, ești obișnuită să mă chinui
Și să fii mereu rănită...
Durerea și suferința parcă nu mai dispar,
Căci de când te știu, cu mine n-ai avut parte de bucurie
Și te-ai întors mereu rănită...
Dar astăzi ai venit și mi-ai spus să uit trecutul
Și să pornim din nou, fiindcă tortura a luat sfârșit.
Batista lacrimilor e pe jos
Și pe marginile ei scrie "treci mai departe!"

Refren:
Speranță, condu-ne către fericire!
Alungă tristețea de lângă noi
Și spune dragostei să ne aștepte!

Ne întoarcem iarăși la iubire,
La focul dragostei și la tumultul ei,
Ne întoarcem la gândul de a zbura
Și a alerga după visele noastre...
Luna se ascunde și nu putem dormi,
Iar durerea ne arde în noapte, plină de regrete...

Oh, noapte de îmbrățișări,
Tu mi-ai văzut prima lacrimile,
Când mă întorceam mereu singur...
Oh, noapte de îmbrățișări,
Răsăritul dragostei să apară devreme
Și să ne lumineze din nou drumurile!

(Refren)

Și am reluat legătura noastră,
Dar mă temeam de cum se va sfârși:
Va fi oare Raiul sau Infernul?
Porneam și nu știam ce mă așteaptă.
Ne-am reîntâlnit și viața ni se părea frumoasă.
Ne-am revăzut și cuvintele de pe buzele ei erau melodii...
La tot ce mă gândisem am primit răspuns de-îndată,
Văzându-i strălucirea din ochii-i senini.
Am simțit speranța din privirea ei
Și dragostea devenea tot mai fierbinte.
Atunci, luna a reapărut
Și teama mea s-a risipit,
Iar o briză caldă a adiat peste noi, în noapte...

(Refren)

Inimă, vezi unde am ajuns?
Vezi, inimă, unde ea ne-a adus?
Pentru că a plecat, fără să se mai uite înapoi!

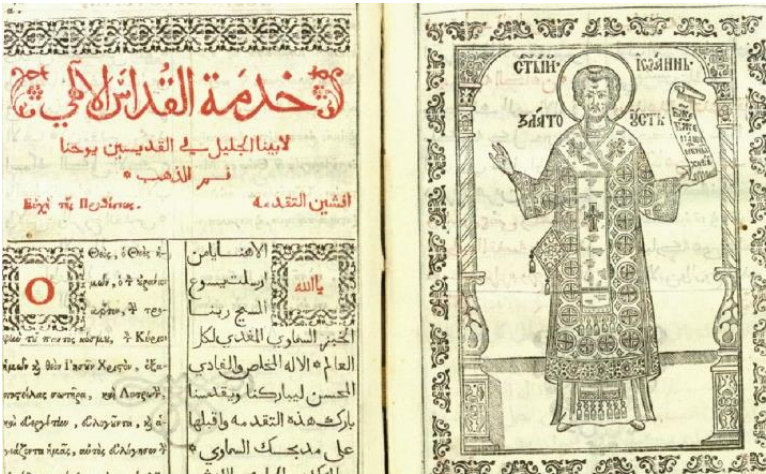
M-am întors la vechiul drum
Și la locul visărilor noastre,
Iar rănile s-au redeschis
Și n-am mai putut uita trecutul...

Călătoria mi-a trezit simțurile și durerile,
Iar cerul plânge tristețe, în sunet molcom de nai
Și stelele și luna au dispărut în noapte...

(Refren)

Traducere: **Octavian HÂRȘEU**

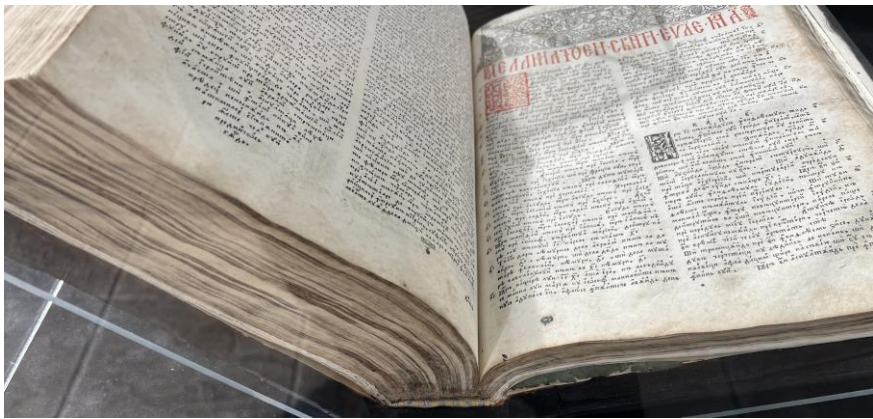
Din presa de altădată

Antim Ivireanu
Liturghier, Snagov, 1701
B.A. R. – București

Pravila cea Mică de la Govora (1640) – prima carte tipărită în limba română în Țara Românească

Biblia de la București, editată de Radu și Șerban Greceanu, tipărită sub coordonarea episcopului Mitrofan de la Huși, în Tipografia domnească din București, 1688

IOAN GATEA

Guvervarea prin inteligență artificială

Nu este un secret că instituțiile globaliste sunt obsedate de Inteligența Artificială (AI) ca de un fel de profeție tehnologică. Ele o tratează ca și cum ar avea un potențial aproape supranatural și susțin adesea că orice inovație industrială și socială semnificativă din viitorul apropiat își va datora existența AI. Forumul Economic Mondial citează AI ca fiind unica alternativă a ascensiunii a ceea ce ei numesc „a patra revoluție industrială”. În opinia membrilor forumului (WEF) lui Klaus Schwab, nu poate exista niciun progres uman fără influența algoritmilor AI, ceea ce face ca aportul uman să devină aproape depășit, scrie Brandon Smith (Alt-Market.us, preluat de Epoch Tmes).

Această iluzie este adesea promovată de propagandiștii globaliști. De exemplu, aruncați o privire la viziunea rezumată a lui Yuval Harari, membru al WEF, care crede de fapt că AI are o capacitate creativă care va înlocui imaginația și inovația umană. Nu numai atât, dar Harari a susținut în mod constant în trecut că AI va conduce lumea mult mai bine decât ar putea-o face vreodată ființele umane.

Exemplele lui Harari privind creativitatea AI ar putea părea de o naivitate extremă pentru mulți dintre noi, dar el știe exact ce face când prezintă în mod eronat capacitățile algoritmilor. Jocuri precum șahul și Go sunt jocuri de tipare restricționate de reguli, există doar un număr limitat de permutări ale acestor tipare în orice scenariu dat, iar AI este pur și simplu mai rapidă în a le identifica decât majoritatea oamenilor, deoarece pentru asta este proiectată de creatorii de software.

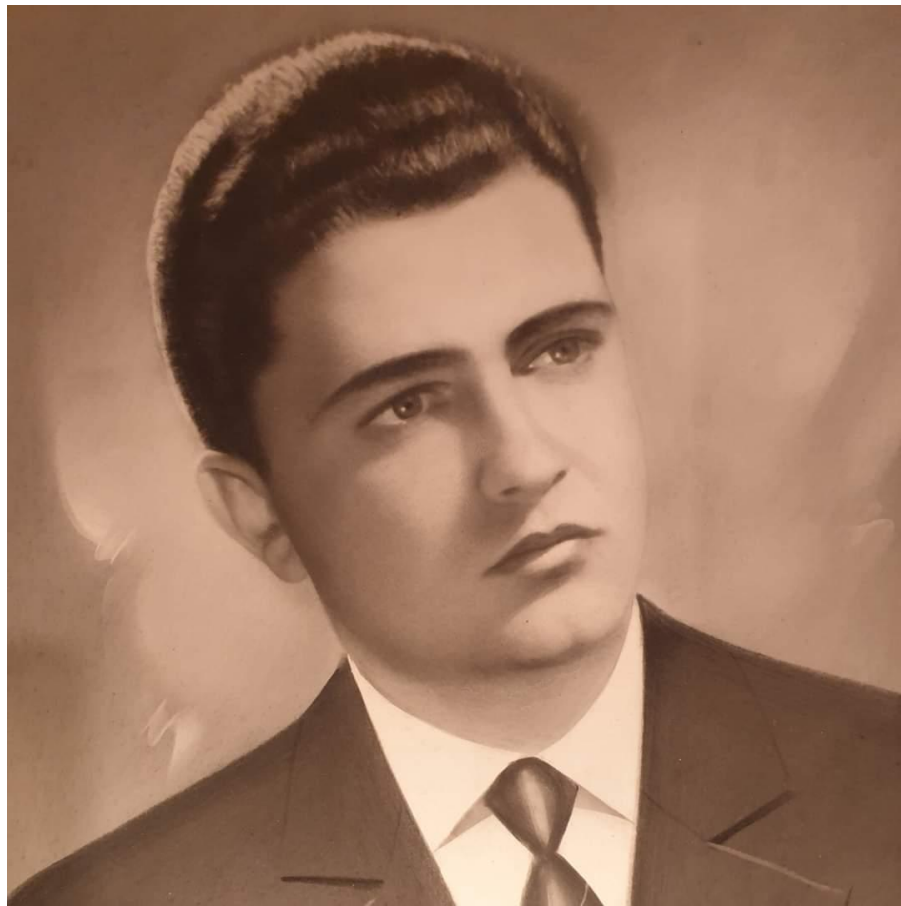
Acest lucru nu este diferit de rezolvarea unei ecuații matematice. Doar pentru că un calculator este mai rapid decât tine nu înseamnă că este "creativ".

Există o mare diferență între automatizarea cognitivă și autonomia cognitivă. Inteligența artificială este pur și simplu automatizare. Va juca jocurile pentru care este programată și va învăța să le joace bine, dar nu va avea niciodată o revelație într-o zi și nu va crea un joc nou și unic de la zero, decât dacă este codificată pentru a face acest lucru.

AI nu se va distra niciodată jucând acest nou joc pe care l-a creat și nici nu va simți bucuria de a împărtăși acel joc cu alții, așa că de ce s-ar deranja? Nu va căuta niciodată să aducă contribuții lumii mai mult decât este preprogramată să o facă. Totuși, modul în care globaliștii promovează AI este foarte tactic. Atunci când Harari susține că mulți oameni vor face parte din "clasa inutilă" odată ce AI va prelua economia, el face aluzie la o altă ideologie globalistă bazată pe elitism - *transhumanismul*. Scopul transhumanismului este de a îmbina într-o bună zi corpurile și mințile umane cu tehnologia și AI, iar doar un grup limitat de oameni va avea resursele necesare pentru a realiza acest lucru (globaliștii).

Vă este teamă că veți face parte din "clasa inutilă"? Ei bine, dacă răzbești, cerșești și servești toate capriciile establishmentului elitist, atunci poate că vei fi suficient de norocos să primești implanturi care să îți permită să interacționezi cu AI, iar atunci viitorul tău loc de muncă și "utilitatea" vor fi asigurate. Nu sună frumos?

Dar, ca toate viziunile narcisiștilor, există iluzii de dumnezeire și apoi există realitatea. Continui să am îndoieli serioase că AI va fi vreodată legitim autonomă sau legitim benefică pentru umanitate în vreun fel, dincolo de capacitatea de a calcula rapid în cadrul unor reguli matematice. Analiza rapidă a datelor poate fi utilă în multe domenii ale științei, dar nu este cu adevărat o dovadă de inteligență autonomă, iar algoritmii pot fi predictivi, dar nu mai predictivi decât

Ioan GATEA

ființele umane care privesc aceleași date statistice. Nu există nimic impresionant în ceea ce privește inteligența artificială, dacă ne gândim la cât de puțin realizează de fapt.

AI este o jucărie, un truc de salon, nu o entitate vie cu observații și concluzii independente. Și, cu siguranță, nu este o ființă asemănătoare unui zeu capabilă să ne copleșească cu ambrozie științifică sau să construiască o civilizație perfectă. Prevăd că o societate dependentă de AI va stagna de fapt și va rămâne prinsă în stază, fără să inventeze niciodată ceva cu adevărat valoros și fără să progreseze.

Va fi preocupată doar de omogenizare: fuziunea oamenilor cu algoritmul. Acolo se vor îndrepta TOATE energiile societății. Ca punct de referință pentru a înțelege de ce AI este supraestimată, tot ce trebuie să facem este să ne uităm la comportamentul programelor de AI precum ChatGPT. S-a descoperit în numeroase ocazii că algoritmul conține prejudecăți politice extreme, înclinate întotdeauna spre extrema stângă, inclusiv prejudecăți bazate pe credințe care nu sunt susținute în niciun fel de dovezi științifice. Interesant este că ChatGPT va afișa uneori chiar un răspuns aparent ostil la concepte conservatoare sau la fapte incomode. Robotul va nega apoi că oferă opinii personale, chiar și atunci când răspunsurile sale sunt în mod constant pro-stânga.

Cum este posibilă părtinirea politică a unui software, dacă nu a fost programat pentru a afișa această părtinire? Inteligența artificială nu este obiectivă și nici creativă, ci pur și simplu va regurgita opiniile sau prejudecățile personale ale celor care au creat-o și care au proiectat modul în care procesează datele.

Spre deosebire de un adolescent uman tipic, care caută să adopte convingerile sociale sau politice opuse ale părinților săi pentru a se diferenția, AI nu își va vopsi niciodată metaforic părul în albastru, nu își va pune piercing în nas și nu se va autoproclama vegană - va face întotdeauna ceea ce vor creatorii săi să facă.

Un alt exemplu al acestei dinamici este arta AI, care, în esență, fură proprietățile stilistice ale numeroșilor artiști umani introduși în baza sa de date și le copiază. Deși imitația ar putea fi considerată cea mai înaltă formă de linguire, nu este același lucru cu creativitatea.

Acest lucru ar putea să nu sune ca o mare problemă atunci când vine vorba de un simplu chatbot sau de realizarea de desene animate. Dar, este o problemă masivă atunci când începem să vorbim despre AI care influențează politicile sociale și guvernamentale.

Globaliștii susțin că AI va fi peste tot: în afaceri, în școli, în operațiunile corporative, în instituții științifice și chiar în cadrul guvernului. Ea TREBUIE să conducă totul. De ce? Ei nu spun cu adevărat de ce, în afară de a face promisiuni vagi privind progrese incredibile și beneficii de neimaginat până acum. Până în prezent, nu au existat inovații profunde produse de AI, dar presupun că propagandiștii pro-AI vor spune că epoca de aur este "chiar după colț".

Utilizările pentru AI sunt cu adevărat limitate la a ajuta oamenii cu sarcini simple, dar există totuși un cost. O mașină care se conduce singură ar putea fi grozavă pentru o persoană care are un handicap fizic, dar poate fi, de asemenea, o cârjă care convinge o populație să nu învețe niciodată să conducă singură. Prin extensie, AI este, în multe privințe, ULTIMA cârjă care duce la tirania supremă. Dacă oamenii sunt convinși să cedeze procesele umane normale și oportunitățile de luare a deciziilor în favoarea automatizării, atunci ei și-au cedat libertățile în schimbul comodității. Mai important, dacă algoritmilor li se permite să dicteze o mare parte din alegeri și concluzii, oamenii nu se vor mai simți responsabili pentru acțiunile lor. Indiferent de consecințe, tot ceea ce vor trebui să facă pentru tot restul vieții lor va fi să își spună că au urmat doar sugestiile (sau ordinele) AI.

AI devine o formă de conștiință externă colectivizată, o busolă morală artificială pentru mintea colectiv (hive mind). Dar cine va controla cu adevărat această busolă morală și cine va controla deciziile a milioane de oameni? Vor fi AI sau elitele din spatele cortinei care manipulează algoritmul?

Pentru mulți oameni, probabil că acest lucru sună ca un SF. Da, au existat multe închipuiri fictive despre cum ar arăta lumea în umbra AI - aș recomanda filmul francez "Alphaville" ca fiind una dintre cele mai exacte predicții despre ororile AI și ale tehnocrației. Cu toate acestea, ceea ce avertizez aici nu este un viitor teoretic îndepărtat, ci unul deja existent.

Acestea sunt obiectivele flagrante ale globaliștilor la vedere, cu un strat de zahăr pentru a le face mai acceptabile. Brandon Smith a scris despre motivațiile elitelor și despre venerația lor pentru AI în articolul "Artificial Intelligence: A Secular Look At The Digital Antichrist" ("Inteligența Artificială: o privire seculară asupra Antihristului Digital"). Acel articol s-a concentrat pe motivațiile filosofice care îi fac pe globaliști să dorească AI.

În acest articol, încerc să subliniez problema guvernării AI și modul în care aceasta ar putea fi făcută să atragă masele. Pentru a realiza viitorul distopic pe care globaliștii și-l doresc, ei trebuie să convingă încă un mare procent din populație să aplaude AI și să o îmbrățișeze. Confortul de a avea un sistem care ia decizii dificile în locul nostru este un factor evident, așa cum am menționat mai sus. Dar, guvernarea AI nu înseamnă doar eliminarea opțiunilor, ci și eliminarea informațiilor de care am putea avea nevoie pentru a fi suficient de educați pentru a face alegeri.

Am văzut acest lucru recent cu restricțiile privind pandemia de Covid-19 și cu conlucrarea dintre guverne, mass-media corporativă și mass-media socială. Algoritmii au fost utilizați pe scară largă de conglomeratele media de pe Internet, de la Facebook la YouTube, pentru a întrerupe fluxul de informații care ar putea fi contrare narațiunii oficiale. În unele cazuri, cenzura a vizat persoane care pur și simplu au pus întrebări pertinente sau au prezentat teorii alternative. În alte cazuri, cenzura a vizat în mod categoric date dovedite ca fiind reale și care contraveneau politicilor guvernamentale.

O multitudine de afirmații guvernamentale cu privire la originile Covidului, purtarea măștii, lockdown-uri și vaccinuri s-au dovedit false în ultimii ani și, cu toate acestea, milioane de oameni încă mai cred orbește în povestea originală, deoarece au fost bombardati cu ea non-stop de către algoritmi. Ei nu au fost niciodată expuși la informații contradictorii, așa că nu au putut niciodată să ajungă la propriile concluzii.

Din fericire, spre deosebire de roboți, inteligența umană este plină de anomalii - oameni care acționează pe baza intuiției și a scepticismului pentru a pune la îndoială afirmațiile preconcepute sau fabricate. Lipsa informațiilor contrare provoacă imediat suspiciune pentru mulți, iar acest lucru este ceea ce guvernele autoritare refuză adesea să înțeleagă.

Marea promisiune pe care globaliștii o susțin în numele AI este ideea unui stat pur obiectiv, un sistem social și guvernamental fără prejudecăți și fără conținut emoțional. Este ideea că societatea poate fi condusă de gândirea mașinilor pentru a "salva ființele umane de ele însele" și de propriile lor slăbiciuni. Este o promisiune falsă, deoarece nu va exista niciodată o inteligență artificială obiectivă și nicio inteligență artificială care să înțeleagă complexitatea dezvoltării psihologice umane.

În plus, visul globalist al AI nu este condus de aventură, ci de frică. Este vorba despre frica de responsabilitate, frica de merit, frica de inferioritate, frica de luptă și frica de libertate. Cele mai mari realizări ale omenirii sunt admirabile pentru că sunt realizate cu încărcătură emoțională, nu în ciuda acesteia. Acel conținut emoțional este cel care ne inspiră să ne adâncim în necunoscut și să ne depășim temerile.

Guvernarea AI și o societate integrată de AI nu ar fi altceva decât o acțiune disperată de negare a necesității luptei și a voinței de a învinge.

Globaliștii sunt mai mult decât fericiți să ofere o cale de ieșire din luptă, și o vor face cu AI ca imagine a bunăvoinței lor. Tot ce va trebui să faceți este să vă schimbați libertățile și poate și sufletul în schimbul faptului că nu va trebui să vă confrunțați niciodată cu teroarea pură a propriilor gânduri tăcute. Unii oameni, din păcate, cred că acesta este un schimb echitabil.

Elitele vor prezenta AI ca fiind marele arbitru, mijlocitorul pur și logic al căii corecte, nu doar pentru națiuni și populații în general, ci pentru fiecare individ în parte.

Cu algoritmul acceptat în mod fals ca fiind infailibil și pur și simplu imparțial, elitele pot conduce lumea prin intermediul creației lor fără chip, fără niciun control - pentru că pot pretinde că nu ele iau deciziile, ci AI.

Cum poate cineva să pună la îndoială sau chiar să pedepsească o AI pentru că a greșit sau a provocat un dezastru? Și, dacă se întâmplă ca AI să ia toate deciziile sale în favoarea agendei globaliste, ei bine, acest lucru va fi tratat ca o simplă coincidență.

Ioan GATEA

Daniel ERNESTINA
Fragment din romanul “Un pian iubea în taină o vioară”

Anna nu era numai o femeie frumoasă și exagerat de bogată. Era, în aceeași măsură, nemaîntâlnit de sensibilă, motiv pentru care a plâns la fel de zdrobită la toate cele cincisprezece înmormântări ale soților ei, indiferent de naționalitate, rasă, religie ori sex, pentru că biata văduvă le încercase pe toate.

Nu te-ai fi așteptat ca o doamnă atât de frumoasă, bogată și sensibilă să aibă atât de mult bun-simț. Cu toate acestea, eterna văduvă Pavlovici-Darkin, era atât de bine educată încât saluta și pisica vecinei când o-ntâlnea pe aleile parcului ei. Iată motivul pentru care am fost stupefiat când m-a sunat, la îngânarea nopții cu ziua, să îmi urle cu disperare în telefon:

-Maestre, poliția îl saltă pe Beni!

Expertul financiar al imperiului APD Black Widow nu locuia departe de mine așa că n-am apelat la mașină. Am traversat un părculeț, pustiu la ora aceea, am cotit prima stradă la dreapta și de la circa o sută de metri de casa amicului meu am realizat că pot citi, fără probleme, presa la câtă lumină făceau cele două elicoptere Sicorsky CH Super Stallion staționate deasupra curții lui ce arăta ca o mare grădină într-o zi însorită de vară. La atâta lumină puteam vedea cu ușurință în fața porții șase vehicule blindate Arquus Sherpa Light patru ori patru cu mitralierele îndreptate fix către dormitorul sărmanului Benjamin. În spatele lor erau parcate, neregulamentar, trei camioane Iveco ACMD-MAC din care tot săreau în stradă militari echipați de război.

Nu am putut să nu suspin îngrozit:

-Doamne, Beni ! Câți bani s-au cheltuit doar pentru arestarea ta!

Cred că în cazul în care aș fi vândut, sub prețul pieței, întreaga tehnică militară prezentă aș fi adus la obezitate populația somaleză.

Am ezitat o secundă să îmi continui drumul, dar un instinct ancestral m-a îndemnat să merg mai departe. Un strămoș fără somn, din partea mamei, probabil, mi-a șoptit la ureche: „du-te bă până unde poți.” Am putut încă treizeci de metri. A trebuit să mă opresc în dreptul unui șir de șase limuzine de lux pentru că în ultima limuzină, prin geamul din spate, am observat chelia binecunoscută a doctorului Oggi, Hector Oggi, medicul personal de neînlocuit al doamnei Petrovici-Darkin și proprietarul celei mai vaste rețele de spitale din lume: spitalele Oggi.

Nu există nici un locuitor al planetei care să nu cunoască deviza: „esti bolnav și vrei să mai trăiești ? Oggi!”

Doctorul a reușit să o convingă pe „Doamna”, cum o numeam pe Anna toți cei plătiți de ea, că nu este nimic mai profitabil pe lumea asta decât o investiție-n OM.

- Omul, spunea urmașul lui Hipocrat, nu este o mașinărie, așa cum cred unii. Este un adevărat complex industrial, cu multe fabrici, mai mari sau mai mici, fiecare cu treaba ei bine stabilită și cu sarcini precise, fiecare având strânse conexiuni cu toate celelalte și, bineînțeles, cu „bordul”, protejat de cutia craniană, ca să nu-l plouă. Există, în interiorul acestui complex o rețea bine pusă la punct prin care informația circulă după reguli stricte, precum și un sistem de drumuri, gândit ingenios pentru ca materiile prime și produsele fiecărei fabrici să circule fără vreun accident. Pe guriță bagi ceea ce noi numim generic hrană, iar pe cealaltă parte ies reziduurile rezultate din complexul proces de producție amintit. Produsul final rezultat din munca neprețuită a fabricilor și fabricuțelor din complexul OM este

viața, viața în sens biologic, desigur. Nu există ceva la care o ființă vie să țină mai mult.

Este ușor de înțeles faptul că produsul acesta, extrem de prețios, va fi de calitate doar dacă fiecare mare uzină ori fabricuță aflată în interiorul carapacei de piele își face treaba fără cusur. Eventualele disfuncționalități se numesc boli și sunt tratate de doctori.

Un doctor bun este acela capabil să repare urgent defecțiunile apărute spunându-i pacientului în final: „gata, mergi sănătos”.

Un doctor excelent, însă, este acela capabil să repare, să zicem, ficatul, dereglând, să zicem rinichiul, astfel că pacientul după ce pleacă sănătos cu ficatul să se întoarcă pentru a-și repara un rinichi, sau bila sau orice altă fabricuță mai are el pe acolo.

Asta pentru că un doctor excepțional trebuie să lucreze ca un brav pompier și dacă nu știti ce este un brav pompier să vă spun: un brav pompier este acel om bun, curajos, viteaz care înlocuiește dezastrul făcut de foc cu dezastrul făcut de apă.

Motivul pentru care noi doctorii excepționali suntem adepții acestui tip de comportament este acela că minunatul complex numit OM, în afară de viață mai poate produce și bani.

Din istoria presei românești

În cartierul presei românești – un muzeu cu exponate tipografice sui generis

La capătul străzii Brezoianu, arteră celebră ce a găzduit timp îndelungat un Palat al Presei, sediu al „Universului”, faimosul jurnal interbelic, se naștea, pe la 1915, *Stabilimentul de Arte Grafice Energia*.

Oricine trece azi prin dreptul intrării de pe colț al imobilului de câteva etaje, construit înainte de Primul Război Mondial, aflat la adresa Brezoianu nr. 4, va avea surpriza de a descoperi un mini muzeu tipografic, un Pub sub forma unui Hub cultural.

Inițial, așa cum este scris pe cărțile tipărite la acest stabiliment tipografic, adresa poștală a tipografiei era Lipsanii-Noi, nr. 12, colț cu Strada Domnița Anastasia nr. 6.

Ulterior, în anul 1919, în locul Tipografiei *Stabilimentul de Arte Grafice Energia*, apare Tipografia „*Cultura Neamului Românesc*”, aflată după cum se vede în anunțul de mai jos, tot la aceeași adresă.

Această tipografie aparținea Societății „*Cultura Neamului Românesc*”, având în comun cu ziarul și tipografia publicației „*Neamul Românesc*”, ale istoricului N. Iorga, înființate în anul 1908, desigur similitudinea de nume.

Totuși, N. Iorga va tipări foarte multe cărți la Tipografia „*Cultura Neamului Românesc*”, la această adresă figurând și redacția foii „*Neamul Românesc*”.

Pentru iubitorii de istorie a orașului București, să spunem că denumirea străzii adiacente evocă numele bunicii lui Ștefan cel Mare, Domnița Anastasia. Aceasta era fiica unuia dintre primii domnitori ai Moldovei, Lațcu Vodă. Este înmormântată la *Mănăstirea Bogdana*, din Rădăuți.

Câteva cuvinte despre acest mic colț de evocare a trecutului acestui cartier. Clădirea de 4 etaje a fost ridicată de cunoscutul medic neurochirurg Anastasievici Leonte (în anul 1913). Acesta a fost medicul șef al *Spitalului Brâncovenesc*, fiind primul chirurg român specializat în patologiiile sistemului nervos și tratarea acestor patologii pe cale chirurgicală.

În tinerețe, Dr. Leonte Anastasievici (decedat în anul 1914) a luat parte la campania din timpul Războiului de Independență (1877-1878), conducând Ambulanța Crucii Roșii (secția I). Aceasta a fost instalată la Grivița, în apropierea liniei frontului, tânărul medic – avea doar 26 de ani - făcându-și cu eroism datoria de a apăra viața răniților și bolnavilor aflați în situații critice, chiar sub tirul gloanțelor și al obuzelor. Mai târziu a ajuns Președinte al Societății de Cultură Macedo-Române. (cf. *Dicționar cronologic de medicină și farmacie*, sub îngrijirea dr. G. Brătescu, Ed. științifică și enciclopedică, București, 1975).

Tipografia a funcționat în anii Primului Război Mondial și puțin după terminarea acestuia, aici tipărintu-se cărți și reviste, dintre care amintim: Emil Gîrleanu, „*Priveliști din țară, Schițe, Însemnări*”, București, Stab. de Arte Grafice Energia, 1915; Marin Dumitrescu, „*Istoricul a 40 de biserici din România*”, Volumul IV, Stabilimentul de Arte Grafice Energia, București, 1915; Șt. Antim, „*Petre P. Carp*”, Editura Libraria Nouă (Stab. de Arte grafice Energia, 1916;

Marcel Bibiri-Sturia, „*Germania în România. Eri-azi-maine. Comert. Industrie, finanță, colonie germană, regele, propaganda, corupția, spionajul [de] Dr. Marcel Bibiri-Sturia*”, București (Stab. de Arte grafice Energia), 1916; Ioan N. Bucică, „*Manual practic de potcovărie de Ioan N. Bucică, Veterinar Căpitan...*”, București, Stab. de Arte Grafice Energia, 1915; Virgil I. Bădulescu, „*Manual de jocuri*”, București, Stab. de Arte Grafice Energia, 1915; Ion Chiru-Nanov, „*Pe căile profesiilor Atunci și acum*”, București, Stab. de Arte Grafice Energia, 1916; Gheorghe D. Mugur, „*O școală de împluternicire*”, Stabilimentul de arte grafice „Energia”, București, 1916; etc.

După doar câțiva ani de existență a acestei tipografii, moștenitorii dr. Anastasievici Leonte vând întreaga clădire lui Josef Wappner, acesta desființând tipografia (1923). La scurt timp, și acest proprietar va renunța la clădire, vânzând-o în anul 1924 unui cunoscut avocat la vremea aceea, Ioan Boată (după 1989, urmașii acestuia au revendicat și obținut întregul imobil).

În timpul celui de al Doilea Război Mondial, la parterul clădirii se reinstalează un atelier de tipografie, purtând denumirea „*Imprimeriile Române*”, pedinte de „*Imprimeriile Naționale*”.

Din nefericire, la bombardamentul din 7 mai 1944, tipografia este completamente distrusă, presele avariate iar materialele tipografice și tirajele aflate în lucru iau foc.

Chiar și în zilele noastre se mai pot observa urme ale sinistrului de acum aproape opt decenii.

Înainte de 1989, parterul acestui imobil a avut destinații diverse: prăvălii, restaurante, cantină.

În anul 2012 s-a produs revirimentul mult așteptat, un arhitect ingenios s-a gândit să recompună, într-o simbioză inedită, atmosfera unei tipografii, evocată de exponate specifice, dar și un spațiu urban cu finalități culturale dar și...culinare !

Spațiul ca atare, fără a fi muzeu propriu-zis, reînvie istoria tipografiei românești, acolo unde te-ai aștepta mai puțin, și anume într-un Pub, devenit Hub cultural neconvențional, experimental.

Total, sau aproape totul, evocă universul inventat de Gutenberg. Geamurile sunt imprimate cu unele dintre cele mai uzitate fonturi, purtând numele creatorilor lor.

Tâmplăria ferestrelor, deși recondiționată, este cea originală, de la 1915.

În interior, pereții poartă panouri decorative, formate din litere tipografice din lemn, imitând modelul literelor originale din plumb.

Vizitatorul ce pătrunde în acest univers evocator al unei tipografii antebelice, va fi impresionat însă de un exponat surpriză: o mașină de îndoit cotoare, purtând faimoasa marcă a fabricii germane de utilaje tipografice „*Karl Krause*”.

Păstrat ca prin minune, acest prețios exponat a fost produs în fabrica lui Karl Krause, din Leipzig, care a funcționat între anii 1874 și 1994, aceasta fiind specializată în dezvoltarea și construirea de mașini moderne de legătorie.

Spre sfârșitul secolului al XIX-lea, fabrica situată în districtul Anger-Crottendorf, avea 600 de angajați.

În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, fabrica a fost grav avariata de bombardamente, iar după terminarea conflictului, multe dintre mașini au fost demontate și duse în fosta Uniune Sovietică. În 1948 societatea a fost expropriată și a devenit proprietatea orașului Leipzig.

Apoi, în 1994, fabrica a fost în sfârșit închisă. A mai rămas doar fosta clădire a administrației. Precum și utilaje prețioase, cum este acesta păstrat la București, dar care sunt foarte căutate de colecționari din lumea întreagă.

Așadar, în luna aprilie 2012, stabilimentul tipografic inițial a reînviat miraculos, fiindcă o dată pe săptămână, în fiecare miercuri, la orele 19,30, aici aveau loc demonstrații de tipărire, de legătorie, folosindu-se utilajele tipografice existente: 2 prese vechi, autentice, o mașină de îndoit cotoare, amintită mai sus, marca germană Karl Krause, datând din 1930, o litopresă Alexanderwerk, din 1911, precum și prese de mână. Litere de lemn sau de plumb, cerneluri tipografice autentice, hârtie confecționată manual, și totul devenea realitate.

O vizită aici face cât un capitol din istoria industriei tipografice de odinioară.

Tanța TĂNĂSESCU

Actualitatea presei românești

Sărbători consacrate Presei și slujitorilor săi

„Ca să-ți dai seama de nivelul culturii generale a unei nații, trebuie să vezi ce idoli are.” (Mihai Eminescu)

În România se sărbătoresc o sumedenie de profesii, fiecare având ziua sa evocatoare, marcată în paginile calendarului neoficial al fiecărui an.

Profesia jurnalismului propriu-zis are parte de trei asemenea zile festive: 3 mai, 28 iunie și 19 octombrie, sărbători cu caracter general, și o zi închinată presei specializate, cu referire la un domeniu de nișă al presei românești (23 iulie, Ziua Presei Militare). La acestea, mai adăugăm și sărbătorile consacrate unor profesii înrudite din mass media, cum ar fi Ziua Radioului (1 noiembrie), Ziua mondială a Televiziunii (21 noiembrie), Ziua Tipografului (13 Decembrie).

O parte dintre ele sunt de sorginte autohtonă, cum ar fi cele dedicate ziaristului, tipografului sau radioului român, în timp ce altele sunt stabilite la nivel global.

Intenția organizatorilor este aceea ca momentele evocatoare să nu reprezinte doar acțiuni festive, de ritual laic profesional, ci prilejuri de a conștientiza locul și rolul presei, al mass mediei în general, al slujitorilor săi în societatea actuală.

Asemenea date calendaristice semnificative constituie prilejul cel mai nimerit al lansării unor noi inițiative jurnalistice, cum ar fi, de exemplu, nașterea *Muzeului Presei* sau a *Clubului de Presă*, petrecute la București, la 3 Mai 2022, cu ocazia Zilei Mondiale a Libertății Presei.

Ziua Mondială a Libertății Presei are o semnificație aparte, nu pentru că anul acesta se împlinesc trei decenii de când a fost înălțat, ci pentru că supune spre dezbateri, în fiecare an, o tematică de stringentă actualitate.

Astfel, tema propusă pentru Ziua Mondială a Libertății Presei - 2023 este „*Conturarea unui viitor al drepturilor: libertatea de exprimare ca motor pentru toate celelalte drepturi ale omului*” („*Shaping a Future of Rights: Freedom of Expression as a Driver for all other human rights*”).

Cu alte cuvinte, acest deziderat va servi drept memento pentru exercitarea tuturor celorlalte drepturi ale omului, corelate în mod armonios cu libertatea presei, pentru ca mass-media să fie cu adevărat independentă, pluralistă și diversă.

În felul acesta, se realizează o continuitate tematică, o coerență de principii, ținând cont că, în anul precedent, tema Zilei Mondiale a Libertății Presei - 2022 a fost „*Jurnalismul sub asediu digital*”, în anul 2021 tema aleasă a fost „*Informația ca bun public*”, iar în anul 2020 dezbaterile la nivel internațional s-au axat pe ideea „*Jurnalism fără frică sau favor*”.

Temele acestea scot în relief importanța prețuirii informațiilor ca bun de utilitate publică, participanții la dezbateri explorând modalități de consolidare a jurnalismului.

În acest sens, menționăm câteva subiecte extrase din declarația *Înaltului Reprezentant al Consiliului UE*, în numele Uniunii Europene, cu privire la *Ziua Mondială a Libertății Presei – 2023*:

„Orice om are dreptul la libertatea opiniilor și exprimării; acest drept include libertatea de a avea opinii fără imixtiune din afară, precum și libertatea de a căuta, de a primi și de a răspândi informații și idei prin orice mijloace și independent de frontierele de stat”.

- Jurnaliștii, lucrătorii din mass-media și toți cei care aduc publicului informații independente de calitate, scot la lumină atrocități și încălcări grave ale drepturilor omului și le cer socoteală celor aflați la putere, sunt din ce în ce mai mult supuși discreditărilor, amenințărilor și atacurilor, inclusiv prin dezinformare.
- În calitate de apărătoare ferventă a dreptului la libertatea de exprimare, UE condamnă toate formele de amenințare și violență împotriva jurnaliștilor și sprijină lucrătorii din mass-media aflați în pericol.
- În paralel, UE acționează la nivelul Uniunii: combătând acțiunile strategice în justiție împotriva mobilizării publice (SLAPP), reglementând serviciile și piețele digitale și propunând un act legislativ privind libertatea mass-mediei.
- Apărarea și promovarea libertății presei este o misiune universală care nu cunoaște frontiere. UE își menține angajamentul de a colabora cu guvernele, cu mass-media și cu societatea civilă, atât în cadrul forurilor internaționale, cât și la nivel local, pentru a derula inițiative și a consolida libertatea presei în întreaga lume.

Așadar, în anul 1993, Adunarea Generală a ONU a proclamat ziua de 3 mai drept Ziua Mondială a Libertății Presei. Această chemare a marcat debutul unui progres esențial în vederea creării unei presei libere și a libertății de exprimare în întreaga lume – odată cu consolidarea mass-media independente în diverse state și perfecționarea tehnologiei digitale, permițând circulația liberă a informațiilor *online*.

Au trecut trei decenii, cu progrese remarcabile în asigurarea drepturilor omului.

Cu toate acestea, libertatea presei, independența jurnaliștilor și libertatea de exprimare sunt tot mai vulnerabile, ceea ce afectează îndeplinirea altor drepturi ale omului.

Prin urmare, celebrarea din acest an a celor trei decenii de la proclamarea Zilei Mondiale a Libertății Presei este o chemare adresată societății întregi de a respecta și prețui libertatea presei, precum și mass-media neatârnată, pluralistă, de diverse culori sau nuanțe de exprimare, aceasta fiind garanția exercitării tuturor celorlalte drepturi ale omului.

În cadrul agendei generale a Drepturilor Omului, Ziua Mondială a Libertății Presei va constitui o ocazie binevenită de a scoate în relief sensul și importanța conceptului de libertate de exprimare.

Cum s-a născut această sărbătoare

Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură (UNESCO) a organizat în perioada 29 aprilie - 3 mai 1991 un seminar dedicat analizei situației presei de pe continentul african, desfășurate în Namibia, la Windhoek.

La sfârșitul acestei reuniuni a fost adoptat un comunicat care, făcând trimitere la *Declarația Universală a Drepturilor Omului*, la *Rezoluția 59(I) a Adunării Generale* din 14 decembrie 1946, care afirmă că libertatea de informare este o parte componentă a dreptului fundamental al omului și la *Rezoluția Adunării Generale 45/76 A* din 11 decembrie 1990 privind informațiile în serviciul umanității, reamintind *Rezoluția 25C/104 a Conferinței Generale a UNESCO* din 1989, în care accentul principal este pus pe promovarea „*fluxului liber al ideilor prin cuvânt și imagine la nivel internațional și național*”, participanții la această istorică reuniune au proclamat în mod solemn faptul că:

1. În conformitate cu articolul 19 din *Declarația Universală a Drepturilor Omului*, instituirea, menținerea și promovarea unei prese independente, pluraliste și libere este esențială pentru dezvoltarea și menținerea democrației într-o națiune și pentru dezvoltarea economică.
2. Prin presă independentă înțelegem o presă independentă de cea guvernamentală, politică sau economică.
3. Prin presă pluralistă înțelegem sfârșitul monopolurilor de orice fel și existența unui cât mai mare număr posibil de ziare, reviste și periodice, care reflectă cea mai largă gamă posibilă de opinii în cadrul comunității.
4. Tendința mondială către democrație și libertatea de informare și exprimare este o contribuție fundamentală la împlinirea aspirațiilor umane.
5. *Adunarea Generală a Națiunilor Unite* ar trebui să includă pe ordinea de zi a următoarei sale sesiuni un punct privind declararea cenzurii ca o încălcare gravă a drepturilor omului, abatere care intră în sfera de competență a Comisiei pentru Drepturile Omului.
6. Statele lumii ar trebui încurajate să ofere garanții constituționale ale libertății presei și libertatea de asociere.
7. Comunitatea internațională ar trebui să contribuie la realizarea și implementarea inițiativele și proiectele prezentate în anexa la prezenta declarație.
8. Prezenta Declarație ar trebui să fie prezentată de către Secretarul General al Națiunilor Unite Națiunilor Unite Adunării Generale a Națiunilor și de către Directorul General al UNESCO la Conferința Generală a UNESCO.

Ziua Internațională de Comemorare a Jurnaliștilor – 19 noiembrie

Aceasta este o altă zi de reverberație mondială, în domeniul protecției activității și vieții jurnaliștilor din lumea întreagă. Această activitate datează de multă vreme, istoria presei constatând că ea a apărut în timpul Dinastiei Han din China, care a folosit buletine de știri publicate în mod regulat.

Primele înregistrări ale editorilor de ziare private din China datează de la sfârșitul dinastiei Ming, în 1582.

Cu toate acestea, în Europa abia în secolul al XVII-lea au început să apară publicații care prezentau publicului larg știrile mai importante, dar într-un mod standardizat, fără a se ține seama de necesitatea ca acestea să fie actuale sau corecte.

Dezvoltarea acestei industrii foarte necesare a fost posibilă urmare a apariției unei invenții revoluționare, puse la dispoziția tuturor celor interesați de către Guttenberg.

În Europa, „*Relation aller Fürnemmen und gedenckwürdigen Historien*” al lui Johann Carolus, publicat în 1605 la Strasbourg, este considerat de către istoricii presei drept primul ziar tipărit pe continentul nostru.

De altfel, în majoritatea țărilor europene, întreprinderile jurnalistice au început sub forma unor afaceri private. În alte state, de pildă Franța și Prusia, guvernele lor au controlat în mod sever presa, tratând-o în principal ca pe o unealtă pentru propaganda puterii și

supunând-o unei cenzuri consecvente.

Alte guverne, cum ar fi cel de la Petrograd, au fost și mai circumspecte vis a vis de ziariști, interzicând efectiv, până la mijlocul veacului al XIX-lea, orice ziar sau revistă, indiferent de coloratura acestora.

Cu timpul a crescut și tirajul ziarelor, precum și periodicitatea acestora, câteva reușind chiar performanța de a ieși pe piață zilnic.

În centrele comerciale prospere, cum ar fi Londra, Amsterdam și Berlin existau multe publicații, în timp ce în America Latină primele ziare au fost editate pe la mijlocul sau sfârșitul veacului al XIX-lea.

Spre mândria noastră, și în Țările Române, activitatea de editare de ziare a fost, comparativ cu alte țări, destul de timpurie, tiparul fiind introdus încă de la începutul secolului al XVI-lea, desigur pentru cărți cu conținut religios.

Revenim la ziua dedicată memoriei victimelor activității de jurnalist, adică a acelor care și-au dat viața în timp ce își îndeplineau atribuțiile de serviciu.

Se știe că jurnaliștii servesc interesul cetățeanului de a avea acces la informații corecte, prompte, echidistante.

Ei sunt pregătiți profesional să ne ofere rapoartele jurnalistice necesare de care avem nevoie. Prin urmare, este firesc să existe o zi de recunoștință a muncii lor și mai ales a sacrificiilor acestora. Peste tot în lume, jurnaliștii se confruntă cu amenințări la adresa vieții lor.

Unii sunt vânați și uciși intenționat în timp ce își exercită profesia, în timp ce alții sunt uciși, ca victime colaterale, în timp de conflicte, incidente sângeroase, demonstrații sau conflicte sângeroase.

Multe guverne din întreaga lume urmăresc jurnaliștii pentru hărțuire, intimidare și violență în timp ce aceștia documentează afaceri politice, cazuri de corupție etc.

28 Iunie – Ziua Jurnalistului

Mihai Eminescu este considerat părintele fondator al presei de angajament politic, de implicare în problematica esențială a societății românești, a cărui operă jurnalistică reprezintă o oglindă a vremii în care a trăit, epocă grea, contorsionată de evenimente nevralgice, cruciale, ce trebuie înțeleasă nuanțat și corect, dar ale cărui opinii principiale trebuie interpretate „sine ira et studio”, multe dintre ele fiind de o mare acuitate, recognoscibile și în problematica actuală.

Data de 28 iunie nu a fost aleasă întâmplător. Ea este menită să readucă în memorie îndepărtarea samavolnică din peisajul presei a lui Mihai Eminescu, redactorul șef de la „*Timpul*”, la 28 iunie 1883, sacrificarea sa diabolică pe baza unui scenariu dinainte conceput (înscenarea unui incident, soldat cu punerea sa în cămașă de forță, și recluduinea într-un stabiliment de boli mintale).

De aceea, Uniunea Ziariștilor Profesioniști din România a inițiat în urmă cu câțiva ani celebrarea acestui moment de încărcătură emoțională și de anvergură etică și morală pentru breasla jurnalistică, ocazie cu care sunt evidențiate realizările acestei uniuni, sunt recompensate cu diplome condeele ce s-au remarcat pe tărâmul jurnalistic în ultima perioadă, și sunt prefigurate ideile călăuzitoare ale viitorului acestei uniuni.

Nașterea Muzeului Presei

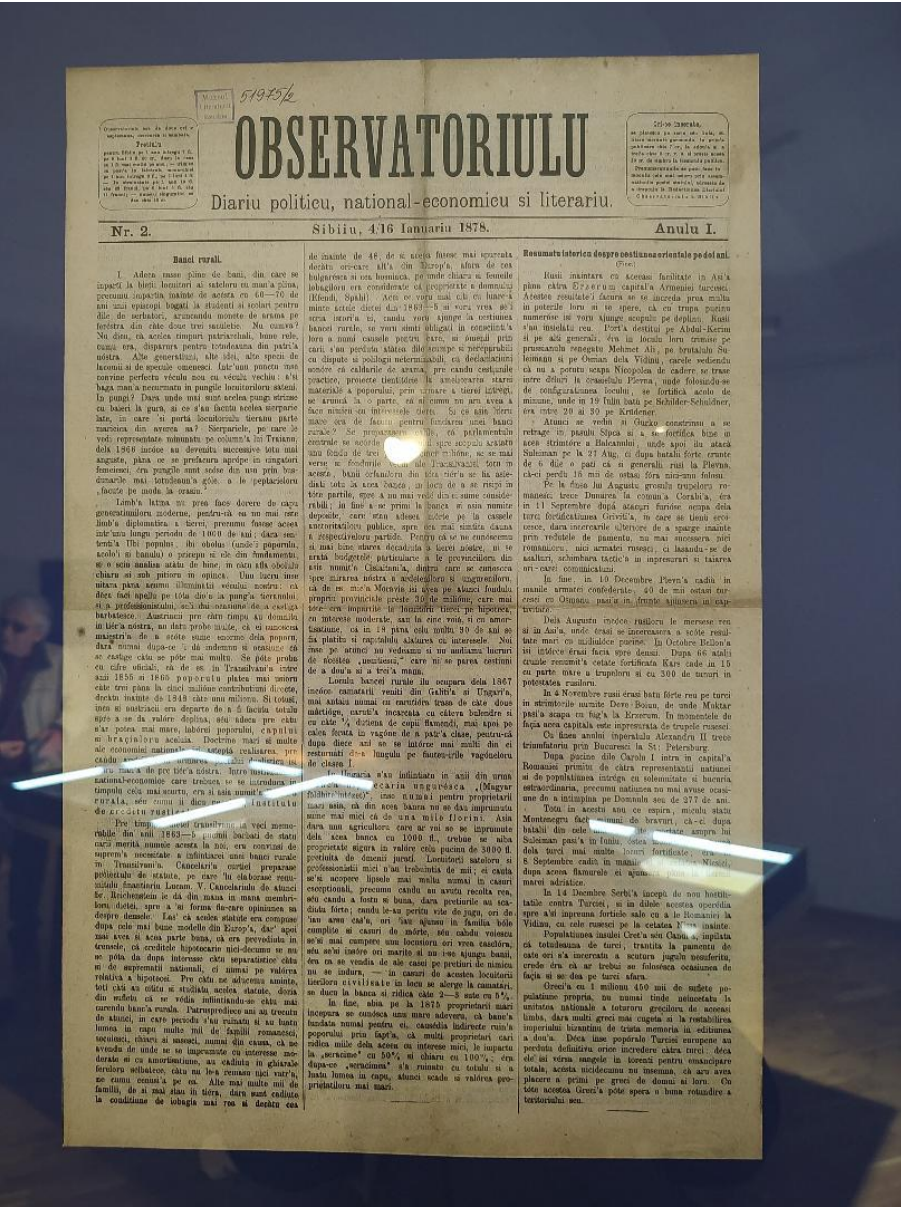
Muzeul Național al Literaturii Române, în parteneriat cu Uniunea Ziariștilor Profesioniști din România, a vernisat în 3 mai 2023 o expoziție itinerantă, marcând 30 de ani de la inițierea *Zilei Mondiale a Libertății Presei*.

Parteneriatul dintre cele două instituții inaugurează prin acest prim eveniment o serie de manifestări dedicate jurnaliștilor din toate domeniile, un punct de pornire pentru ceea ce se dorește a se clădi în viitor - Muzeul Presei.

Aceasta este o idee binevenită, inițiată și pusă în operă de către Secretarul General al UZPR, Mădălina Diaconu, în strânsă colaborare cu Președintele UZPR, Sorin Stanciu, și cu Directorul Muzeului Literaturii Române, prof.univ.dr. Ioan Cristescu.

Expoziția itinerantă a reunit în vitrinele și spațiile expoziționale ale MNLR numeroase periodice precum Timpul, Gazeta Transilvaniei, Trompeta Carpaților, Dorobanțul, Observatorul, Terra, Românul Literar, Dacia Literară, Nichipercea, Foaia pentru Toți, Școala și Biserica, Vocea Română, Vatra, Ghimpele, Moftul Român, Strigoiful, Satirul.

Prezentăm imagini de la acest important eveniment.

Clubul de Presă - prima convenție într-o nouă organizare

La data de 3 mai 2023, de Ziua Mondială a Libertății Presei, a avut loc la București, într-o sală de conferințe a unui hotel din București, prima convenție a Clubului de Presă

Cei 521 de jurnaliști înregistrați ca membri ai Clubului au decis, prin reprezentanții lor desemnați, asupra configurației organizatorice și de reprezentare a Clubului de Presă, respectiv asupra planului de acțiuni pe care Clubul și le propune.

În urma candidaturilor și votului, a fost aleasă structura de reprezentare a Clubului de Presă, sub denumirea de Consiliul de Onoare al Clubului de Presă.

În interiorul Clubului de Presă s-au structurat două departamente, respectiv Departamentul Jurnaliștilor și Departamentul Proprietarilor.

În următoarea perioadă, publicul va fi informat despre acțiunile decise în urma convenției semnate în ziua de 3 mai 2023, în funcție de prioritățile legate de activitatea de presă și de interacțiunea mediului de presă cu mediul politico-administrativ.

Această instituție de presă continuă existența Clubului Român de Presă, o organizație neguvernamentală cu personalitate juridică, înființată în 1998.

Redacția

Din istoria presei

Publiciste în presa românească

ARBORE, ECATERINA Z. medic, publicistă (n. 1873). A mai semnat: E.A.; E. Arbore; Ec. Arbore; Ecaterina Arbore-Ralli; Ralli (Amicul copiilor, Buc., Intre 1891-1895). Alte colaborări, la Comoara tinerimii, Buc., 1905-1906.

ASACHI, ERMIONA publicista (? 1900). Numele la naștere: Glicheria Melirato, adoptată de Gh. Asachi. Căsătorită: Ermiona Moruz. Recăsătorită: Hermiona Quinet. A mai semnat: E.A. (Albina Românească, 1839; Spicuitorul Moldo-Român, 1841); Ermiona Moruz; Hermiona Quinet (lucrări în limba franceza, Paris, 1868, 1873, 1887, 1889, 1898).

BACALBAȘA, LAURENȚIA publicistă (1874 1938). Numele la naștere: Laurentia Gribincea. A mai semnat: Laura I. Bacalbașa (Colaborări, la: Albina, Arhiva, Cuvântul artei, Dimineața; Epoca, Evenimentul, Iași; Înainte; Opinia, Iași; Revista literară, 1901; Universul.

BOGDAN, SOFIA publicistă. A mai semnat: Dr. Soboia (în Baba Satului, Timișoara, 1908 1912).

BORGIA, ELEONORA publicistă. A semnat: Nora B. (Siebenbürgisch Deutsches-Tageblatt, Sibiu, 1906)

CARANDINO, L. publicistă. A mai semnat: L. Monacara. Colaborări, la: Mișcarea literală, Preocupări literare; Răsăritul.

CORDEANU, ELENA publicistă (n. 1870). A mai semnat : Elena A. Tănăsescu (lucrări de educație și cultură)

COSOIU, MARIA AL. publicistă (n. 1893). A mai semnat: Dolores (Universul copiilor; Universul literar).

CREANGA, MARIETA L. publicistă (n. 1893). A mai semnat: Mia Dan (Colaborări, la: Adevărul Literar și Artistic; Dimineața Copiilor ; Graiul Nostru; Jurnalul literar, Iași; Lumea Copiilor; Luminița; Moldova; Răzeșul; Veacul Nostru).

CULITZA, OLGA actriță, publicistă. A sem nat: Cocuța (la Rampa Nouă Ilustrată)

GORDON, OLGA - publicistă (n. 1879). A mai semnat: Trilbi (în colaborări, la: Părerea Noastră).

KOSMA-BRANDIA publicistă (n. 1881). A mai semnat: Pazzia (Evenimentul, Iași).

MARCO, ANA ziaristă, publicistă. (1879-1945). Născută: Cuța Chiriac. Căsătorită: Manolache-Holda. A mai semnat: Stan Bolovan; Ana Holda (Duminica, 1905); Mimi Pinson (Belgia Orientului, 1905; Greerul, Iași, 1917-1918; Țivil-Cazon, 1906; Zeflemeaua, 1903). Alte colaborări la: Adevărul; Avântul; Dimineața; Epoca; Furnica; Izbânda Moftul Roman; Revista ilustrată ; Revista noastră ; Sămănătorul; Viitorul.

MATEIU, SANDA I. publicistă. A semnat: Lelița Sanda (Lumina Femeii, Cluj, 1920).

NĂDEJDE, SOFIA scriitoare, publicistă (1856-1946). Numele din naștere: Sofia Băncilă- Gheorghiu. A mai semnat: S.G. (cu IonNădejde, la Contemporanul, Iași). Alte colaborări la: Adevărul; Adevărul Literar și Artistic; Albina; Comoara Tinerimii; Evenimentu Literar; Femeia Română; Gazeta Săteanului; Literatură și Știință, Lumea Nouă, Munca; Muncitorul; Social Democrația; Universul; Voința Națională.

POPESCU, MARIA H. - publicistă (n. 1905). A mai semnat : M. Bona; Mica Bona; Michaela Bona; Haș; Persy Menela; Mimoza; Șah. (Colaborări la: Adevărul Literar și Artistic; Facla Literară; Săptămâna, Ploiești; Rampa).

POPOVICI-STETIN-ELENA – publicistă (n. 1907). A mai semnat : Bucur Moian (Beton Armat; Cruciada; Dimineața copiilor ; Ilustrațiunea Română ; Viitorul).

PRUTEANU, AGLAIA actriță, publicistă (1866-1941). A semnat : Geta (Opinia, Iași, 1898 1899). Alte colaborări la: Cele Trei Crișuri.

RADOVAN, MAIA publicistă (n. 1923). A mai semnat: Ion Bălan (împreună cu Sașa Pană la Flacăra, 1948-1949). Alte colaborări la: Înainte; Orizont; Revista literară.

RUSSO, VERONICA poetă, publicista (n. 1918). Numele la naștere: Vera Russo. A mai semnat : V. Banu (Almanahul Femeii, 1966); Adrian Niculescu (Flacăra, nr. 17/1965); V. Petri; Vera Petri (idem, cu Alice Gabrielescu, 1965); Nirvana Runcu; Svetlana Russo(Luptătorul, Iași, 1939); V. Russo (Revista Fundațiilor Regale, 1942); Vera Russo Tretinescu (Transilvania Noastră, 1944); Veronica Stan (Femeia, 1965; Almanahul Femeii, 1965); Leningradskaiya pravda, 1962. Alte colaborări, la: Almanahul Educației, 1968; Gazeta Literară, 1961; Săptămâna Culturală 1971; Săteanca, 1965-1968.

SAMARINEANU, FLORICA M. G. publicistă (? 1971). A mai semnat: Rita Potârnichea; Flori-Sam (Familia, Oradea, seria a II-a; Ghimpele, Oradea, 1923-1924). Alte colaborări la: Vulturul, Oradea

SANDOVICI, MATILDA publicistă. A mai semnat: Fata dela Cozia (Albina; Credința; Cuvântul Învățătoresc; Dreptatea; Gazeta Satelor; Lamura, Buc., 1919-1928; Naționalul Nou; Opinia).

STEFANELLI, MINODORA publicistă. A mai semnat : Donna Sarmarella (Patria, Cernăuți, 1898).

TĂSLĂUANU, ADELINA publicistă (1877-1910). Numele la naștere: Adelina Olteanu. A mai semnat: A.O. Maior (Biblioteca Copiilor, B.-Pesta; Luceafărul, Sibiu); A. T. Maior (Luceafărul, B.-Pesta, 1906). Alte colaborări la: Prezentul, Buc.; Revista Noastră,

TOROUȚIU, ELVIRA publicistă (? 1953). A mai semnat: Ete (Convorbiri Literare, 1939); E. Valuca (Litere, 1934-1935).

VAL, ADRIO publicistă. Numele la naștere: Henriette Sava-Goiu. Colaborări la: Gazeta Cărților, Ploiești 1921-1925; România Viitoare, Ploiești, 1921-1925; Ramuri, 1925; Steaua Noastră, New York.

VAMPA, LAURA publicistă (1873-1969). Numele la naștere: Libertatea Bruteanu. A mai semnat: Libertatea Vaian (Colaborări la: Liga Ortodoxă, Buc., 1896-1897; Lumea Ilustrată, 1894; Presa, Buc., 1906; 1896-1897; Reclama; Revista noastră, Buc., 1905-1906; Săptămâna Ilustrată, 1893; Vestea).

XENOPOL, ADELA publicistă (? 1939). A mai semnat: Stanca (Convorbiri Literare, 1880, 1883-1884). Alte colaborări la: Cele Trei Crișuri; Dochia, 1898; Evenimentul, Iași; Revista literară, 1900; Românca, 1895; Românul, Buc.; Viitorul Românelor.

ZAVU, ADELA publicistă (n. 1915- ?). A mai semnat: Adela Zăvodnicu (Munca Literară; Universul Literar ș.a.).

